

Verzamelde preken

deel II

Ds. Ignace Frénay

In dankbare herinnering aan de
Protestantse Gemeente Winsum-Halfambt

*De zee kentert als water bij de kust
en zo verzaakt een ziel zich
waar zij weet: ik vind mijn vorm
waar ik mijn grenzen voelde,
ik vind mijn wezen
waar ik niets bedoelde
dan mens te zijn voor God
naar wie ik heet.*

Guillaume van der Graft

Verzamelde Preken deel II
© Ignace Frénay, Mensingeweer
Foto voorzijde: Hessel Velzen
Drukwerk: Klaas Riemersma
Prijs: € 10,-

Inleiding

“Elke predikant heeft eigenlijk maar één preek, hele goede predikanten twee.” Of ik tot die tweede categorie behoor weet ik niet, en daarom is het hoe dan ook aanmatigend om nu een tweede *preekbundel* uit te geven.

De eerste gaf ik uit ‘in dankbare herinnering aan de PGWH’. Dit vervolg geef ik uit wegens de vele positieve reacties, en omdat ik toch niks te doen heb.

Sinds mijn afscheid¹ op 19 januari 2020 is de situatie in de wereld grondig veranderd. Was er geen pensioenaccord geweest, dan was mijn pensioen pas half mei ingegaan en had er van een massaal afscheid geen sprake kunnen zijn. Ik ben dankbaar dat ik de dans ontsprongen ben, en leef mee met mensen die ‘met stille trom’ moeten vertrekken.

Door de coronacrisis zoekt iedereen andere mogelijkheden om zich tóch verbonden te voelen, om tóch ergens inspiratie op te doen. Ik hoop dat deze preken daaraan kunnen bijdragen.

Ook voor deze bundel geldt: ik volg het kerkelijk jaar. Van Kerst tot Eeuwigheidszondag. Daarna volgen nog wat losse artikelen, meestal uit het kerkblad.

Ds. Ignace Frénay
ds.ifrenay@gmail.com

¹ Zie: <https://www.hogelaand.nl/over-mij/#afscheid>

Kerstnacht 2014 - Mensingeweer

Lezen: Jesaja 60:1-6 en Matteüs 2,1-15a

Ik mag graag naar de sterrenhemel kijken, hier kan dat nog, er is vrijwel volstreckte duisternis. Op 14 december 's avonds was er aan de westelijke hemel iets bijzonders te zien: vallende sterren, achter elkaar, de Geminiden genoemd, omdat je ze kon zien in het sterrenbeeld Tweelingen. Toen ik er drie had gezien, ben ik naar binnen gegaan, want er moest voor anderen ook nog wat overblijven om te wensen, maar die drie had ik in elk geval binnen. Ze zijn ook allemaal uitgekomen kan ik wel verklappen!

Het mooie van de sterrenhemel vind ik al die constellaties die rond de poolster draaien, de grote beer, het steelpannetje dat iedereen kent, en het heel jaar door zichtbaar is, maar nu vooral Orion, de strijder, groots en majestueus; als je straks de kerk uitloopt moet je maar eens naar de oostelijke hemel kijken, richting Winsum, het kan niet mis-sen.

En al die sterren doen me denken aan een gedichtje dat ik ooit in de spullen van mijn vader vond, geschreven op een envelop.

Ideals are like stars: you'll never succeed in touching them. But like the seafaring man on the desert of waters, you choose them as your guides, and following them, you'll reach your destiny.

Idealen zijn als sterren, 't zal je nooit lukken om ze aan te raken. Maar net als zeelui op het eindeloze water, kies je ze als je gids, en zo zul je je bestemming bereiken.

Deze tekst heeft me altijd gesteund in moeilijke tijden: ga terug naar wat je idealen zijn, of wat ooit je idealen waren, stof ze af, en het worden richtingwijzers. Het gekke is natuurlijk dat sterren heel ver weg zijn, maar dat de vindplaats van idealen je eigen hart is, heel dichtbij. Alleen ben je ze soms kwijt, door teleurstelling, angst, of verdriet. In oude culturen vielen ze samen: sterren en idealen. En wie iets bijzonders aan de hemel zag beschouwde dat als een teken van iets hogers.

Wij wantrouwen dat een beetje, want we leven in een wereld waar alleen maar dát echt is wat je kunt tellen, meten en wegen. Dat gebeurt al heel vroeg: kleuters moeten al een toets doen om zo gauw mogelijk te zien of ze de boot niet missen. Vroeger was het onderwijs iets wat vroeg om bevlogenheid, om passie, nu moet je vooral goed kunnen rekenen: haal ik mijn doelen wel? Wijkt het kind niet teveel af van de normgrafiek? Voldoe ik aan de van tevoren vastgestelde eindtermen? De mens als computer, input - output. Voorspelbaar en uniform. Waar blijft z'n ideaal, z'n creativiteit, z'n bevlogenheid?

Die koningen uit het oosten hadden iets gezien: het waren astrologen, kenden geen bijbel, geen kerk, Ze vertrouwden maar op één ding: hun intuïtie. Dat betekent inzicht. Dat inzicht is ons innerlijk kompas dat diep van binnen weet wat voor kant je op moet. En nee, dat kun je allemaal niet bewijzen met de precisie van een meetinstrument. Maar je weet het met de zekerheid van je gevoel, zoals je van je liefde of je vriendschap zeker bent vanuit je gevoel. Dat kun je ook niet 'bewijzen'.

Hun wereld staat hier lijnrecht tegenover de wereld van macht en van wetenschap. De wereld van Koning Herodes, met z'n angst om z'n macht te verliezen, en die de wetenschap alleen maar raadpleegt om de wereld van het gevoel en van intuïtie de kop in te drukken.

Het is de strijd, ook vandaag, van twee krachten: 1) van wat we in de krant lezen aan ellende, wat ons terneerdrukt en angstig maakt, en 2) wat we aan warmte en idealen aantreffen in ons eigen hart.

Die kennis noemen we goddelijk, omdat hij ons eigen ik te boven gaat, en ons verbindt met alle andere mensen. Diep in élk mens ligt die godskennis verborgen, of hij nou gelooft of niet, en welke religie of welke kerk hij ook aanhangt. Godskennis is universeel. In Jezus herkenden die wijzen uit het Oosten de mens die die universele godskennis openbaar zou maken, voor iedereen toegankelijk. Ieder mens een kind van God, als je maar wilt.

Maar niet iedereen wil. Herodes wil duidelijk niet: hij zit vast aan eigen macht, eigen gelijk, eigen wijsheid: elke andere mens is een concurrent, een bedreiging. Dus: weg ermee. Doden, doodzwijgen, negeren. Herodes moordt z'n hele familie uit. Alléén IK besta. IK ben m'n eigen god. Eenzaamheid is wat overblijft, het klatergoud van een opgeblazen ego, de zelfgekozen gevangenis van schuld, van angst en pijn, waarbij alles altijd de schuld is van een ander. Dat is de hel. Daar ís geen plaats voor geloof, hoop en liefde.

En de vraag is: waardoor laten wij ons leiden? Door vast te houden aan hoe het gaat, hoe het altijd gegaan is, en altijd wel zal blijven gaan? Of door hoe het zou kunnen gaan? Dankzij de mogelijkheden en de idealen die er ook zijn, in ieder van ons?

Het kind in de kribbe staat symbool voor die mogelijkheden en idealen, voor de hoop die er ondanks alles is. Dát hebben de koningen uit het Oosten gezien, en dat kunnen wij ook zien, als we maar de goede ster volgen. En dan wordt, als door een wonder, onze angst, ons verdriet en onze pijn getransformeerd in geloof, hoop en liefde. in goud, wierook en mirre.

Dat is geen garantie, en het gaat ook niet zomaar. In de Omloop van deze maand staat een heel indrukwekkend verhaal van Marjan Sonke, waarin zij, *sadder and wiser*, schrijft:

beiden, liefde en hoop zijn blind. Hoop geeft je de illusie dat het beter kan worden en liefde laat je dingen accepteren die niet goed zijn. Het zijn geen goede sterren om bij te varen, maar om zonder ze te varen is ook onmogelijk...

Nee, inderdaad, je kunt niet zonder. En soms moet je er veel voor opgeven. Maar dan krijg je er ook weer veel voor terug: Daarom nog één citaat:

Opnieuw beginnen lijkt iets onmogelijks, omdat het lijkt alsof je er zoveel voor moet opgeven. Daarom is alles kwijtraken soms een goede manier om nog eens te kijken naar wie je echt bent, en niet wat omstandigheden van je hebben gemaakt. Die luxe is mij overkomen.

En dan wordt er – gelukkig maar – toch weer een nieuw ideaal geboren, is er toch weer toekomst. Ook voor Marjan. Voor haar is het Mensingeweer: *een toevallige vondst, een nieuw begin... er gaan dingen komen.*

Mocht je nou straks gegrepen worden door de schoonheid van de sterrenhemel, dan hoop ik dat je ook even stilstaat bij de schoonheid van je innerlijke sterrenhemel: je idealen, je vuur en je enthousiasme. Dat dat opnieuw geboren mag worden.

Kerstmis 2013

Lezen: Jesaja 52,7-10; Hebreëen 1,1-13 en Johannes 1,1-18

Wat was mijn begin? En waar? Ja, een geboortedatum kun je noemen, de namen van je ouders, de plaats waar je geboren bent. Maar dat is allemaal informatie die we pas later in ons leven hebben gekregen. Maar onze eigen, eerste herinnering? Weet u wat

dat was? En dan bedoel ik dus: niet van foto's, of van verhalen van anderen, maar het eerste wat je zelf hebt waargenomen. Als daar al iets naar boven komt, is dat vaak een vaag beeld van rond je derde levensjaar. Zelden daarvoor, en meestal pas van veel later. Een tuin, kaarsjes op een verjaardag, en altijd schijnt de zon.

En voor je derde levensjaar? Wat is er toen gebeurd? Dat weten we alleen uit de tweede hand, terwijl juist die jaren, zo bepalend zijn voor wie we later worden. Als er in die begintijd iets mis gaat, dan krijg je later vaak grote moeite met dingen als hechting, vertrouwen, geloof. Ons begin ligt verborgen in ons verleden.

Omgekeerd staat het juist ouders heel helder voor de geest: de geboorte van het kind, en dan – het grootste wonder: het kind begint te spreken, zegt z'n eerste woordje, meestal mama of papa, maar ook wel auto, wat dan mogelijk wijst op een technische aanleg. Er zijn ook kinderen die heel lang niks zeggen, en dan plotseling, bijvoorbeeld op hun derde jaar, meteen met hele zinnen beginnen te praten, maar dat is een uitzondering. Dat eerste woordje is het begin van taal, van spreken, van communicatie. Moeiteloos leert het kind spreken. En wat op die leeftijd een wonder is en bewondering oogst, moet dan later vaak weer afgeremd worden, als het kind teveel gaat zeggen, of brutaal wordt.

Ook van God wordt gezegd dat Hij sprak. Alleen is dat wat lastiger te begrijpen. Ja, natuurlijk: de Bijbel staat er vol mee: God sprak: Er zij licht, en er was licht; stem uit de hemel; godsspraak van de Heer; de Heer heeft gesproken. De Bijbel is Gods woord. Hoe moeten we dat verstaan? Wat moeten we met dat spreken van God, vooral nu God vandaag de dag voornamelijk lijkt te zwijgen, de gebeden niet lijkt te horen, geen antwoord geeft op ons roepen?

Dat is eigenlijk al een paar eeuwen geleden begonnen door wat wel genoemd wordt: *de mechanisering van het wereldbeeld*. De wereld verliest door de opkomst van de natuurwetenschap z'n betovering, hij blijkt hooguit een uurwerk te zijn dat ooit door God in werking is gezet, maar dat nu als vanzelf loopt, en waaruit God zich heeft teruggetrokken. Zo rond de 16e eeuw waren het Copernicus en later Galilei, die als eersten aantoonde dat de aarde niet het centrum van het heelal was, maar dat zij zelf om de zon heen draaide. Galilei werd veroordeeld door de kerk; pas twintig jaar geleden kwam er excuus van het Vaticaan.

Maar intussen was het kwaad geschied: God was niet langer nodig als verklaring voor alles wat onbegrijpelijk was. Hij sprak niet meer – de mens kwam voor hem in de plaats, het individu, de mens die zichzelf genoeg is. Maar die mens redt het niet alleen, niet met techniek, niet met wetenschap, hoe fantastisch hun bijdrage ook is. Zeker: er zijn machines die kunnen spreken, robots die op kinderen kunnen passen, maar ieder mens voelt op z'n klompen aan dat je het meest wezenlijke nooit of te nimmer kunt leren van een machine.

Elk nieuw begin is iets wat niet voorgeprogrammeerd kan worden; want dan is het per definitie niet meer nieuw. Nee, wat nieuw is, komt vanuit de toekomst naar ons toe, is on-verwacht, on-bedacht. Zo spreekt God, vanuit dat nieuwe begin – en daarom is de schepping geen lesje biologie, maar een les in het spreken van de taal van God. Dat klinkt misschien hoogdravend, maar het is dichterbij dan je denkt.

Waar je het gevoel had gezien te worden, gehoord, daar is God, waar liefde is en vriendschap, daar is God. Daar waar God zich richt tot de mens, en de mensen zich tot elkaar richten in naam van God, daar wordt die taal gesproken, vanaf den beginne. Dat mysterie – dat wij bij God vandaan komen – is het beginsel van ons leven. Waar dat beginsel niet is, heerst duisternis, heerst dood. waar het wel is: daar is licht, daar is leven, daar gebeurt het.

Dat eerste hoofdstuk dat Johannes schrijft, dat onbegrijpelijke, mysterieuze hoofdstuk, staat bol van het werkwoord *gebeuren*. En van een strijd, een strijd tussen duister en licht. Want wij mensen hebben de keuze tussen duister en licht. Dat is onze vrijheid, ons lot, ons noodlot soms. Wie de uitgestoken hand weigert, wie blijft klagen over hoe slecht deze wereld is, die vindt het duister belangrijker dan het licht.

Want deze wereld is de enige die we hebben, hier moeten we het mee doen, en hier moeten we het doen. God zelf vond deze wereld de moeite waard voor zijn licht, zijn liefde, zijn zoon, zijn woord. Wie zijn wij dan om er anders over te denken? Met Kerst vieren we daarom dat we een nieuw begin kunnen maken, dat vrede nodig is én mogelijk. Met Kerst vieren we dat God tot ons spreekt, en ons tot leven roept. Zo krijgen wij de kracht om kinderen van God te worden, en onze échte oorsprong te ontdekken: dat ook wij bij God vandaan komen, geboren zijn uit licht, en met het doel dat licht om ons heen te verspreiden.

Over anderhalve maand zitten we in een nieuwe kerk. Een kerk die tot stand kwam dankzij het geloof in een nieuw begin. Dat heeft de harten en de portemonnees geopend. Die nieuwe kerkzaal is nu al warm dankzij het zonlicht, en ook binnenin straalt hij: zachtgeel – hemelsblauw. Nu al. Maar z'n eigenlijke glans krijgt ie door de mensen die daar samen komen, en die net als Johannes getuigen van het licht. Die boodschap is ons toevertrouwd, al tweeduizend jaar lang, en elke kerst weer zullen we zeggen: In den beginne was het woord, en het woord was bij God, en God was het woord.

Kerstmorgen 2016

Lezen:

Kerst - Huub Oosterhuis

Verschrikkelijk is de wereld.
Geen Jezus zal Aleppo redden
en zijn god
zwijgt zo diep in alle talen
dat het voelt alsof hij niet bestaat,
nooit heeft bestaan, niet kan, niet wil -
wat is er met mijn brein
dat ik hem steeds weer denk?

Er zal nooit, nergens
een begin van redding zijn
als niet ten minste één mens zegt
'hier ben ik'
en ziende om zich heen
zoekt of er nóg een is, nog twee of drie
met vonken licht 'hier ben ik'
in hun ogen.

In diepe nacht - geen ster te zien
geen engelenzang te horen -
zullen zij gaan
om wat misschien nog kan,
te hopen valt,
te redden is

één vluchtkind kantje boord
voorgoed geboren.

Kerstmis is twee- of driemaal
niet te tellen naamloos velen
die 'hier ben ik' zijn
en doen wat moet gedaan.

en verder: Jesaja 8:23-9:6 en Lucas 2:1-12.

Herders en engelen komen we niet alle dagen tegen. Machthebbers en onderdrukkers wel. Mensen die met geweld van wapens of van woorden ons kwetsbare leven bedreigen, zodat we ons afvragen: kunnen we wel Kerstmis vieren? Kun je op tegen fundamentalisme, tegen bommen, tegen angst? En wat weten wij er eigenlijk van, wij wonen niet in Aleppo. En zo'n verhaal, over engelen, over herders, ach, goed bedoeld, maar heeft het zin? De realiteit is toch zo anders. Jesaja noemt die realiteit al:

*het juk dat op ons drukt,
de stok op onze schouder,
de zweep van de drijver.*

Dat was toen, en het is nog steeds: we staan nog steeds onder druk van alles wat moet, van onszelf of van onze chef, we voelen de zwaarte van het leven, en als we het zelf niet voelen, dan is er allicht iemand in onze omgeving die er slecht aan toe is, overspannen of depressief, het leven voltooid. Angst voor de toekomst, voor ons pensioen, voor ons huis dat ten prooi is aan aardbevingen of het hypotheekmonster, of de vraag: is er voor mij straks nog werk?

En temidden van die chaos wordt elk jaar weer dít verhaal verteld. Over een keizer, ver weg, die mensen wil tellen. En de mensen gaan. Ook Jozef en Maria. Maar dan breekt er een ander soort geschiedenis aan: de geschiedenis van God, die niet telt, maar vertelt, een verhaal. Een verhaal dat ons wegvoert uit de duisternis naar het licht, van de boze buitenwereld naar de wereld van het kind, dit kind, Jezus. Midden in de winternacht ging de hemel open. De herders deden hun eenvoudig werk, bij de schapen van anderen; maatschappelijk gezien stelden ze niet zoveel voor. En juist voor deze mensen gaat de hemel open, en wordt redding aangekondigd, in de vorm van een pasgeboren kind. Maar ja, eerst zien, en dan geloven nietwaar? En dus ze trekken op – naar de stad van David. Van het duister gaan ze naar het licht.

Kennen wij de stem van de engel? Ik denk het wel. Bij voorbeeld als antwoord op de vraag: hoe heb je het volgehouden? Hoe ben je staande gebleven, temidden van ziekte, ellende en dood, waar haalde je de kracht vandaan? En dan blijkt – terugkijkend – dat je kracht naar kruis kreeg, dat je op het juiste moment iemand ontmoette die je moed insprak, en waardoor je weer verder kon, een nieuw begin zag, ook al kreeg je geen antwoord op de vraag: waarom?

En dat nieuwe begin ontstond niet met geweld, niet door afbraak van het verleden, maar doordat er iets nieuws gaat groeien op de puinhopen van het verleden. En dat kleine beetje licht verlicht de totale duisternis. Wat zo mooi is: licht en duisternis staan niet als gelijkwaardig tegenover elkaar! Voor de deskundigen onder u: het is zelfs een ketterij – die van het Manicheïsme. Mani ging ervan uit dat er twee rijken waren: het rijk van het licht en het rijk van de duisternis. Die twee zijn met elkaar in strijd. En zo lijkt het natuurlijk ook vaak! Maar ze zijn niet gelijkwaardig! In het licht kan ik geen duister doen ontstaan, omgekeerd wel! En dat gebeurt bij de geboorte van Jezus: daar breekt God in in de geschiedenis van de duisternis met zijn eigen licht – Jezus.

Nou moeten we niet net doen alsof er dan vervolgens geen duister meer bestaat, of geen strijd meer tussen duisternis en licht. Natuurlijk: die is er nog steeds. Maar wie gelooft dat het licht overwint, en daarvoor hoef je alleen maar te kijken naar de eigenschappen van het licht, die laat zich er door het duister niet meer ónder krijgen, nee, voor hem is de duisternis eerder iets dat het enige antwoord op het kwade is: het goede doen. Zo iemand gelooft in Gods wijsheid die dwaasheid is voor de wereld, die gelooft in engelen, eerder dan in de oneliners van wie het zo goed weet. Het is niet voor niks dat we zingen:

*Als alles duister is,
ontsteek dan een lichtend vuur dat nooit meer dooft.*

of met Ede Staal:

*'t Het nog nooit, nog nooit zo donker west
Of 't wer altijd wel weer licht*

Als dat niet zo was, dan zou het donker ook allang overwonnen hebben, maar dat hééft het niet. Het steekt wel telkens weer de kop op, want het is een veelkoppig monster dat om oplettendheid vraagt en maatregelen, natuurlijk. Maar het is verleidelijk om de gelijke wapens op te nemen die het kwaad gebruikt: wapens tegen wapens, geschreeuw tegen geschreeuw, terreur tegen terreur. Maar de wapens van het licht zijn van een andere orde dan de wapens van het duister: zoals Paulus schrijft aan de Efeziërs:

*"Pak daarom de wapens die God jullie geeft.
Dan kunnen jullie je verdedigen tegen de duivel
op de dag dat hij aanvalt.
En dan zullen jullie zijn aanval laten mislukken.
Jullie moeten klaarstaan voor de strijd, net als soldaten.
Maar dit is de manier waarop jullie moeten vechten:
Spreek altijd de waarheid, en doe altijd het goede.
Breng aan iedereen het goede nieuws van de vrede.
En houd altijd vast aan het geloof.
Want je geloof beschermt je als een schild
tegen de brandende pijlen die de duivel op je afschiet.
Vertrouw erop dat God je zal redden,
want dat vertrouwen beschermt je als een helm.
En de boodschap van Góð is je zwaard.
De heilige Geest zal je helpen
om die boodschap kracht te geven."*

Dat is nog eens andere koek dan de wraakzuchtige taal die onze samenleving vergiftigt. Hier wordt vriendelijkheid geplaatst tegenover haat, vredelievendheid tegenover agressie, zwijgen tegenover geschreeuw. Dát is Kerst, en dat vereist een grote standvastigheid en een groot geloof. Het vraagt moed om Kerst te vieren, om de boodschap van vrede gestalte te geven in ons eigen leven en dat van anderen. Juist omdat we de ander niet met gelijke munt terugbetalen, maar zélf de eerste stap zetten, de andere wang toekeren en dergelijke dwaasheden meer, dwars tegen de gewone gang van zaken in.

Ik eindig met een bewerking van Psalm 14.

Nu eens die
dan weer een ander denkt:
God bestaat niet...

Als je hoort van zoveel pijn
leest over de mens als beest
ziet hoe een ziekte je kind ondermijnt

ervaart hoe hemel tot hel kan worden .
denkt nu eens die
dan weer een ander:
God bestaat niet...

God vanuit zijn hemel speurt
of er nog iemand is
die in Hem gelooft
en Hij stelt vast
in feite denken alle mensen:
God bestaat niet...

Elk mens heeft zijn verdriet
depressie en treurigheid
elk mens glijdt uit
en breekt stuk op het leven
elk mens voelt zich bedreigd
en bedrogen
elk mens stelt vast: God bestaat niet...
Want het is niet eerlijk
het is niet billijk
het is niet zuiver
het is niet goed
dat leven.

En wie heeft ooit gevraagd
te mogen leven?

Als er een God zou zijn
zou het leven niet zo
kunnen zijn als het is.

Geruisloos komt God uit zijn hemel
Stil gaat Hij het leven binnen
stil gaat Hij jouw leven binnen...

Zonder dat iemand Hem bemerkt
beweegt Hij zich door een mensenleven
en zet recht
zet recht wat scheef dreigt te gaan
tilt op wat gevallen is
brengt op een idee wie niet meer weet
hoe het moet.

God bestaat niet,..
Hij is
aan het rechtzetten.

Voel je Hem niet
grijp even achter je
daar merk je een beweging
- hoe bestaat het -
daar staat Hij.

Psalm 14 – (bewerking: Harry Faber van der Meulen)

Heb je vijanden lief – 18 januari 2015

Lezen: *I Samuel 3:1-10 en Marcus 1:14-20*

"*Er klonken in die tijd zelden woorden van de HEER en er braken geen visioenen door.*" Zo begint het verhaal van de roeping van Samuel. Het is zo'n 2500 jaar geleden geschreven, maar volgens mij geldt het nog steeds: "*Er klinken in onze tijd zelden woorden van de HEER en er breken geen visioenen door.*" Jammer? Of niet? Wij horen Gods stem toch niet? En áls Hij wél spreekt, hóe spreekt Hij dan?

Als het via zijn gelovigen is, dan maakt me dat eerder een beetje bang: mensen die God in hun broekzak hebben zitten, en precies weten wat Hij wel en niet wil. Hoe weet je dat? – vraag ik me dan af. De deur naar fundamentalisme en fanatisme zet je dan wijd open. Ja, zeggen ze dan: dat weten we uit de Bijbel, of uit de Koran, of uit welk heilig boek dan ook. Maar u weet net zo goed als ik dat juist die heilige boeken geweldig misbruikt worden, door losse teksten en zinnen eruit te lichten, ten behoeve van het eigen gelijk. Ze moeten daarom altijd tegen het licht gehouden worden van de grote lijn, en dat is: een God die liefde is, en vanuit die liefde tot ons spreekt, in ons hart. En vervolgens zijn wij het dan ook nog eens zélf die die woorden herhalen, en we zijn er dus ook zélf verantwoordelijk voor: we mogen ons dus nooit verschuilen achter God, want ongemerkt stellen we onszelf daardoor bóven Hem.

In het verhaal over de jonge Samuel horen we hoe dat in z'n werk gaat. Samuël is een leerling van Eli, en hij woont in de tempel. Hij is daar terecht gekomen door een belofte van zijn moeder, Hanna. Hanna was heel lang onvruchtbaar, en zij gaf God, in ruil voor een kind, datzelfde kind aan Hem terug in zijn dienst. En nu is het nacht. Eli slaapt, Samuel slaapt. Dan hoort Samuel een stem; hij meent dat Eli hem roept. En dat tot drie maal toe, "Hem was nog nooit een woord des Heren geopenbaard." zoals het er letterlijk staat.

Eerste vereiste voor het verstaan van Gods woord is dus stilte, innerlijke stilte, en het scherpen van je gehoor. En vervolgens is het iemand anders, de bijna blinde Eli, die niettemin *ziet* dat het Gods stem was die tot Samuel had gesproken. Hij neemt hem als het ware bij de hand, en wijst hem erop dat er iets bijzonders gebeurt: God spreekt! En als God spreekt, dan gebeurt er iets. vanaf de eerste bladzijde van de Bijbel: "En God sprak: er zij licht, en er was licht." Maar wij moeten wel *horen* om het te kunnen *zien*! Dat is het innerlijke licht. Zo werkt het woord.

Daarom is het zo verschrikkelijk als dat innerlijke licht dooft, als alles duister is, en niets of niemand meer tot je doordringt, alsof je het gevoel hebt in een stolp te zitten. Dan tóch te blijven luisteren, naar die innerlijke stem, ook al laat hij op zich wachten – dat vraagt vertrouwen, dat vraagt geloof. En zolang je hem niet hoort, terugdenken aan de keren, of misschien die éne keer, dat je toch iets hebt vernomen van een roeping, om dat grote woord maar eens te gebruiken.

Roeping – iets van buitenaf – raakt aan een verlangen diep in je. Een ideaal, of het juiste moment – dat je zeker weet: dít is het – of, bij verliefdheid: dit is hem, of haar. Dat zijn keuzes die je niet kunt beredeneren, maar die je in beweging zetten, en je enthousiasme wekken. Bij Samuel duurde het tot drie keer voordat hij doorhad dat hij geroepen werd, en in het Hebreeuws wordt tot uitgedrukt in de verdubbeling van de naam: "Samuel, Samuel!" Daar wordt hij in z'n wezen geraakt, en wéét hij dat hij geroepen is bij zijn diepste naam, bij zijn diepste bestemming.

Dat is ook wat er gebeurt bij de roeping van de eerste leerlingen: Jezus gaat aan de slag met de verkondiging van Gods Koninkrijk. Hij laat zich niet tegenhouden door het slechte nieuws van de arrestatie van Johannes de Doper. Toch moet dat voor hem een geweldige schok zijn geweest. Johannes, zijn neef, hij die hem gedoopt had, en ge-

inspireerd werd door dezelfde Geest, deze Johannes was, net als Jezus, voor de duvel niet bang, en moest dat uiteindelijk bekopen met zijn leven. Zo gaat dat als je mensen de waarheid zegt. Het is het lot van velen die hun nek uitsteken en zeggen waar het op aan komt. Ze worden een kopje kleiner gemaakt. En tóch gaat Jezus door op het spoor van Johannes, en verkondigt het goede nieuws, het evangelie; in mijn woorden: dat er een ándere werkelijkheid is dan die van oorlog en geweld, van dood en vijandschap, en dat de weg daarheen niet de weg is van haat en wraak, maar van liefde, en overgave aan God.

Die weg maakt ons vrij, vrij van macht, vrij van alles waar we aan vastzitten, en waarvan we menen dat het zo belangrijk is. Dat is de inhoud van Jezus' boodschap, van het evangelie, en Hij gaat die weg zélf, met alle consequenties die daarbij horen, tot op de dood van het kruis. Dat weten we nog niet aan het begin van het evangelie van Marcus, hoewel het lot van Johannes z'n schaduw al vooruit werpt. In die situatie, in dat spanningsveld van blijde boodschap en boze buitenwereld, roept Jezus z'n eerste leerlingen, roept Hij óns. Op de grens van land en water. Midden in ons gewone werk.

En alsof het de gewoonste zaak van de wereld is laten de jonge vissers alles onmiddellijk in de steek, werk en familie, om hem te volgen. Ze geven nogal wat op: hun hele bestaanszekerheid zetten ze op het spel: werk en huis, inkomen en geborgenheid. En waarvoor?

Wie z'n werk verliest, verliest een stuk van zichzelf: dat gebeurt, onvrijwillig, als je ontslagen wordt, of, vrijwillig, als je met pensioen gaat. En het gebeurt ook als je een andere weg kiest, ander werk zoekt. Nou is het bijzondere dat deze vissers hun talenten kunnen blijven gebruiken, maar dan om mensen op te vissen. Het kan heel goed zijn dat ze gewoon ook vissers bleven, want verderop in het evangelie zitten ze ook geregeld in een bootje. Maar Jezus leidt ze als het ware op, om van hun werk méér te maken dan alleen een broodwinning.

Dat geldt ook voor ons: elk werk leent zich ervoor met liefde en aandacht te worden gedaan. Een mooi voorbeeld kwam ik ooit in een klooster tegen: daar zat een tamelijk eigenwijze pater met wie ik goed bevriend was. Hij wilde het liefste iconen schilderen, maar moest van de abt gaan pottenbakken. Dat gaat nu eenmaal zo als je gehoorzaamheid belooft. Hij zei me toen, en ik ben dat nooit vergeten: nu ik het werk niet mag doen waar ik van houd, probeer ik te houden van het werk dat ik moet doen. Kortom: hij omarmde wat op z'n weg kwam, verzette zich er niet tegen, want met dat verzet zou hij het zichzelf alleen maar moeilijk hebben gemaakt, en z'n medebroeders erbij.

Wie gedwongen ander werk moet gaan doen, of zelf een bezigheid moet verzinnen omdat hij geen werk meer heeft, die staat voor de grote uitdaging er wat van te maken. Zó kan hij op het spoor komen van een diepe levensvervulling.

Dat proces van loslaten maken die eerste vissers op nóg een vlak mee: ze laten hun familie in de steek. Mogelijk nog moeilijker. omdat het hier om je eigen verleden gaat, je eigen wortels. Er kunnen allerlei redenen zijn om je familie in de steek te laten: ze kunnen doordat je een hoge leeftijd bereikt hebt allemaal zijn weggevallen, ze kunnen geëmigreerd zijn, maar ook onoplosbare conflicten of misverstanden kunnen er voor zorgen dat je je familie niet meer ziet. Dat is dramatisch. En in plaats van te sippen achter de geraniums wordt het dan de kunst om nieuwe familie te zoeken. Elders staat daar een pijnlijk voorbeeld van: Jezus krijgt te horen: uw moeder en uw broers staan voor de deur. Hij zegt dan keihard: mijn moeder en mijn broers zijn degenen die de wil van de vader doen.

Door onze roeping, door de doop, krijgen wij nieuwe familie, hier in de kerk. En net als in een gezin, is er in een kerk ook altijd wel wat. Maar hier staan wij onder het éne vaderschap van God; Hij schenkt ons aan elkaar als broeders en zusters van zijn

Koninkrijk, vooruitlopend op vrede wereldwijd. Dat wij ons telkens bewust zijn van deze roeping, van dit hoge ideaal, dat wens ik ons toe voor deze dag en alle dagen van ons leven.

Zondag 26 januari 2014

Lezen: Jesaja 49,1-7 en Matteüs 4,12-22

"Hij komt tot ons als een Onbekende, zonder naam, zoals hij eertijds aan de oever van het meer kwam tot die mannen die hem niet kenden. Hij spreekt tot ons hetzelfde Woord: Volg mij. En hij stelt ons de taken die hij in onze tijd te vervullen heeft. En aan hen die hem gehoorzamen, zal hij zich onthullen in de moeiten, de conflicten, het lijden dat zij in zijn gezelschap zullen doormaken, en ze zullen als een onuitsprekelijk geheim ervaren wie hij is..." - Albert Schweizer

Ik herinner me dat mijn hoofdonderwijzer onderscheid maakte tussen beroep en roeping. Een beroep, dat was timmerman, schoenmaker, postbode, en een roeping dat was priester, dokter, verpleegster, onderwijzer. Die laatste beroepen stonden natuurlijk véél hoger in aanzien, en moest je haast met een hoofdletter schrijven. Het verschil zat hem waarschijnlijk in de permanente beschikbaarheid, en in het hogere doel van: mensen dienen.

Tegenwoordig ben ik niet meer zo zeker van dit onderscheid, dat wil zeggen: ik denk dat het hem ergens anders in zit. Heeft het onderscheid tussen beroep en roeping niet eerder te maken met de *passie* waarmee je je werkt doet? De liefde, de overgave die je erin legt? Dan kan elk beroep een roeping worden, en teken worden van iets hogers.

Het is daarom verschrikkelijk als je je werk kwijtraakt, wanneer fabrieken sluiten, de omzet daalt. Omdat je geen inkomen meer hebt, maar vooral omdat je geen plek meer hebt waar je kunt werken, jezelf kunt realiseren, je talenten kwijt kunt, collega's kunt ontmoeten. Je werk verliezen is voor een stuk ook: jezelf verliezen. Hetzelfde geldt voor mensen die het verkeerde beroep gekozen hebben, en daar niet happy in zijn.

Woensdag stond in Trouw nog een hele reportage over mensen die geswitcht waren: van zorgmanager was iemand chocolatier geworden, van ICT'er naar trambestuurder, en iemand die projectmanager was, had nu een sportschool opgericht. En het opmerkelijke is dat het verschil in inkomsten ruimschoots gecompenseerd wordt door de grotere arbeidsvreugde. De jongensdroom die gerealiseerd is, wint het van de dikke portemonnee: "Ik heb eindelijk het gevoel dat ik iets doe wat ik echt leuk vind, al verdient het minder."

Elk beroep kan een roeping worden. Het hangt van je instelling af. En als de uiterlijke omstandigheden niet anders worden, dan kun je altijd nog proberen er iets van te maken. Zo ken ik iemand die binnen dezelfde organisatie gedwongen werd om werk te doen waar hij niet van hield. Hij zei: ik ben toen van het werk *gaan houden* dat ik moest doen. Zo kan het dus ook. Als je de *uiterlijke* omstandigheden niet kunt aanpassen, kun je *leren* er anders tegenaan te kijken.

Goed, terug naar de vissers. Dat is een uiterst merkwaardig verhaal. Ook daar gaan mensen iets anders doen: van gewone vissers worden ze vissers van mensen. Ik kom daar zo op terug. De belangrijkste stap die ze namelijk zetten is: alles in de steek laten

en Jezus achterna gaan. Alles in de steek laten: boten, netten, vader, toe maar. En toch: als je ziet wat er met mensen gebeurt die hun hart volgen, dan klopt dat wel: ze geven alles op om hun ideaal te bereiken. Het besluit daartoe wordt vaak in een ommezien genomen, en je weet, intuïtief: dit is de juiste stap.

Schweitzers voornaamste bijdrage aan het denken van de twintigste eeuw bestond uit zijn positieve gerichtheid op het menselijk leven. Hij waarschuwde voor alles wat de kwaliteit van het leven in de weg stond en had een diep respect voor alles wat dat leven bevorderde. 'Als gij moet kiezen tussen het leven en de dood, kies dan het leven'. Toen hij in een kano op een rivier aan het varen was, kreeg hij een visioen om radicaal te kiezen voor dat leven.

Heel vreemd eigenlijk, want je laat je zekerheden in de steek, en wie zal jou garanderen dat het een succes wordt? Kijk maar naar mensen die iets nieuws willen beginnen in het buitenland: vaak een succes, maar soms een drama. Ze hebben eigenlijk beide te maken met tegenslagen, maar het pioniersinstinct sleept ze er doorheen. En als het mislukt: dan hebben ze het in elk geval geprobeerd.

Wat voor vonk zou daar aan het meer van Galilea zijn overgesprongen: wat voor power straalde Jezus uit, dat een stel volwassen mannen alles in de steek laat, om hem te volgen? Was het zo'n mannengroep zoals die onlangs in het nieuws was: de vierde musketier? Dat is een groep christenmannen die vinden dat de kerk veel te veel het domein is geworden van vrouwen. Zo is volgens een van deelnemers de fnuikende invloed van vrouwen zelfs te zien in de herenmode. "Een haargelletje, een strakke broek. Dat is denk ik niet hoe God het bedoeld heeft."

Ze willen hun kracht laten zien, carbid laten ontploffen, schreeuwen, joelen, stampen. Doel van de beweging: "De christenman zijn mannelijkheid teruggeven". Het man- en vrouwbeeld is ook helder: Volgens deze mannen is de diepste drijfveer van de man 'ben ik een held?', en van de vrouw: 'ben ik mooi?'. OK, ik zal er verder niet teveel over zeggen, want wij hebben hier tenslotte ook onze stoere PGWO-mountainbikers, maar daar gaat het volgens mij wel iets anders aan toe! Maar de vraag blijft staan: door wat voor geest werden die eerste leerlingen geraakt? en was hier sprake van een bekering?

Ik denk het wel. Als je alles achterlaat om je hart te volgen, is dat een bekering, en de geest die jou pakt, kan jou alleen maar pakken als hij raakt aan iets wat al die tijd heel diep op de bodem van je ziel lag te sluimeren.

En dat is, ik zou er nog op terugkomen: vissers worden van mensen. Dát is de diepste roeping van elke mens. Dat betekent volgens mij, dat ons diepste wezen erop gericht is licht te zijn voor anderen, anderen tot hun bestemming te brengen, uit mededogen, uit betrokkenheid. Ze uit de drek te halen. Dat kan alleen maar als je zelf iets van dat licht hebt gezien, als je ooit zelf gezien en gered bent.

De vissers moeten dat licht hebben gezien, in die verloren uithoek in het noorden van Galilea, net zo'n vergeten provincie als Groningen. En daar, waar mensen niks meer hopen, niks meer verwachten, juist daar wordt de boodschap van het Koninkrijk gehoord. In Galilea begint Jezus z'n verkondiging, en daar keert hij na z'n opstanding ook weer naar terug.

Wat deed hij daar? Dat staat in het vervolg: *Hij trok rond in heel Galilea; hij gaf er onderricht in de synagogen, verkondigde het goede nieuws van het Koninkrijk en genas iedere ziekte en elke kwaal onder het volk. Het nieuws over hem verspreidde zich in heel Syrië. Allen die ergens aan leden en die gekweld werden door een ziekte of door*

pijn, en ook bezetenen en maanzieken en verlamden werden bij hem gebracht, en hij genas hen. En grote groepen mensen volgden hem, uit Galilea en Dekapolis, uit Jeruzalem en Judea en uit het gebied aan de overkant van de Jordaan.

Wie met Jezus in aanraking kwam, die knapte daar van op, die werd er beter van. Ieder mens die visser van mensen wordt heeft die kracht: de kracht om een ander nabij te zijn, te luisteren, en als je geen woorden hebt: er-te-zijn.

Nou lukt dat niet altijd: Jesaja die klaagt er al over: ik heb die hoge roeping nou wel, maar wat breng ik er helemaal van terecht? Ik zie alleen maar mislukking om me heen! *'Tevergeefs heb ik me afgemat, ik heb al mijn krachten verbruikt, het was voor niets, het heeft geen zin gehad'*. Maar God bleef Jesaja inspireren, hem moed inspreken, zodat hij er toch in bleef geloven, in die roeping.

Daarom zitten ook wij hier. Wij zitten hier omdat ook wij iets van die stem hebben gehoord, misschien al lang geleden, wij zitten hier omdat wij ook wel twijfelen aan het nut van onze inspanningen. Maar we zitten hier ook om ons telkens weer moed in te laten spreken, omdat God zelf ons heeft uitgekozen, en ons genoemd heeft bij onze naam.

Ik eindig met twee citaten van Albert Schweizer:

"In ieders leven dooft op zeker moment het innerlijk vuur. Het wordt weer opgepoord door een ontmoeting met een ander menselijk wezen."

"Ik weet niet wat je bestemming zal zijn, maar één ding weet ik wel: de enigen onder ons die echt gelukkig zullen worden zijn degenen die zochten hoe ze moesten dienen en dat gevonden hebben."

Zondag 28 januari 2007

Lezen: Jeremia 1,4-10 en I Korintiërs 12,1-11.

Het was een heel stil jongetje, verlegen, bescheiden, hij zat alleen maar te lezen in z'n kamer, en speelde nooit met andere jongens. Z'n enige kameraad was zijn hondje. Omdat z'n ouders niet gelovig waren ging hij nooit naar de kerk. Toch hield het hem wel bezig: wat gebeurde daar toch in de kerk? Woonde God daar? Dag en nacht? En wat deed hij daar dan? En die mensen die maar in en uit liepen, wat deden die daar dan? Bezochten zij God?

Z'n nieuwsgierigheid won het van z'n verlegenheid, en hij ging op een dag, met z'n hondje, naar de kerk. Het was zo'n grote katholieke kerk, waar de deuren de hele dag openstonden. Wat een mooie ruimte was dat! Een beetje donker, en het galmde er zo mooi, iedere voetstap, iedere kuch klonk door, zodat je als vanzelf stiller ging lopen. Hij ging achterin op een bank zitten, het hondje naast zich, en keek om zich heen. Er waren mensen die op hun knieën gingen zitten, sommigen staken kaarsjes aan; en er waren grote beelden van mannen en vrouwen. Hij keek z'n ogen uit.

Hé, daar kwam een man op hem aflopen, de koster, en hij keek helemaal niet vriendelijk: dat paste eigenlijk helemaal niet bij de vredige sfeer in de kerk. 'Die hond moet hier weg, die hoort hier niet', beet hij de jongen toe. Waarom niet? – vroeg de jongen

– ‘Honden hebben geen ziel’ – zei de koster. Het galmde door de kerk. De jongen was te verlegen om antwoord te geven, hij begreep het ook niet. Pas veel later werd hij boos, en hij dacht: ik had moeten zeggen: ‘en u heeft geen hart’. Maar toen stond hij al lang weer buiten.

Woorden kunnen pijn doen, woorden zijn als een wapen waarmee je mensen om de oren kunt slaan. Maar je kunt ook leren van je af te bijten, om je boosheid te uiten als er onrecht geschiedt, aan jezelf of aan anderen. Als je gegrepen bent door een heilig vuur, dan ben je een profeet, dan is het net alsof er iemands anders dóór jou praat. Een profeet is niet zozeer iemand die de toekomst voorspelt, het is geen waarzegger met een glazen bol, nee, het is iemand die hier en nu zegt wat er niet deugt, en in die zin misschien toch een waarheid-zegger.

Zo iemand was Jeremia, eigenlijk een verlegen, teruggetrokken jongen, die op enig moment een stem diep van binnen hoort, die zegt dat hij woorden moet geven aan het onrecht dat alomtegenwoordig is. Hij leefde in een buitengewoon onrustige tijd: het Assyrische rijk stortte in, en er kwam nieuwe heersers: de Babyloniërs, we hebben het dan over het begin van de 6e eeuw voor Christus. Deze Babyloniërs brachten Juda de genadeslag toe: in 587 werd Jeruzalem met de tempel verwoest, en een groot deel van het volk werd in ballingschap weggevoerd.

Jeremia trad in die tijd op: en ondanks z’n verlegenheid nam hij het op tegen koningen, tegen edelen, priesters en ambtenaren. Maar vooral leed hij aan een innerlijke strijd met God, en werd hij heen en weer geslingerd tussen ja en nee, tussen overgave en afkeer, tussen inzet en opstandigheid. Dat vinden we allemaal terug in het roepings-verhaal dat we net hebben gehoord.

God zegt daar iets tegen hem dat voor ons allemaal geldt:

voordat ik je in de moederschoot formeerde kende ik je al, en voordat jij uit de baarmoeder wegtrok heb ik je geheiligd, heb ik jou gegeven als profeet voor de volkeren.

Dat is een heel ander beeld dan wij van de mens hebben: wij zien een baby als een onbeschreven blad, als iemand met wie het nog alle kanten op kan gaan. Nee, dat is niet de Bijbelse mensvisie: de mens start niet op een nulpunt: Góð had deze mens al gezien, en had er al een bedoeling mee; hij kende ons al nog voordat wij geboren waren. Daarmee wordt níet bedoeld dat ons leven helemaal vastligt, maar wél dat ons leven van meet af aan een zin heeft die er niet door onszelf is ingelegd, en die we in de loop van ons leven steeds beter leren kennen. Met een groot woord heet dat: roeping. Elk van ons is, op zijn of haar eigen manier geroepen om gehoor te geven aan wat diep in ons als een goddelijke opdracht is gegeven.

En daar verzetten wij ons vaak tegen: Jeremia zegt: ik ben veel te jong; Mozes zei: wie ben ik – en wie bent U eigenlijk? Ze zullen me niet geloven, en mooi praten kan ik ook al niet. En zo zijn er voorbeelden te over van mensen die hun roeping proberen te ontlopen, met als hoogtepunt de profeet Jona natuurlijk. Wij kennen die bezwaren ook: te druk, geen tijd.

Wat mijn roeping is, is een zaak tussen God en mij, en we komen daar achter door diep naar binnen te kijken, en eerlijk te zijn voor onszelf: is het leven zoals ik het nú leid, de bedoeling? Of moet het roer om? Het geweten noemen we dat. Zo leren we onze roeping kennen. Dat is het kompas dat ons richt op de wil van God. En élk beroep, elke

bezigheid kan een roeping zijn, nl. wanneer je je bezigheden richt op God. Jeremia zelf schrijft verderop het volgende op:

God spreekt: Ik zal mijn wet *in hun binnenste* leggen en hem *in hun hart* schrijven. Dan zal ik hun God zijn en zij mijn volk. Men zal elkaar niet meer hoeven te onderwijzen met de woorden: "Leer de HEER kennen," want iedereen, van groot tot klein, *kent mij dan al*.

Ons hart is geen modderpoel, het is de plaats waar God tot ons spreekt, omdat Hij zelf zijn wet in ons binnenste heeft gelegd. Het gaat namelijk niet meer om uiterlijke regels, nee, het gaat om de wet van het hart, en God zélf maakt ons duidelijk wat Hij van ons wil. Het initiatief ligt bij Hem: Hij kent ons het eerst, en zijn JA-woord is er het eerst – nu wij nog. Allen zijn wij geroepen profeet te zijn. En dat is niet altijd eenvoudig.

Nou zal het niet iedereen liggen om profeet te zijn, en dat hoeft ook niet: iedereen heeft zijn en haar eigen talenten, en die zijn ons door God gegeven; en de vraag is alleen: stel je die ter beschikking aan de gemeenschap? Of houd je ze voor jezelf? Begraaf je ze in de grond? Over die talenten gaat de brief van Paulus. Hij schrijft aan een door en door verdeelde gemeente, de gemeente van Korinthe: er zijn partijgangsters die elkaar het licht in de ogen niet gunnen: Ik ben van Paulus, Ik van Apollos, Ik van Kefas. Ja, er is zelfs een Christuspartij. Paulus haalt dan uit: Is Christus soms in stukken verdeeld?

En dan benadrukt hij vervolgens de fundamentele eenheid van de gemeente door de Geest. Daarvoor geldt hetzelfde als voor de roeping: die eenheid is geen vast gegeven, dat voor eens en voor al vastligt, nee, die eenheid ligt in onze toekomst. Wij lopen daar op vooruit, doordat we ons *gemeente* noemen, terwijl we het lang niet allemaal met elkaar eens zijn, en dat hoeft ook niet. En we lopen daar op vooruit als wij Avondmaal vieren. Dat doen we niet *omdat* wij één zijn, maar *opdat* wij één zijn.

De identiteit van de gemeente is geen vast bestand van waarheden en gewoontes, nee, die eenheid wordt ons als een toekomstige belofte geschonken. Als wij onze talenten dáárop richten op het welzijn van de gemeente, en van het dorp waarin wij wonen, dan komt die toekomst naderbij door de Geest. En gelukkig: wat zijn er toch een hoop verschillende talenten, ook in deze gemeente.

Paulus ziet al die mensen, al die talenten als ledematen van één lichaam, waarvan Christus het hoofd is. We horen allemaal bij elkaar, en zijn elkaar gegeven in goede en in kwade dagen. Het is niet voor niks dat in het hierop volgende hoofdstuk, I Kor 13, Paulus de liefde bezingt: dat hij eindigt met de prachtige woorden:

Nu kijken wij nog in een spiegel, we zien raadselachtige dingen, maar straks zien we van aangezicht tot aangezicht. Nu ken ik nog slechts ten dele, maar dan zal ik ten volle kennen zoals ik zelf gekend ben. Deze drie dingen blijven altijd bestaan: geloof, hoop en liefde; maar de liefde is het voornaamste.

15 februari 2015

Lezen: II Koningen 5,1-15b en Marcus 1:39-45

Op de middelbare school zaten er in mijn klas twee meisjes, twee vriendinnen, die door de plaatselijke pestkop met een weinig complimenteuze bijnaam werd aangeduid: ze

heetten: lelijk en extra-lelijk. In die tijd waren er nog geen anti-pestprogramma's, pesten hoorde er bij, en je had er maar mee te dealen. Lelijk en extra-lelijk kregen waarschijnlijk geen Valentijnkaartjes. Door de nadruk op het uiterlijk van beide meisjes lagen ze eruit: ze hoorden niet bij. Er zijn veel mensen, vooral jonge mensen, meisjes, maar ook jongens, die lijden onder hun uiterlijk, dat wil zeggen: ze voldoen niet aan het schoonheidsideaal dat alomtegenwoordig is, - vinden ze. Ze vinden zich te dik, te dun, en doen er alles aan om toch maar aan dat ideaal van buiten te voldoen. Maar van binnen zijn ze eenzaam.

Zo moet ook de melaatse man zich hebben gevoeld die zich tot Jezus wendde. Anders dan in andere genezingsverhalen was hij alleen: de schoonmoeder van Petrus had haar familie, de man die door een demon was bezeten bevond zich te midden van geloofsgenoten in de synagoge, en de verlamde man werd tenminste nog door zijn vrienden bij Jezus gebracht. Maar deze melaatse man, - tegenwoordig vertaald met huidvraat, was alleen. Hij lag eruit. En niet zomaar eruit, nee, het was zelfs tegen de wet om ook maar in de buurt van zo iemand te komen. Hij was onrein. Wij kennen dit soort ziektes nauwelijks meer, hoewel, kort geleden nog ebola, u weet wel, waar de hulpverleners zich in gesloten oranje pakken moesten hijsen, om niet zelf besmet te raken. Ook wie genezen was verklaard, bleef maar al te vaak nog een uitgeslotene.

Kijk, en dát verschijnsel kennen we nu weer wel heel goed: mensen kunnen uitgesloten worden, door uiterlijk of gedrag, en ze gaan zich op hun beurt vaak ook zo gedragen: dan kan het gaan omdat je – inderdaad – lelijk bent, een andere huidskleur hebt, gehandicapt bent, een hoofddoekje draagt of een keppeltje, kortom: wanneer je 'anders' bent dan anderen.

En: wie gemeden wordt, gaat ook anderen uit de weg, want je hoort er toch niet bij. Het is een vicieuze cirkel geworden, of liever gezegd een neerwaartse spiraal, want wie zich uitgesloten voelt, krijgt een hekel aan zichzelf, én aan anderen; het kan agressie oproepen, om tóch erkenning te krijgen, erkenning die ieder mens nodig heeft, omdat zijn leven anders een hel wordt. Die agressie kan zich naar buiten richten of naar binnen: het kan zich uiten in dierenmishandeling, of in het snijden in jezelf, in je huid, omdat de lichamelijke pijn beter te harden is dan de zielepijn die je diep van binnen voelt. De eenzaamheid die dat met zich meebrengt is onbeschrijfelijk, evenals de zelfhaat, en de haat naar de wereld.

Zo iemand wendt zich tot Jezus. Hij voelt dat in die mens iets zichtbaar is geworden van hoe de mens bedoeld is, en dat Hij iets voor hem kan betekenen. En wat de melaatse man anders nooit doet, nooit mag doen, doet hij nu wél: hij gaat op hem af, en valt smekend op de knieën: alsjeblijft, maak mij rein, vrij vertaald: bevrijdt me uit m'n isolement, m'n angst, m'n eenzaamheid. En dan gebeurt er iets vreemds: in de oudste handschriften van Marcus staat dan helemaal niet: "Jezus kreeg medelijden", nee daar staat: "Jezus werd woedend". Die woede komt ook beter overeen met wat er later staat, na de genezing: daar staat: "Jezus snauwde hem af: 'En nou, wegwezen! En wee je gebeente als je er met iemand over praat'". Kijk, bij dit soort genezingsverhalen denken wij als vanzelf aan een altijd kalme, weloverwogen Jezus, maar hier zien we dat het hele gebeuren ook Jezus zelf behoorlijk van zijn stuk brengt. En waarom? Ik laat die vraag hier onbeantwoord, want ik weet het niet, en heb ook nergens in de commentaren een bevredigend antwoord kunnen vinden. Maar het gevolg is wél dat Jezus zelf zich nergens meer kan vertonen: hij moest zich terugtrekken op een eenzame plek, maar zelfs daar bleven de mensen hem opzoeken.

Nog even over de genezing zelf: Jezus stak z'n hand uit en raakt de man aan. Absoluut verboden, taboe, gevaarlijk! Maar daarmee doorbreekt Hij wel de cirkel waarin de melaatse man al jaren gevangen zat. Door je hand uit te steken, iemand aan te raken, raak je iemands ziel. Helaas is de aanraking tegenwoordig weer helemaal terug in de

taboesfeer, dankzij pedopriesters en anderen die misbruik van hun machtspositie maken. Maar het heilzame van de aanraking is daarmee ook verdwenen. Daarvoor gaan we naar de haptonoom of de fysiotherapeut. Maar iedereen die in de zorg of het onderwijs zit, weet hoe goed het iemand kan doen als je hem vastpakt, arm om hem heen, z'n hand vasthoudt als woorden tekortschieten, hoe iemand zich weer gezien weet en geaccepteerd.

Dat geldt trouwens net zo goed in het groot: deze week was het Kamerdebat over de gaswinning in onze provincie; ik heb daar grote delen van gezien, en was onder de indruk van de betrokkenheid van de Kamerleden; ook was ik onder de indruk van de dossierkennis van minister Kamp, en hoeveel hij al gedaan en geregeld had; maar er was één ding dat voor mijn gevoel miste, en dat was: de uitgestoken hand, de emotionele betrokkenheid, het gebaar: ik sta naast jullie; en daarom: hoe goed het ook allemaal geregeld is: Groningers voelen zich tóch massaal in de kou staan, uitgestoten. Waar zou dat nou toch aan liggen?

Terug naar onze Bijbelverhalen, en nog een paar woorden over Naäman; deze man – hoe hoog in aanzien ook – leed ook. Voor hem is de buitenkant belangrijk, z'n positie, z'n overwinningen. Maar die ziekte, die kan hij niet overwinnen. En nou is daar het dienstmeisje van zijn vrouw die zegt dat er in Israël iemand is die hem kan genezen, een profeet, Elisa. Maar Naäman wil het regelen op zijn niveau, het niveau van de opperbevelhebber, dus hij speelt het verzoek via de koning. Via de koning komt hij dan uit bij de profeet – maar die vindt het niet eens de moeite om de deur open te doen; hij stuurt iemand anders naar buiten die hem zegt dat hij zich in de Jordaan moet wassen. Maar dát pikt Naäman niet! Hij had zo zelf z'n ideeën over hoe dat allemaal in z'n werk zou gaan:

"Ik had gedacht dat hij zelf naar buiten zou komen', zei hij, 'En dat hij de naam van de HEER, zijn God, zou aanroepen en met zijn hand over de aangetaste plek zou strijken, en zo de huidvraat zou wegnemen. Zijn de rivieren van Damascus, de Abana en de Parpar, soms niet beter dan alle wateren in Israël? Had ik me daarin niet kunnen baden om rein te worden?' Verontwaardigd draaide hij zich om en ging weg."

En zoals het een ondergeschikt meisje was die hem de weg naar Elisa had gewezen, zo zijn het nu z'n bedienden die hem ervan overtuigen om toch maar gehoor te geven aan die opdracht. Wat we hier zien is dat iemand eerst z'n trots moet afleggen, voordat hij genezen kan worden. Hij moet z'n eigen ideeën loslaten over hoe de genezing plaatsvindt, en luisteren, niet naar de koning, niet naar zichzelf, maar naar z'n bedienden: uiteindelijk zijn dát de boodschappers van God.

Deze genezingsverhalen gaan ook over onszelf. Als wij gedoopt worden, of belijdenis doen, dan leggen we in zekere zin ook ons oude zelf af, en worden wij bekleed met Christus. Alles wat wij zelf zo belangrijk vinden, ons ego, onze prestaties, die doen er helemaal niet toe. Wat er toe doet is wie wij zijn voor God. Díe gaafheid te ontdekken, JA zeggen tegen de oorspronkelijke mens diep in ons, dat is de genezing die ons wordt toegezegd. Het is JA zeggen tegen God, omdat we geloven dat Hij als eerste JA heeft gezegd tegen ons. Dat JA verbindt ons met God, met de ander, en met wie wij in diepste wezen zijn. In die verbinding doorbreekt Hij onze eenzaamheid, ons uitgesloten zijn. En zo worden we opgenomen in een gemeenschap, de kerk, Gods eigen familie.

Zondag 11 maart 2007 - Wie is de schuldige?

Lezen: Exodus 6:1-7 en Lucas 13:1-9

't Is nog niet zo lang geleden dat in een bepaalde hoek van de kerk werd gezegd dat de varkenspest een gevolg was van de zondigheid van de betreffende boer. Stel je eens voor: je varkens worden afgemaakt, je bedrijf gaat naar de knoppen, en dan krijg je van de kerk nog een trap na, dat het allemaal je eigen schuld is. 't Lijkt wel alsof er een schuldige móet zijn.

't Gebeurde in Canada, midden in de winter: een schoolbus vol dorpskinderen raakt van de weg en zakt door het ijs van een bevroren rivier. Twee mensen overleven het ongeluk: de chauffeur en een meisje. Dan komt er een advocaat die - tegen een riante vergoeding - z'n diensten aanbiedt. Ongelukken bestaan niet, zegt hij, het is altijd iemand z'n schuld, van de bouwer van de vangrail, van de buschauffeur, of van de gemeente.

Er móet een schuldige worden aangewezen. Want het noodlot bestaat niet. Het krijgt de naam van 'ze'. 'Ze' hebben de bus niet goed gemaakt, 'ze' hebben de weg zo pal naast de rivier gelegd, 'ze' hebben de vangrail verkeerd geplaatst. 'Ze' moeten dus betalen, en flink ook. Want iemand is schuldig.

Die 'ze' die kennen we ook in onze eigen kerk, in onze gemeente: 'ze' doen niks voor de jeugd, 'ze' doen te weinig voor de ouderen. 'Ze' doen maar. Fijn, want dan ben je d'r van af. Als je de wereld verdeelt in 'ze' en 'we', dan is alles heel overzichtelijk; je kunt je opsluiten in je eigen vesting van goede bedoelingen, zonder dat je in gesprek hoeft te komen met die anderen.

Veel moeilijker wordt het namelijk om jezelf de vraag te stellen: wat kan ik doen, voor de jeugd, voor de ouderen, voor de kerk? Want juist in de kerk zijn 'we' en 'ze' één, althans, dat proberen we, zeker als we met elkaar de Maaltijd van de Heer vieren. Maar 't wordt voor ons heel lastig als we geen schuldige kunnen aanwijzen, als we geen oorzaak kunnen vinden.

Vandaar de vele waaroms in rouwadvertenties en bij ernstige ziektes. Als je geen antwoord krijgt, dan kun je altijd nog Gód de schuld geven. Die zegt toch niks terug. Maar God heeft deze wereld toch gemaakt. Waarom laat Hij dat dan allemaal toe? Waarom laat Hij toe dat kinderen geslagen worden en misbruikt, over straat moeten zwerven, omdat ze thuis niet kunnen zijn wegens spanningen en ruzie. Waarom laat Hij toe dat mensen in de bloei van hun leven sterven aan kanker?

En je krijgt geen antwoord. 't Stelt een mens enorm op de proef, want we willen zekerheid, we willen overzicht, we willen een verklaring kunnen geven. Er móet een schuldige worden aangewezen. een ander, wijzelf, of God.

De vraag naar schuld en lijden is een vraag van alle tijden. Misschien komen we verder als we zien hoe Jezus met die vraag omging. Op zeker moment, zo hoorden we, worden er in de tempel een aantal Galileeërs vermoord, door aanhangers van de Romeinse overheersers. Die Galileeërs waren felle jongens, die tegen de Romeinen waren. Waren het nu ook zondaars, was het hun eigen schuld dat ze gedood werden?

Jezus geeft een raadselachtig antwoord: nee, het waren helemaal geen zondaars, niet meer en niet minder dan anderen, maar als jullie je niet bekeren, dan zul je op dezelfde manier omkomen. Het lijkt wel alsof Jezus hier een donderpreek houdt, of met het verkeerde been uit bed is gestapt. En later herhaalt hij 't nóg een keer.

Dan gaat het erom of de mensen die toevallig onder een toren liepen en toen gedood werden doordat die toren omviel, of die mensen daar zelf schuld aan hadden. Nee, zegt

Jezus, het waren helemaal geen zondaars, niet meer en niet minder dan anderen, maar als jullie je niet bekeren, dan zul je op dezelfde manier omkomen. Bekeran waarvan?

Ik denk dat hier bedoeld wordt: je bekeren van het idee dat ongeluk en onheil een oorzaak heeft, je bekeren van het idee dat er een schuldige moet worden aangewezen, je bekeren van het idee dat 'ze' het hebben gedaan, en dat je zelf buiten schot kunt blijven.

En dan vertelt Jezus een merkwaardig verhaal, over een vijgeboom. De vijgeboom, de ficus, was volgens de traditie één van de twee bomen in het paradijs. Een prachtige boom, met grote bladeren, een boom die twee maal per jaar vrucht draagt. Als er van je gezegd wordt dat je onder je wijnstok en je vijgenboom zit, dan betekent dat in het joodse spraakgebruik dat je een gelukkig en tevreden mens bent.

Maar deze vijgeboom is dor: hij draagt al drie jaar geen vrucht meer. De eigenaar is ongelukkig en ontevreden. Weg ermee. Dat soort vijgebomen kennen we allemaal: het zijn de mensen waar je niet meer in gelooft, het is de kerk waarin je teleurgesteld bent, het zijn je eigen idealen waar niks van terecht is gekomen, je eigen leven dat mislukt is; je bent het zelf, een dorre boom zonder toekomst. Hak hem om, zegt de eigenaar, waarom zou hij de grond nog uitputten?

Nee, zegt de wijngaardenier: geef hem nog een kans. Ik zal eens zien wat ik kan doen. Ik zal eens zien wat ik kan doen. Omspitten; dat is: haal je oorspronkelijke geloof eens naar boven, het geloof uit je kindertijd, toen alles nog mooi was, de zon altijd scheen, en je ouders er nog waren. Ga eens terug naar toen je twintig was, toen je vol idealen zat, waarin je geloofde, en waarvoor je wou vechten, toen je je vrouw eeuwige trouw beloofde. Haal dat eens naar boven, die ervaringen van licht, en kijk in dat licht naar de puinhoop die je ervan gemaakt hebt, je ontrouw, je teleurstelling, je vergissingen, je twijfel, je angst. Die puinhoop, al die shit, dat is de mest die de wijngaardenier nu gaat gebruiken om die vijgeboom een nieuwe kans te geven.

En dan? Dan eindigt het verhaal van Jezus; Hij zegt niet hoe het afloopt, Hij zegt niet of die vijgeboom het dan plotseling goed gaat doen. Hij houdt het open, en vraagt dat ook van ons: hou de toekomst open, begraaft je niet in wat geweest is, geef jezelf, geef de ander, geef God een nieuwe kans.

Dan kan het gebeuren dat je - onverwacht - weer tot bloei komt, dat je Gods stem hoort, zoals Mozes, - die God ontmoette, zomaar tijdens z'n werk, God die hem zei dat hij het volk zou bevrijden van angst, van twijfel, en van dwang; God, wiens enige naam is: Ik zal er zijn voor jou.

Pasen 2015

Lezen: Handelingen 22,6-15 en Johannes 20,1-18

Behalve een nieuwe kerk hebben we inmiddels ook een nieuw Kerkblad. Ik hoop dat u het gelezen hebt, en ook dat u alles gelezen hebt. Dan heeft u ongetwijfeld kennis genomen van het verhaal over de patroonheilige van de Torenkerk, de heilige Iracundus. Prachtige icoon erbij, en zijn belangrijkste wonder: hij heeft de Groningers aan het praten gekregen: groetten zij elkaar eerst alleen maar met een hoofdknikje, sinds Iracundus zéppen ze er zelfs iets bij: "Moi!" Dit nu werd door Rome als wonder erkend. Vrijwel iedereen zei: Wat een prachtig verhaal, we kenden deze heilige helemaal niet! Zelfs een goed rooms-katholieke familie hier uit Winsum stond niet verbaasd over dit verhaal.

Welnu: ik zal het u maar verklappen: de feestdag van deze heilige valt op 1 april, en ik heb het verhaal van A tot Z verzonnen ².

Wat heeft dit nu met Pasen te maken? Er waren velen die geloof hebben gehecht aan dit verhaal, en die zich nu zullen afvragen: als dominee Frénay dit verhaal helemaal verzonnen heeft, kunnen we dan nog wel geloven wat hij in zijn Paaspreek zegt?

Of, met de vraag van Pilatus: Wat is waarheid? Hoe weet je of iets waar is? Of Jezus echt geleefd heeft bijvoorbeeld. U weet: dat heeft een dominee laatst zijn baan gekost. Maar belangrijker nog: wat moeten we nou denken van dat Paasverhaal? Zo'n moeilijk verhaal – Kerst is veel makkelijker, daar kun je je tenminste een voorstelling van maken. Maar Pasen... – vreemd hoor, een leeg graf, engelen, een verschijning die je niet herkent.

Wat is waar? Waar is, heel simpel gezegd, wat je zélf hebt gezien, wat je hebt waargenomen. Maar dan beginnen de problemen pas goed, want ík heb Jezus niet gezien, en de meesten van u waarschijnlijk ook niet. Dan moeten we het dus doen met de verhalen van mensen die hem wél gezien hebben, en die dat zó vertellen dat we ze gaan geloven. We gaan daarom straks kijken naar Maria Magdalena, maar eerst naar Paulus.

We kennen zijn verhaal: hij vervolgde de aanhangers van Jezus toen heette hij trouwens nog Saulus, een letter verschil. Op zeker moment was hij op weg naar Damascus, en werd omstraald door een fel licht hij viel op de grond, en hoorde een stem. Nou riep die Paulus bij mij heel lang ergernis op: ik vond hem zelfingenomen, eigenwijs, en hij schrijft warrig. 'Apostel' noemde hij zich, en hij hoorde helemaal niet bij de twaalf ! Hij had Jezus nog nooit gezien! Maar ik moet u zeggen: ik ben hem in de loop van mijn leven gaan waarderen, en hij intrigeert me steeds meer. Wat is er met die man gebeurd, waardoor hij van vervolger van Jezus werd tot diens grootste verdediger?

Wat heeft hij gezien? Hij heeft Jezus gezien. En dat was voor hem een openbaring. Een openbaring is als je méér ziet dan er te zien valt. Dat kan ik het beste uitleggen aan de hand van verliefdheid. Soms zie je een stelletje op straat lopen, waarvan je denkt: wat ziet hij toch in haar? of in hem, al naargelang. En tóch stralen ze allebei van geluk, terwijl ze helemaal niet voldoen aan het schoonheidsideaal uit de modebladen. Wat zien ze toch in elkaar?

Dat heeft te maken met liefde. Door de liefde kijk je anders, zie je méér dan wat we kunnen meten, tellen en wegen. Een buitenstaander ziet dat niet, ja, een goede vriend of vriendin kan zich er misschien in verplaatsen, maar dan nog. Dan nog kan ie je vragen, in een eerlijke bui: wat zie je toch in haar? Zo'n dom wicht. En dan zegt die vriend: ja, maar ik zie iets in haar wat jij niet ziet. En dat straalt er van af! Je ziet het aan de ogen, aan de kleur op het gezicht, de lach om de mond. Hij is verliefd! Liefde maakt niet blind, maar helderziend.

En wat Paulus daar zag, onderweg naar Damascus, was een bliksemingslag van liefde. Dan wordt hij eerst blind, hij kan niet meer zien. Dat wil zeggen: z'n oude werkelijkheid blijkt gebaseerd te zijn op verblindings. Saulus ontdekt dat hij verblind was. En dat ontdekt hij doordat hij Jezus ziet. Het verandert zijn leven, het verandert het leven van de eerste christenen. Wij realiseren ons dat meestal niet, maar Paulus is de oudste schrijver van het Nieuwe Testament.

Zijn ervaring onderweg naar Damascus moet niet zo lang na Pasen zijn geweest, zo rond 34. Paulus is de eerste die schreef: "Christus is verzezen!", lang voordat de evangeliën op papier kwamen te staan. Maar wat ontdekte hij nou precies? Wat gebeurde er in die ontmoeting met dat oogverblindende licht? Paulus ontdekte, nee, ervoer, dat

² Zie: Verzamelde preken, deel I, p.29

Christus in hem was opgestaan. Christus, de nieuwe mens, stond in Paulus op. En z'n oude ik – Saulus, die stierf.

Voor hem betekende dat dat er geen onderscheid meer was tussen man en vrouw, jood en Griek, geen slaaf of vrije, we zijn allemaal gelijk in Christus. Het gevolg is een enorme innerlijke vrijheid, want omdat Christus leeft in mij, zijn wij bevrijd van wat mij gebonden houdt aan allerlei onzin, regeltjes, normen en opvattingen, want het enige waar het nog om gaat is: de liefde van Christus. Niets kan mij daarvan scheiden.

Romeinen 8,35: Wat zal ons scheiden van de liefde van Christus? Tegenspoed, ellende of vervolging, honger of armoede, gevaar of het zwaard? Er staat geschreven: 'Om u worden wij dag na dag gedood en afgevoerd als schapen voor de slacht.' Maar wij zeventieneren in dit alles glansrijk dankzij hem die ons heeft liefgehad. Ik ben ervan overtuigd dat dood noch leven, engelen noch machten noch krachten, heden noch toekomst, hoogte noch diepte, of wat er ook maar in de schepping is, ons zal kunnen scheiden van de liefde van God, die hij ons gegeven heeft in Christus Jezus, onze Heer.

Christus staat in ons op, als we het maar willen zien, als we de uitgestoken hand maar willen zien, de liefde van God die in Hem is geopenbaard.

Nou willen we het meestal allemaal zelf doen, hebben dus geen uitgestoken hand nodig, en ook geen liefde, want die kun je toch allen maar verliezen. Maar wie zich overgeeft aan dit geheim, ontdekt wie Christus is, ontdekt wie hij zelf is. Dat Christus leeft in hem, in haar.

Dat gaat niet zonder slag of stoot, daar gaat Goede Vrijdag aan vooraf. Een voorbeeld om na deze hooggestemde gedachten weer met beide benen op de grond te komen. We kennen in ons leven allemaal ervaringen van dood en van verlies, bij voorbeeld als je je baan kwijtraakt. Daardoor kun je flink in de put raken. Op zo'n moment kunnen er mensen op je weg komen die je steun bieden, die je attent maken op talenten waarvan je misschien zelf niet eens wist dat je ze in huis had.

Zo iemand is op dat moment voor jou een engel, de boodschapper van een hogere werkelijkheid. Dan keer je je om van het verleden, van de mislukking, naar de toekomst, naar nieuwe mogelijkheden. Goede Vrijdag is die ervaring dat ons leven ons bij de handen afbreekt, dat we geen toekomst meer zien, dat ons leven doodloopt. Maar in de stilte van Stille Zaterdag is er iets gebeurd, onzichtbaar, zoals er met de graankorrel in de grond iets gebeurt wat we niet kunnen zien. En met Pasen is in ons de hoop opgestaan: het hoeft niet zo te blijven als het was. Maar dat kan alleen als je iemand ontmoet die jou ziet zoals je in diepste wezen bent. Dan wordt je vertrouwen hersteld, en kun je verder.

Zo iemand was Maria Magdalena. Er wordt beweerd dat ze verliefd op Jezus was. Zij gaat in haar eentje naar het graf. Het is nog donker. Je kunt niks zien, zoals je geen licht ziet temidden van de ellende. Wat ze ziet is dat de steen weg is, en ze trekt een conclusie: ze hebben hem weggehaald uit het graf. Waar hebben ze hem neergelegd? Dan rennen Petrus en Johannes er naar toe. Johannes ziet ook van alles, maar gaat het graf niet in. Dat doet Petrus wel. Maar die andere leerling, dat moet Johannes zelf zijn, zag en geloofde.

U ziet, de verteller speelt met de woorden zien en geloven, want het is duidelijk dat je eerst iets moet zien voordat je kunt geloven. Maar dat gaat niet in een keer, het gaat in stappen van geleidelijkheid. De zon, het licht van het geloof, komt pas langzaam op. Dan gaan Johannes en Petrus weer terug, Maria Magdalena blijft alleen achter. Ze huilt. Ze kijkt in het graf, en dan ziet ze twee engelen zitten, een aan het hoofdeinde en een aan het voeteneinde, dezelfde opstelling als de cherubs op de ark van het verbond.

Ze vragen haar wat haar zo treurig maakt, en dan voelt ze zich serieus genomen. Dat is hetzelfde als wanneer iemand aan je vraagt: en hoe gaat het nou écht met je? Ze draait ze zich om, en ziet de tuinman, denkt ze. Nóg ziet ze niet wat ze moet zien. Terwijl ze Jezus toch zo goed kende! Nee, pas als die zogenaamde tuinman haar naam noemt, herkent ze hem. Hij kijkt haar aan met de ogen van goddelijke liefde, en dan ziet zij, maar op een nieuwe manier! Zien gaat dieper dan kijken.

En nu zij hem gezien heeft wordt zij, net als Paulus, geroepen om het verhaal verder te vertellen. Dat onwaarschijnlijke, onbewijsbare verhaal dat Jezus lééft, sterker nog: dat hij in ieder van ons wil opstaan, omdat het onze diepste roeping is gelijk te worden aan hem.

Opdat God alles in allen zal zijn.

Pasen 2016

Lezen: Jesaja 51,9-11, Kolossenzen 3,1-4 en Johannes 20,1-18

We vieren dat Jezus is opgestaan! Het graf heeft hem niet kunnen tegenhouden, en Hij is de eerste die het nieuwe leven is binnengegaan, zoals dat ons allen eens te wachten staat. Maar ik moet u eerlijk zeggen: afgelopen dinsdag dacht ik: kunnen wij onder deze omstandigheden wel Pasen vieren? Feest van Opstanding, van nieuw leven? Met- een daarop dacht ik: JA! Juist nu moeten we Pasen vieren, zoals dat al duizenden jaren gebeurt, als teken dat we ons níet laten gijzelen door angst, maar het monster van de terreur in z'n gezicht uitlachen. Pasen is Uittocht – wég uit het land van angst, wég uit land waar we vastgeroest zitten aan slavenwerk en onderdrukking. Pasen is het feest van de vrijheid - tegen de verdrukking in.

In Brussel begon Goede Vrijdag deze week op dinsdag. En voor wie het slachtoffer waren is die zwarte dag nog niet voorbij. We waren er tot voor kort aan gewend dat lijden iets individueels was, ziekte, scheiding, een groot verdriet, en dat je de keuze had om daarmee naar buiten te komen of niet. Maar nu wordt lijden ook iets van het publieke domein, blinde agressie tegen toevallige passanten. Het kan iedereen overkomen. Dat maakt de angst voelbaar, het wantrouwen.

Natuurlijk zijn er die voor dit probleem pasklare oplossingen hebben, het liefst door anderen de schuld te geven omdat die te weinig gedaan hebben om het te voorkomen. Maar het kwaad is een veelkoppig monster, en als je het hier hebt bestreden, duikt het elders weer op, dood en verderf zaaiend. Het kwaad is het ontbreken van het goede, waardoor er iets ontstaat als een zwart gat. En net als een zwart gat zuigt het alles, zelfs het licht, op, en vergroot het de wanhoop. Zo ontnemt het je geloof in de toekomst. Er is geen beginnen aan, zo lijkt het, om het te bestrijden. We vermijden het dus.

En toch leeft er in elk van ons het diepe verlangen om verder te kijken dan angst, om het duister te verlichten, en om Pasen te vieren, voorbij Goede Vrijdag. Dat doen we – ongeacht wat er om ons heen gebeurt – al eeuwen lang. Dit verlangen alleen al is een wapen om het kwaad te overwinnen. En het verhaal gaat dat tenminste één mens dat inderdaad gedaan heeft, níet door het kwaad te ontlopen, maar juist door het te ondergaan, en het zo – van binnenuit – te overwinnen: Jezus.

In de traditie van de kerk heet dat: hij is nedergedaald ter helle. De hel – dat is de plek waar God afwezig is, waar je door God en mens verlaten bent. Die leegte heeft Jezus – heeft God zelf ervaren. God door God verlaten. Het is de graankorrel die stierf in de

aarde, en waar niks van overbleef, maar die op wonderlijke wijze nieuw leven voortbracht, en waar wij elke lente weer getuige van zijn. Juist doordat God hetzelfde lijden onderging als wij mensen, heeft Hij ons ervan bevrijdt. Als degene die erbij is, en die zegt: "Ik weet wat je doormaakt, maar geloof me: dit lijden is het einde niet."

Geloof me... Hoe doe je dat, geloven? Hoe geloof je als je leven beheerst wordt door angst en door wantrouwen, of doordat de oude antwoorden je geen troost meer bieden. Kun je het leren? Ja, je kunt het leren. En Johannes helpt ons daarbij.

Nou is leren en leren twee. En om het u meteen maar moeilijk te maken, maak ik even een omweg door het leren van het geloof te vergelijken met het leren van wiskunde. Nou was ik daar zelf heel slecht in, zo slecht dat ik in mijn eindexamenjaar nog bijles moest krijgen. En zo gebeurde het dat ik bijles wiskunde kreeg van een zeer gereformeerde en bijna-gepensioneerde docent van een naburige school. Ik weet niet meer over welk vraagstuk het ging, maar ik herinner me nog wel heel goed, hoe ik dankzij zijn eindeloze geduld ineens inzicht kreeg in hoe het in elkaar zat. "Goh, nu zie ik het!" – zei ik.

Waarop zijn reactie was: dat zeggen we niet hè! Ik begreep eerst helemaal niet wat hij bedoelde, maar ik had de uitroep "Goh" niet mogen gebruiken, omdat dat een bastaardvloek was. Maar veel interessanter was natuurlijk dat ik ineens zág hoe dat wiskunde-vraagstuk in elkaar zat: uren had ik er naar zitten turen, met rekensommen die uitkwamen op $X=X$, om wanhopig van te worden.

Maar inééns zag ik het! Lag dat nou aan mijn wiskundeleraar? Lag het aan mijn gewoeg? Nee, ik had op dat moment heel duidelijk het gevoel dat dit inzicht 'van de andere kant' kwam, dat het in zekere zin om een hoger inzicht ging, waar ik nu plotse-ling getuige van was. En om Johan Cruijff dan toch maar te citeren: 'Je gaat het pas zien als je het doorhebt'. Zo leerde ik. En zo kun je ook geloof leren. Dat begint – zoals ik al zei – met het verlangen dat het anders moet, met de diepe overtuiging dat het kwaad in al z'n facetten on-wezenlijk is, dat dit de bedoeling van het leven niet kan zijn. Dat verlangen is al een zaadje. Jezus had dat verlangen al in z'n leerlingen gezaaid, door wie hij was en hoe hij leefde: met mededogen voor ieder die op z'n weg kwam, door mensen te genezen, ze verder te helpen, door ze te zien en te aanvaarden. En uitgerekend hij ging dood! De goedheid, de onschuld zelf verraden, veroordeeld, ge-dood. Het verlangen van de leerlingen kreeg een knauw. En met Goede Vrijdag eindigde niet alleen zijn leven, maar ook hun hoop. Het werd donker om hen heen, het duister van het graf.

En in dat duister gaat Maria van Magdala naar het graf toe. Het is duister om haar heen, het is duister in haar zelf – ze is haar grote liefde kwijt, en in haar wanhoop houdt ze zich vast aan wat aan hem herinnert: een graf, een dood lichaam. En wat ze in eerste instantie ziet, en wat Petrus en Johannes zien, dat zijn de stille getuigen van iets wat ze niet kunnen plaatsen: een steen die is weggehaald, linnen doeken, de doek die zijn hoofd bedekte. Helpen deze materiële zaken om tot geloof te komen? Nou, nee, ze leiden tot een nog groter verlangen naar de dode: wisten we maar waar ze hem hebben neergelegd! Om er echt achter te komen wat er nou precies gebeurd is, moet je tot stilstand komen. In het begin van het verhaal doen de leerlingen niks anders dan heen en weer rennen, vlug, vlug!

Nee, wie holt, holt zichzelf voorbij, holt het mysterie voorbij. Heel anders is het tweede deel van het verhaal: Petrus en Johannes zijn weer terug naar huis gegaan, terug naar hoe het was, naar het oude en vertrouwde. Maar Maria is gebleven. Eindelijk komen haar emoties los, en krijgt ze iets te zien wat ze eerder niet zag: twee engelen, boodschappers van een andere werkelijkheid. Het lijkt Maria niet te verbazen. Maar nóg zit ze vast aan het verleden: Ik weet niet waar ze hem hebben neergelegd. Ja, ze zit hier

zó aan vast, ze herkent Jezus niet eens op het moment dat ze hem ziet – ze meent dat het de tuinman is. En ook hier, de herhaling van de vraag: "Als jij hem hebt weggenomen, zeg het me dan, dan kan ik hem laten halen." En dan noemt Jezus haar naam: Maria!

En dan herkent ze hem, en kan ze de anderen gaan vertellen: Ik heb de Heer gezien. Alleen: deze Jezus – met zijn opgestane lichaam – kun je niet vastpakken, net zomin als wij het mysterie van het licht of van het leven kunnen vastpakken. Dan glipt het tussen je handen weg. Een mysterie is geen probleem dat je kunt oplossen: het is een andere werkelijkheid waarvoor je een andere bril moet opzetten, de bril van het geloof, van het vertrouwen, waardoor je inééns weet: Goh, nú zie ik het!

Die kennis gaat dieper dan de kennis van uiterlijke zaken, en uiteindelijk komt die 'van de andere kant'. Maar ons verlangen zet ons al op het spoor van die andere manier van kijken; ons verlangen is al een begin van geloof, net als bij Maria van Magdala. Zij richtte zich uiteindelijk, met de woorden van Paulus, op wat boven is, niet op wat op aarde is. En wie dat doet, ervaart dat zijn leven mét Christus verborgen is in God. En wanneer Christus, ons leven, verschijnt, zullen ook wij, samen met hem, in luister verschijnen.

Zondag 22 april 2001

Lezen: Johannes 20:24-31

Het is nu een week na Pasen: de leerlingen zijn nog aan het bijkomen van de lichtflits die met Pasen hun bestaan verlichtte, en ze piekeren zich suf: hoe zag het er ook weer uit tijdens die o zo korte flits, hoe heeft het ons bestaan veranderd? Want de duisternis is niet meer dezelfde, er is iets veranderd. En langzaam, langzaam daagt er iets. Deze zondag heet *quasimodo geniti*. *Quasimodo*, de gebochelde bewoner van de Notre Dame werd op deze dag geboren. Maar de Latijnse woorden betekenen: als pasgeboren kinderen. Zo zijn de leerlingen, zo zijn wij. We gaan dezelfde weg als de leerlingen, bij wie – net als bij kleine kinderen – pas na enige tijd het bewustzijn doordringt wat leven is, wat opstanding is.

Maar een hele bijzondere rol is toch wel weggelegd voor Thomas. Thomas heette *Didymus*, dat wil zeggen tweeling. Het evangelie vertelt verder niets over de tweelingbroer; Het gebeurt wel vaker dat er in de Bijbel een koppel wordt genoemd, bijvoorbeeld bij de Emmaüsgangers. Eén van hen heette *Kleopas*, staat daar. De andere is onbekend. Het is een manier van de bijbelse schrijvers om ons bij het verhaal te betrekken. Die andere, die onbekende, dat zijn wij zelf, niet met name genoemd, maar wel aanwezig.

En hier mogen wij voor de duur van het verhaal de tweelingbroer zijn van Thomas, zijn evenbeeld. Net als hij zijn wij bedroefd omdat Jezus is gekruisigd. Die man, die je nam zoals je was, die je de weg wees, die je de rest van je leven bij je zou willen hebben, die man is er niet meer, zijn leven liep dood aan het kruis. Dat beeld, het beeld van die gemartelde man aan het kruis, staat op Thomas' netvlies gebrand. En als al je hoop vervlogen is, als je volkomen gedesillusionneerd bent, dan ben je eenzaam tot in het diepst van je ziel. Dan heb je helemaal geen zin meer om er bij te zijn, dan ga je maar niet meer naar de kerk, want stel je voor dat je tijdens de dienst zou gaan huilen, dan ga je niet meer naar verjaardagen, want daar moet je vrolijk zijn; je gaat contacten uit de weg, je hebt er toch niks aan, en anderen hebben toch niks aan jou.

De eerste keer dat Jezus verscheen was Thomas er niet bij. En toen de anderen hem er van vertelden - we hebben de Heer gezien! - was z'n eerste reactie: eerst zien en dan geloven. Tastbare bewijzen, eerder geloof ik niet.

En nu is het acht dagen later; het is wéér zondag. De leerlingen zitten weer bij elkaar, en – daar mogen we van uit gaan – ze komen bijeen rond brood en wijn. Nu is Thomas er wel bij. Thomas de ongelovige. En opvallend is dat Thomas er weer bij is; hij is buitenstaander, maar toch níet weggelopen; en dat hij niet gelooft dat vinden de anderen blijkbaar niet erg. Als wij naar de kerk gaan, dan hebben we altijd het idee dat we moeten geloven, dat er geen ruimte zou zijn voor twijfels, voor vragen. Dat we erop aangekeken zouden worden als we openlijk met onze eigen onzekerheden zouden komen.

Dit verhaal over Thomas maakt in elk geval duidelijk dat er in de gemeente van Jezus Christus volop plaats is voor ongelovigen, voor twijfelaars, voor mensen die verdriet hebben en eenzaam zijn, voor mensen die niet in de pas lopen, mensen met een andere spiritualiteit, en andere ideeën. Die gemeenschap is wezenlijk, zo belangrijk dat je er vanaf het begin bij hoort, door de doop. Want die gemeenschap neemt je zoals je bent, precies zoals Jezus ook altijd deed; als het goed is natuurlijk, want in een gemeenschap kunnen mensen elkaar ook behoorlijk dwars zitten, of net als Judas – elkaar verraden. Daarom is het zo belangrijk dat je elkaar op die verantwoordelijkheid aanspreekt, en niet alleen maar zegt dat iedereen het voor zichzelf moet weten. Onder dit mom van individuele vrijheid laat je mensen in feite stikken.

Terug naar Thomas. Die gemeenschap doet ontzettend z'n best om Thomas er bij te betrekken, maar hem overtuigen doen ze niet. En dat hoeft ook niet. Thomas komt niet tot geloof doordat anderen dat zeggen, - die kunnen hooguit een bemiddelende rol spelen - maar doordat hij de Heer zelf ontmoet. Of liever nog: omdat de Heer hém ontmoet. Die gemeenschap is bijeen, op de achtste dag, rond brood en wijn, en dan,... staat de Heer zelf plotseling in hun midden, met de boodschap: vrede, sjalom. Het is de kern van het sacrament die we hier horen; je kunt als voorbereidingsgroep nog zoveel werk doen, je kunt je als diaken de benen uit je lijf lopen om alles klaar te maken, de ontmoeting met de Heer is een gave, iets dat 'van de andere kant' komt, dat wij met al onze inspanningen niet kunnen bewerkstelligen, maar alleen kunnen aanvaarden als een geschenk uit de hemel.

In de Paasnacht hebben we dat kunnen zien, toen de belijdeniscatechisanten zich niet alleen aansloten bij de kerk en de traditie van eeuwen, maar vooral ook lieten zien hoe zij daar hun persoonlijke geloofskeuze mee verbonden. Ze hebben God als hún God erkend. Dát is ook de uitspraak van Thomas: mijn Heer en mijn God, zo ongeveer de kortste geloofsbelijdenis die er bestaat. Die ontmoeting met de Heer is de kern van ons geloof, de kern ook van ons samenzijn als gemeente. Wij zijn gemeente van Jezus Christus.

En we komen tot geloof niet door een plat bewijs, niet door het lijfelijk contact, niet door naar een graf te gaan, of door een lijk te balsemen, nee, we ontmoeten hem, omdat hij in ons midden staat, plotseling, onverwacht. De Opgestane is de gekruisigde. Thomas neemt het lijden serieus, hij slaat het niet over, roept niet al te snel halleluja. En dan? Dan gaat de Opgestane ons voor naar Galilea, zoals de jongen in het graf zei; dáár zult gij hem zien.

En hier, in dat dagelijks leven, mogen we – hoop ik – als tweelingbroer van Thomas ervaren dat Jezus de weg, de waarheid en het leven is, dat Hij het is die gemeenschap sticht, dat Hij het is die ons de Geest geeft, enthousiast maakt, ons inspireert om te

leven, net als Hij, ongebaande paden te gaan, naar de ander, en naar de Ander met een hoofdletter, de Eeuwige, oorsprong en doel van ons bestaan.

Zondag 23 april 2006

Lezen: Johannes 21:1-14

Er zijn componisten die geen einde aan hun muziekstukken kunnen breien. Als je een symfonie van Beethoven hoort, of van Bruckner, dan denk je bij het laatste deel: en nú zal het wel zijn afgelopen. Dit was het slotakkoord, maar nee: dan begint het hele thema weer opnieuw. Zo lijkt het ook te zijn bij dit laatste hoofdstuk van het Johannesevangelie; het is duidelijk een aanvulling, later geschreven dan de rest, van een andere hand ook. Een breed uitgemeten slotakkoord, nadat we eigenlijk alles al hadden gehoord. Ik zal proberen uit te leggen wat dat laatste hoofdstuk hier doet.

U kunt zich van het Paasevangelie waarschijnlijk nog wel herinneren dat er een wedloop was van Petrus en de door Jezus beminde leerling. Toen Maria Magdalena hun had verteld dat het graf leeg was, dan snelden ze er allebei heen. Petrus en Johannes. En wie is de eerste? Daar gaat het hier om. Het gaat erom welke gemeente de belangrijkste was: die van Petrus, die in Rome zat, of die van Johannes, die in Efeze zat. Op het moment dat dit hoofdstuk geschreven werd waren beide al dood: Petrus was de marteldood gestorven, en Johannes gewoon van ouderdom.

Maar wie van beiden had nou het best begrepen wie Jezus was? Wie stond er het dichtste bij? Was dat de 'hoofd'kerk in Rome, of was dat Efeze, de gemeente van Johannes? Daar was wrijving over, en dit verhaal is waarschijnlijk geschreven om een schisma tussen beide gemeenten te voorkomen. De gemeente van Johannes erkende het gezag van Petrus wél, maar wil duidelijk maken dat hun visie er óók mag zijn, en wel omdat Johannes zélf dichter bij Jezus had gestaan. En hoe doen ze dat? Door een verhaal te vertellen. Altijd weer een verhaal. Want een verhaal is werkelijker dan werkelijk.

Het is een verhaal over een verschijning van Jezus. Jezus laat zich zien aan z'n leerlingen. De plaats waar het zich afspeelt is de zee van Tiberias. Niet het officiële Jeruzalem, met z'n machthebbers, nee, het is het randgebied, Galilea van de heidenen, maar vooral is dat de plaats waar je tot geloof in Jezus kunt komen, waar Hij gehoord werd en geloofd. Dáár was het begin van de tekenen, in Kana, en daar is nu de derde, de uiteindelijke verschijning sinds zijn opstanding uit de doden. Tiberias, dat doet ook onmiddellijk denken aan de wonderbare spijziging van de vijfduizend, met vijf broden en twee vissen.

We zijn nu weer bij dat meer van Tiberias, vijf leerlingen die met name worden genoemd, Petrus voorop, en twee anoniem, waaronder uiteraard de door Jezus beminde leerling, Johannes. Vijf en twee.

Petrus neemt het initiatief: Ik ga vissen. Het is op het moment dat dit verhaal begint nog donker. En ze vangen niks. Nacht - zee - geen vis. Dat weerspiegelt de duisternis waarin je terecht komt als je na Pasen weer aan je alledaagse bezigheden begint, als het verhaal van de opstanding aan slijtage onderhevig is, en je je afvraagt: wat heeft het allemaal voor zin? 't gaat toch allemaal weer zoals het altijd al ging. Je spant je in, de hele nacht, en er gebeurt niks. En je zit allemaal in hetzelfde schuitje. De zee van Tiberias is het domein van de oude, afgesloten wereld. Het is nog geen Paasmorgen.

En dan staat daar, als het morgen wordt en het licht doorbreekt iemand op de kant te roepen: Jongens, hebben jullie misschien wat vis? Nee, luidt het antwoord, kortaf. En dan zegt deze onbekende dat ze hun netten aan de rechterkant moeten uitgooien; dán zullen ze vinden. De rechterkant, dat is het beeld voor Gods macht, van genade, zegen en belofte. Ze herkennen hem niet. Een bekend refrein, want op Paasmorgen was er ook iemand die hem niet herkende: Maria Magdalena.

Eén is er die Hem herkent: Johannes, dezelfde die ook bij het graf het eerst gezien en geloofd had. Hij is nu ook weer de eerste die door de sluiert heen kijkt, begrijpt en herkent. En hij zegt tegen Petrus: Het is de Heer! En Petrus, die net als toen, bij het graf, wel gekeken had, maar niet gezien, moet het geheim ook nu weer horen van de leerling die altijd al het dichtst bij Jezus had gestaan.

Petrus gaat en staat voorop, maar het is Johannes die ziet en begrijpt. Petrus mag dan het hoofd van de kerk zijn, de leider, de vertegenwoordiger, hij komt achter Johannes aan, als het gaat om geloof en liefde tot de Heer: Johannes is het hart van de kerk. Hij werd onder het kruis: de zoon, dat is de erfgenaam, de doorgever van Jezus. Petrus is dat, ondanks zijn bijzondere opdracht, níet.

En tot op de dag van vandaag zijn er in het christendom twee stromingen: de officiële, bestuurlijke, intellectuele stroming van Petrus, van de kerk van Rome, en de mystieke, gnostieke stroming in de lijn van Johannes, die als een onderaardse stroom het christendom blijft voeden, en voorkomt dat het geloof uitdroogt. Johannes verstaat namelijk het geheim van het geloof, hij denkt, zwijgt en tuurt in de verte, wikt en weegt, vermoedt de kern van de zaak. Hij is de ziener, de dromer, de visionair. Petrus is de activist, impulsief, uiteindelijk de dogmaticus.

Het zijn ook telkens twee stromingen in onszelf: het verstand en het gevoel. Kunnen en durven wij vertrouwen op ons gevoel? Dán zien we de Heer waarschijnlijk eerder dan wanneer we alles verwachten van door onszelf bedachte activiteiten. En als we de Heer ontmoeten dan zien we dat we van de zee aan kant komen, dat er al een vuurtje brandt en dat voedsel in overvloed is. Het net was niet gescheurd. en ze vingen honderddrieënvijftig stuks vis. Dat getal kun je op verschillende manieren uitleggen, maar de mooiste is dat het staat voor álle volkeren op deze aarde; want 153 was ook het totaal aantal vissoorten dat destijds bekend was. En de netten scheurden niet: al die volkeren, hoorden bij dat éne net, dat z'n werk alleen maar kan doen als het op een woord van de Heer wordt uitgeworpen.

En er ontstaat - op die morgen - weer een nieuwe gemeenschap met de Heer. De leerlingen weten nu dat de Heer is, maar ze durven niet te vragen of Hij het is: het blijft een mysterie, een groot geheim, wat je niet moet stuk-redeneren met je verstand. maar dat je alleen maar kunt zien met de ogen van je hart.

Zondag 7 april 2013

Lezen: Emmaüsgangers

Ik ben broeder Franciscus. Genoemd naar de heilige Franciscus. Ik preek voor de dieren. En ik loop hier helemaal alleen en zie allemaal vrolijke mensen. Daar word ik zelf ook vrolijk van. Maar vrolijk wás ik niet. Kijk, ik woon in een heel klein klooster, samen met andere broeders, en we hadden ook een prior, broeder Christiaan. Hij was de baas, maar speelde nooit de baas.

Een geweldige man, die alles voor een ander over had. Heel vaak ging ie 's-ochtends vroeg al uit het klooster weg, na het eerste ochtendgebed.

En in Groningen zocht hij dan allerlei gespuis op, rare mensen, waar je met een boog omheen loopt je weet wel: hangjongeren, junks, ja hij kwam zelfs in de rosse buurt. We zeiden nog: daar krijg je praatjes van, maar daar trok hij zich niks van aan. Een keer heeft hij zelfs zo'n meisje mee naar het klooster genomen, omdat ze geslagen werd door haar, nou ja, laten we maar zeggen, werkgever.

Maar het was echt niet allemaal ellende hoor. Hij kon geweldig genieten van de zon, zat hij op een terras van de Grote Markt, aan de Spa-blauw. Gewoon, in stilte, maar een mensen dat ie kende! Iedereen stak z'n hand wel even op. En als er een paar bij hem kwam zitten, dan gaf ie een rondje, en de mensen gingen weer stralend weg. Op de een of andere manier had ie invloed op ze, ze konden weer verder.

Broeder Christiaan was, zou je zeggen, een man van de wereld, want ook al zat ie in het klooster: hij kon overal over meepraten. En boos dat ie kon worden! Dat liet ie niet meteen merken, hij bleef altijd heel rustig, maar z'n ogen schoten vuur.

Voorals er weer eens iemand van *zijn* mensen was lastiggevallen, omdat ze de straatkrant aan het verkopen waren. Dan ging ie praten met die jongens, en dan zei die: hé jongens laat hem eens met rust, die man moet toch ook z'n werk doen. Nee, hij was niet bang om te laten zien wat ie vond. En als je hem vroeg waar dat vandaan kwam, dat ie zo opkwam voor mensen die d'r uit lagen, dan zei die: dat heb ik van m'n vader. Die hebben we nooit gezien, hij was al gestorven toen broeder Christiaan het klooster inging. Maar dat moet me een type zijn geweest.

Afijn, nou komt het, een dag of tien geleden toen was broeder Christiaan plotseling verdwenen; na het avondeten zei die: ik moet nog even de stad in, dat deed ie wel vaker, maar nu kwam hij niet meer terug. We hebben hem overal gezocht, de politie d'r bij gehaald, gevraagd in de kroegjes van de grote markt, en zelfs bij de dames van plezier, maar nee, hij was weg, en hij bleef weg.

Wat waren wij verdrietig. Hoe moesten we nou verder? Zonder Christiaan? Eerlijk gezegd hadden we d'r helemaal geen zin meer in. Alsof het leven z'n glans verloren had. Maar toen gebeurde er iets vreemds, en daarom ben ik ook hier, om jullie dat te vertellen. We zaten gisteravond bij elkaar, en iedereen zat wat voor zich uit te staren, nergens hadden we zin in, niet in TV-kijken, lezen, niks. Alleen de avonddienst deden we nog, maar een beetje op de automatische piloot. En toen schoof er iemand de kerkbanken in die we niet kenden. Dus we vroegen hem of ie wilde blijven eten.

En hij nog vragen: waarom zijn jullie zo somber – ik dacht dat die roomse paters altijd vrolijk waren. Afijn, we leggen het allemaal uit, zo onder het eten, en de manier waarop die man luisterde, en keek, en deed, we dachten: het lijkt broeder Christiaan wel, is het hem nou, of is het hem niet? En toen zei hij ook nog: ik begrijp jullie niet: die Christiaan van jullie liet zich toch nooit uit het veld slaan. Waarom doen jullie dat nu wel? Wat heb je eigenlijk van hem geleerd?

Nou, dat was wel een pijnlijke vraag, en net toen we het daar met hem over wilden hebben zei die: nou, ik moet maar weer eens gaan. En toen ie weg was, zeiden we tegen elkaar: het was net alsof die man precies zei wat Christiaan ook altijd zei. En daardoor was hij plotseling heel dichtbij, alsof hij niet verdwenen was. *Wij* moeten het doen, zeiden we tegen elkaar, *wij* moeten verder gaan waar hij was gebleven.

En dat wou ik jullie even komen vertellen. En als jullie dit verhaal nou ook verder vertellen, dan zul je zien dat broeder Christiaan ook met jullie meeloopt, ook al heb je hem nooit in het echt gezien, dat je kijkt met zijn ogen, en praat met zijn stem. Kijk maar goed, kijk maar goed om je heen, dan zien jullie hem ook.

Zondag 11 april 2010

Lezen: Emmaüsgangers

Vorige week vierden we Pasen, en we doen dat wéér, elke zondag zelfs. In Baflo gebeurde er iets bijzonders. Na afloop van de dienst zeiden mensen: wat weten we toch eigenlijk weinig van elkaar. Ik denk dat het hier in Winsum niet veel anders is. Daar zit je dan met je goeie gedrag: je wilt kerk zijn, gemeente van Jezus Christus, de hoop levend houden, maar toch: verdriet en zorgen deel je niet; onder het mom: niet klagen maar dragen.

Maar doen we onszelf daarmee niet tekort? En de ander? Hoe bevrijdend is het niet je uit te kunnen spreken, te vertellen wat je op je hart hebt. Wat houdt je tegen? Angst jezelf bloot te geven, je kwetsbaar op te stellen, angst dat je verhaal niet serieus genomen wordt, of wordt afgedaan met: ach, dat hebben we allemaal wel eens.

Dat is precies wat er gebeurt in het verhaal over de Emmaüsgangers: ze zijn teleurgesteld, teleurgesteld in Jezus, en in alles waar hij voor stond. Ze keren zich af van Jeruzalem, en van de mensen waar ze bij hoorden. Lucas, die z'n hele evangelie richt op de reis *naar* Jeruzalem, vertelt hier een verhaal dat met een tegengestelde beweging begint.

En ze praten, zoals wij makkelijker tot een gesprek komen tijdens een wandeling, een pelgrimstocht, of, als we in vreemd gebied zijn, met iemand die we niet kennen. Het gaat makkelijker je hart te luchten wanneer je iemand niet kent, onderweg in een trein, maar hetzelfde geldt voor contacten via het computerscherm.

Daarom vinden de Emmaüsgangers gehoor bij deze vreemdeling in Jeruzalem, die net doet alsof hij niet weet wat er gebeurd is. En ze praten zich helemaal leeg, over alles wat ze hebben meegemaakt, over hun verwarring, hun teleurstelling, hun verdriet. Alle verhalen die ze hoorden, en waar ze niks mee konden. Vrouwen bij het graf. Engelen. Een leeg graf, ja. Maar Hem zagen we niet!

En dan pas is het de beurt aan de vreemdeling. Vooral niet te vroeg, niet te vroeg de bijbel erbij halen, of god, want het gaat hier om de trage vragen van ons bestaan, waar je bij stil moet staan, maar waar we geen tijd voor hebben, geen tijd voor nemen. We leven er langs, en het leven wordt een sleur.

Pas als je stilstaat zie je wat. Pas als je zelf bent uitgepraat, én serieus bent genomen, kun je openstaan voor wat de ander zegt, die andere mens, of de Ander met een hoofdletter. Een gebed dat niet eindigt in stilte, en dat maar doorkakelt hoort nooit het antwoord van God, die in de stilte tot ons spreekt. En spreekt tot ons *hart*, niet tot ons *verstand*. Dat begrijpt er toch niks van. Vandaar hun opmerking: "Brandde ons hart niet toen Hij onderweg met ons sprak, en de Schriften voor ons ontsloot?"

Maar eerst gebeurt er nog wat anders: het is avond geworden, en de vreemdeling wil verder. Hij dringt zich niet, zoals God zich niet opdringt, zoals het geloof zich niet laat opdringen. Hij moet worden uitgenodigd, en dat kan pas nadat het hart zich heeft uitgesproken, en vrij is om het nieuwe, het ongehoorde te horen en te zien. Precies zoals Maria van Magdala bij het graf stond en Jezus pas herkende nadat ze haar verdriet had geuit, en Jezus haar bij haar naam had genoemd. Hier is een soortgelijke herkenning: door het breken en delen van het brood. Nú herkennen ze Hem, maar Hij werd onttrokken aan hun blik. Maria van Magdala mag hem niet vasthouden, en Jezus onttrekt zich aan onze blik op het moment dat we hem herkennen.

Zien, soms even, zo omschrijft Huub Oosterhuis deze ervaring. En dan komen ze in beweging: ze zijn in vuur en vlam gezet en gaan weer terug naar Jeruzalem, de goede kant op ditmaal.

Dit verhaal ging als een lopend vuurtje rond, tot op de dag van vandaag. Maar is het allemaal wel waar? Is het allemaal niet gebaseerd op een illusie? Ach, niet de wonderen zijn het bewijs van het Christendom, maar het Christendom is het bewijs van de wonderen. Het moet gebaseerd zijn op een reële ervaring, een reële ontmoeting met de Heer, want een illusie houdt het geen 2000 jaar vol.

Zoveel mensen die zijn geïnspireerd door Jezus, en zich inzetten voor Gods Koninkrijk; zoveel mensen die, in navolging van Jezus, hun leven hebben gegeven, maar hun dood droeg vrucht, het was niet voor niks. Dat is de kerk – die gemeenschap van mensen die alles willen delen: verdriet en zorgen, maar vooral ook de vreugde van de Opstanding. Dat alles zorgt ervoor dat je kerk bent, gemeenschap van mensen rondom de Heer.

Het probleem is alleen dat die kerk van een levende gemeenschap maar al te makkelijk tot een verkalkt instituut wordt, waarin regeltjes, en het eigen gelijk belangrijker lijken te zijn dan de levende gemeenschap. Een kerk die niet leeft vanuit het paasgeloof is geen kerk, dat is een club, een vereniging, kan overigens ook heel gezellig zijn.

Leven vanuit het Paasgeloof is: individueel én met elkaar uitstralen dat we ons leven niet aan onszelf te danken hebben, dat we het leven zomaar gekregen hebben, gratis en voor niks, dat we het mogen doen met de talenten die we gekregen hebben, zonder *ons best* te hoeven doen, en dat God er wel voor zal zorgen, zelfs tot over de dood heen. Wég dus met overbodige zorgen, overbodige spullen, en overbodige zekerheden. Daarom eindig ik met een citaat uit de Bergrede:

Maak je geen zorgen over jezelf en over wat je zult eten of drinken, noch over je lichaam en over wat je zult aantrekken. Is het leven niet meer dan voedsel en het lichaam niet meer dan kleding? Kijk naar de vogels in de lucht: ze zaaien niet en oogsten niet en vullen geen voorraadschuren, het is jullie hemelse Vader die ze voedt. Zijn jullie niet meer waard dan zij? Wie van jullie kan door zich zorgen

te maken ook maar één el aan zijn levensduur toevoegen? En wat maken jullie je zorgen over kleding? Kijk eens naar de lelies, kijk hoe ze groeien in het veld. Ze werken niet en weven niet. Ik zeg jullie: zelfs Salomo ging in al zijn luister niet gekleed als een van hen. Als God het groen dat vandaag nog op het veld staat en morgen in de oven gegooid wordt al met zo veel zorg kleedt, met hoeveel meer zorg zal hij jullie dan niet kleden, kleingelovigen? Vraag je dus niet bezorgd af: "Wat zullen we eten?" of: "Wat zullen we drinken?" of: "Waarmee zullen we ons kleden?" – dat zijn allemaal dingen die de heidenen najagen. Jullie hemelse Vader weet wel dat jullie dat alles nodig hebben. Zoek liever eerst het Koninkrijk van God en zijn gerechtigheid, dan zullen al die andere dingen je erbij gegeven worden. Maak je dus geen zorgen voor de dag van morgen, want de dag van morgen zorgt wel voor zichzelf.

Zondag 17 mei 2015 - Wezenzondag

Lezen: Handelingen 1:15-26 en Johannes 17,11-26

Als in een gezin ook de laatste ouder overlijdt, dan ben je wees. Wij kennen dat woord vooral in combinatie met weeshuis en weeskinderen, maar ook als je 70 bent word je wees, als je je moeder verliest. Dat geeft een gevoel van verlatenheid: het centrum van het gezin is weg, de plek waar je allemaal nog samenkwam, de verjaardag van moeder, oma, overgrootoma waar je elkaar nog één keer per jaar zag. Wat overblijft zijn de begrafenissen van andere familieleden, een soort reünie, waarbij iedereen zegt: we zouden elkaar toch eigenlijk vaker moeten zien. Dat gebeurt! Bij voorbeeld bij families die elk jaar een familiedag organiseren, "in de geest van de overledene".

Nou is iets dergelijks ook aan de hand na Jezus' Hemelvaart. Z'n aardse leven zit er definitief op – hij is overgegaan naar het domein van God, waar Hij ook vandaan kwam. Wat is dat: die hemel, dat domein van God? We weten inmiddels dat dat niet hoger is dan de blauwe luchten, want boven de hemel zijn planeten, sterren, en een oneindig heelal, waarin wij eenzaam ronddraaien, overgelaten aan ons lot. Of toch niet?

Laat ik het zo zeggen: het hangt ervan af hoe je kijkt. Zie je het als toeval, als lot, of als een groot en geniaal concept, waarin uiteindelijk alles met alles samenhangt? Is alles zinloos, of is er ergens ook nog een zin in te ontdekken? Met die vraag, met die strijd, zitten veel mensen, ik in ieder geval wel, gemangeld als ik me voel tussen de nieuwsberichten over wreedheden waartoe mensen in staat zijn.

Is er dan misschien een verschil tussen gelovigen en niet-gelovigen? Als ik de vraag zo stel – en zo wordt hij vaak gesteld, betekent het dat er een helder onderscheid is: je gelooft, en hoort dan al dan niet bij een kerk, of je gelooft niet, en dan hoor je sowieso niet bij een kerk. Maar zo eenvoudig ligt het vandaag de dag niet! Ook gelovigen twijfelen, en ook ongelovigen geloven vaak wel dat er Iets is. En heus niet àlle kerkmensen weten precies hoe alles in elkaar zit.

De Tsjechische theoloog Tomas Halík heeft een prachtig boek geschreven met als titel: Geduld met God. En het gaat over twijfel als brug tussen geloven en niet-geloven. Eigenlijk, zegt hij, is twijfel interessanter dan zekerheid. Want met al die zekerheid poets je de vragen weg waar mensen mee zitten, en neem je ze dus niet serieus. De twijfel creëert een tussengebied, tussen zekerheid en onzekerheid in, tussen vraag en antwoord. Het geeft je de ruimte om je eigen antwoord te zoeken, in alle voorlopigheid. Een van de vragen die hij zich stelt is de volgende: Waar is God wanneer er geen liefde is, als er slechts pijn, zonde, dood en lijden is? En zijn antwoord is dan: Daar is Hij in

het geduld van het geloof, en in de hoop van degenen die zich niet laten overheersen door het kwaad. Dáár is God – zegt hij. In het geduld van het geloof en in de hoop van degenen die zich niet laten overheersen door het kwaad.

En dan kom ik nu bij het evangelie van Johannes. Want daar zegt Jezus eigenlijk precies hetzelfde. Jezus bidt dat geen van z'n leerlingen verloren gaat, Hij bidt niet dat God ze uit de wereld wegneemt, maar dat Hij ze wil beschermen tegen het kwaad. Want wie zich laat overheersen door het kwaad, wordt maar al te gemakkelijk meegetrokken in de kring van het kwaad, bijvoorbeeld door het verlangen naar wraak en vergelding, of door onverschilligheid – want dat kan net zo dodelijk zijn.

Maar wie – net als Jezus – is overgegaan naar het domein van God, naar de hemel dus, die zal genoeg geloof, hoop en liefde hebben om zich niet te laten meevoeren in de duivelskring van het kwaad. Die zal altijd proberen het goede te zoeken en te doen, en niet de moed verliezen door de schijnbare alomtegenwoordigheid van het kwaad.

Kunnen we dat? Áls we het kunnen, is het omdat we een kracht voelen, die we als het ware niet aan onszelf te danken hebben, iets wat ons boven onszelf doet uitstijgen. En zo kunnen we de wereld aan. Onze wereld is namelijk wél de wereld van God, hoe negatief we er ook tegenaan kijken; hij is door hem gewild, aan ons gegeven. En het geloof laat ons het visioen zien dat God zelf voor ogen had toen Hij deze wereld schiep, niet alleen toen, lang geleden, maar elk moment van ons bestaan, door zijn geest. Dáár laat Jezus ons naar uitzien, in dit indrukwekkende gebed voor wie na Hem komen. Hij weet als geen ander hoezeer het kwaad ons beheerst. Hij is er zelf aan doodgegaan.

Maar Hij is er niet aan onderdoor gegaan, omdat wie Hij toen was dóórleeft, tot op de dag van vandaag. Niet meer op de aardse manier, maar op de manier van de hemel: een werkelijkheid niet zozeer hoger dan de blauwe luchten, als wel diep in ons – daar waar ons eigen bestaan raakt aan het bestaan van God. Dát besef is Jezus ons komen brengen: die oorspronkelijke eenheid van mens en God, die we verloren zijn door het kwaad, maar die dankzij Hem is overwonnen.

Hoe? Doordat Hij als geen ander die eenheid van God en mens voorleefde, wás, een eenheid die hij ons toe bidt, en die wij ook onderling kunnen ervaren. "Laat hen allen één zijn" bidt Jezus, "zoals u in mij bent, en ik in u, laat hen zo ook in ons zijn." En in die eenheid van God en mens vinden wij ook de eenheid met elkaar. Die opdracht hebben wij daarom: in elk mens Christus te zoeken, - zelfs, of juist in de mens die is afgedwaald door het kwaad.

Dit testament van Jezus, want dat is het, staat aan de basis van de kerk. Dat is de familie die weer bij elkaar komt nadat de erflater is heengegaan. In dit geval: na Hemelvaart. Hij is vanaf nu op een andere manier met ons verbonden, namelijk door zijn Geest. De Geest is van de drie-eenheid Vader, Zoon en Heilige Geest een beetje een ondergeschoven kindje; maar zijn, of háár werkzaamheid is overal te zien waar mensen geraakt zijn door de geest van Jezus, en willen leven in zijn geest. Paulus zegt het al tegen de Grieken. In een van zijn beroemde toespraken zegt hij: Het was Gods bedoeling dat we hem zouden zoeken en hem al tastend zouden kunnen vinden, aangezien hij van niemand van ons ver weg is. Want in hem leven wij, bewegen wij en zijn wij. "Uit hem komen ook wij voort." Kortom: een God die nabij is, en ons niet overlaat aan de grillen van het lot. Altijd is hij ons nabij.

Ik eindig met een gedicht van Willem Bernard:

God, gij zijt niet te rijmen met het lot!
Achter al wat geschiedt blijft gij verscholen.
Al wat geschiedt – , gij hebt het niet bevolen.
Leven is wat gij wilt en niet de dood.

Niemand kan mij vertellen hoe gij heet.
En toch, uw naam gebeurt en is geboren ...
Ik vind U in de doolhof, niet tevoren,
maar achteraf. Daarom: wie weet, wie weet ...

Want ook de twijfel kan U heilig zijn
en schroom verhindert ons U uit te spreken.
Wij lezen Uw verhaal, uw taal en teken
zal door de nacht heen ons geleide zijn.

Pinksteren 2001

Lezen: Genesis 11 en Handelingen 2,1-11

De wereld zoals wij die kennen is oud, de mensen om ons heen kennen wij zo langzamerhand wel, die zijn ook oud, de kerk is oud, de bijbel is oud, de liturgie is oud. Het lijkt wel alsof de hele wereld gevangen zit in verstarring; een verstarring die ons verkilt tot op het bot. Maar diep in ons is iets wat zich daartegen verzet, dat zich verzet tegen de herhaling, de sleur, tegen het vanzelf-sprekende. We zoeken 't in sensatie, in verre reizen, in het kopen van nieuwe dingen. Maar wat vreemd...

Daar is het nieuwe ook al weer snel van af, en het gewone leven blijkt nog gewoner dan voorheen. Valt dat even tegen! En we gaan er weer tegen aan, met nog méér sensatie, reizen naar een nóg exotischer land, en het kopen van nóg meer nieuwe snufjes. Uit deze cirkel, uit deze fuik, is het moeilijk te ontsnappen. In zo'n soort cirkel zaten de leerlingen na Jezus' dood.

De kring rondom Jezus was steeds kleiner geworden, zelfs z'n beste vrienden lieten Hem in de steek, totdat Hij – helemaal alleen – stierf aan het kruis. Alleen gebeurde er toen iets, iets wat niemand precies begreep, een steekvlam in de nacht, een leeg graf, en verschijningen; door de dood héén ging er iets dóór; God liet het werk dat Hij begonnen was niet los, Hij liet z'n eigen Zoon niet in de steek. Gods kracht brak zich baan, zijn Geest, een nieuwe schepping was begonnen, iets dat de oude werkelijkheid doortrok als een zuurdesem, en dat die werkelijkheid veranderde, vernieuwde, transparant maakte.

Die nieuwe werkelijkheid, daar waren die teleurgestelde leerlingen getuige van. Ze waren getuigen van een nieuwe schepping, en ze konden hun oren en hun ogen niet geloven, maar één ding wisten ze: 't had hun *hart* geraakt, de deuren gingen open, en ze verstonden elkaar. Dát gebeurt er met Pinksteren, de vijftigste dag, het is de oogst van Pasen, en die oogst is zo overvloedig dat niemand hem voor zichzelf kan houden. Grenzen worden doorbroken, grenzen tussen mensen, grenzen tussen mens en God. De Geest des Heren heeft een *nieuw* begin gemaakt.

Nou is er veel over die heilige Geest geschreven, maar het gevaar is dat we Haar dan weer in een hokje stoppen, in categorieën, haar opsluiten, zodat zij tot onze beschikking komt. Dan doden we de Geest, dan blijft het woord van God een dode letter, en sussen wij verder in een oud bestaan. Maar de werking van de Geest is nou juist, dat wij ter

beschikking komen van God, dat de Geest van de Heilige over ons komt, en ons bestaan vernieuwt.

Wij worden leerling van Jezus, die de eersteling van de nieuwe schepping wordt genoemd; en – als het goed is – zijn ook de leerlingen van Jezus vindplaats van God, ja, woonplaats van God. Daarom ook komen die leerlingen bijeen, in de tempel, in een huis, in een kerk; een kerk die – als het goed is – expressie is van de Geest, waar we bijeenkomen rond woord en sacrament.

Dat bijeenkomen wordt een levensnoodzaak als je niet van je geloof wil vallen; want de vernieuwing van je leven is niet iets wat voor eens en voor al gegeven is, dat moet je inoefenen, en daar heb je anderen bij nodig; je kunt het niet in je eentje; het vraagt discipline, en daarmee bedoel ik niet de zondagsplicht; nee, in dat woord, discipline, zit het woord discipel, leerling. Wát is het dat wij leren in de kerk?

1. Wij leren om te beginnen strijdbaarheid. Strijdbaar zijn tegen het onrecht, en tegen de onrechtvaardigen; waarom? omdat God zelf kiest! Met de woorden van Psalm 68:

*Hij, vader van 't verweesde kind,
bij wie een vrouw bescherming vindt
in haar vereenzaamd leven.
Hij, Here in zijn heiligdom,
doet wie verlaten was,
weerom het samenzijn ervaren.
wie was gevangen wordt bevrijd,
maar hij verbant in eenzaamheid
al wie weerspanning waren.*

En al het kwaad in de wereld kan geen wig drijven tussen God en zijn leerlingen. Want Christus heeft de wereld overwonnen.

2. Wat wij verder leren in de kerk is: spreken over de grote daden van God. Ál die vreemde volkeren hoorden de apostelen spreken in hun eigen taal. En waarover spraken zij? Over de grote daden des Heren. Onze erediensten hebben geen andere bedoeling dan te praten over wat God in ons bestaan doet, hoe Hij ons leven zin en richting geeft, ons bestaan vernieuwt, telkens weer toegang zoekt tot ons hart.

Zoals de dode letter van het boek het levend woord van God wordt, zo moet ook de steen die op de plaats van ons hart zit, een levend hart worden, dat geraakt wordt door hetzelfde pathos waardoor God geraakt is: het pathos voor de zwakke, de eenzame, de verlatene.

3. Wat we tenslotte leren in de kerk is dat we geen kerkje voor onszelf spelen, dat we er niet zijn met pinkstergelal en halleluja's, maar dat we hier zijn als vertegenwoordiger van God op aarde; door leerling te zijn, samen, probéren we dat althans; daar mag je elkaar ook op aanspreken. We delen met elkaar ons bestaan, ons verdriet, onze vreugde, we delen brood met elkaar en wijn, en komen daardoor onder het beslag van Gods plan met deze wereld.

Een plan dat v er voor Christus al begonnen is in Israël, in Wet en profeten; wij zijn als christelijke kerk een loot van Israël, geënt op die eeuwenoude en telkens weer nieuwe wet:

*Hoort Israël,
Gij zult de Heer uw God liefhebben
met geheel uw hart en met geheel uw verstand
Dit is het eerste en grootste gebod.
Het tweede, daaraan gelijk is:
gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.*

De grote daden van God, dat heette in een oud lied: Tel uw zegeningen. Beseffen hoeveel nieuws er is, elke dag weer, als je het maar wilt zien. Stilstaan bij de kleine dingen, bloemen tussen het beton. Het is eeuwigheid die zich slechts laat kennen in het hier en nu, door aanwezig te zijn, zoals God altijd weer de Aanwezige is.

De grote daden, dat zijn de grote bevrijdingsdaden van God die zijn beschreven in de Thora, de Wet. En als je die steeds maar weer aan elkaar doorvertelt dan scheidt dat eenheid. Dat staat er ook, in dat verhaal, ze waren *allen* tezamen, *allen* werden vervuld *allen* waren buiten zichzelf.

Jeruzalem is hier de plaats waar alle mensen * en* zijn, * en* in het luisteren naar die verhalen van bevrijding. Zo wordt Gods Naam op aarde gevestigd.

Daartegenover staat Babel, waar de mens z'n eigen naam tot in de hemel wil vestigen. Het resultaat: een bedroevende verdeeldheid; men verstaat elkaar niet meer.

Die grote daden van God maken een mens enthousiast, vervullen ons met heilige Geest, met de Geest van de Heilige, zodat de buitenwacht zal zeggen: ze zitten vol wijn, maar wij weten wel beter.

Doordat wij brood en wijn delen gaan wij elkaar weer verstaan, en Babel wordt Jeruzalem.

*God zij geprezen met ontzag.
Hij draagt ons leven dag aan dag,
zijn naam is onze vrede.
Hij is het die ons heeft gered,
die ons in ruimte heeft gezet
en leidt met vaste schreden.
Hij die het licht roept in de nacht,
Hij heeft ons heil teweeggebracht,
dat wordt ons niet ontnomen.
Hij droeg ons door de diepte heen,
Hij, die Eeuwig is, doet alleen
ons aan de dood ontkomen.*

Pinksteren 2006

Lezen: Handelingen 2:1-12

Dominee Jansen³ stond voor de hemelpoort, hij had er vertrouwen in dat hij een goed plaatsje in de hemel zou krijgen, misschien wel helemaal vooraan, want het was een godsvruchtig man geweest, die altijd veel werk maakte van z'n preken, ze werden niet altijd begrepen, dat wist hij ook wel, maar goed, eenvoudiger kon hij 't echt niet zeggen. Hij klopte aan, en Petrus deed open. Welkom. Wie bent U, vroeg Petrus. Dat bevreemde dominee Jansen. Kende men hem hier niet? Hij maakte zich bekend, en nadat Petrus even in het grote boek had gebladerd, wees hij dominee Jansen naar de hemel: de vierde rij, daar mocht hij plaatsnemen. Dat was een beetje een tegenvaller.

Maar de teleurstelling ging over in boosheid toen hij me daar een van zijn gemeenteleden, buschauffeur Pietersen binnen zag komen. Díe hier? En hij kreeg óók nog een plaatsje helemaal vooraan, zodat dominee Jansen tot in der eeuwigheid tegen de rug van buschauffeur Pietersen aan moest kijken, net als in de bus. Dat hoefde hij niet te nemen, en hij ging verhaal halen bij Petrus.

Nou dominee Jansen, zei Petrus, dat zit zo: als U begon te bidden viel iedereen in slaap, maar als buschauffeur Pietersen achter het stuur zat, begon iedereen te bidden.

Is ons gebed een gewoonte, is het slaapverwekkend, of bidden wij uitsluitend als we in nood zijn? Hoe bidden wij eigenlijk? Die vraag kwam bij mij boven toe ik in het Johannesevangelie las: *alles wat je vraagt in mijn naam zal ik doen*. Onze ervaring is dat ons gebed lang niet altijd wordt verhoord. Dat betekent volgens mij niet dat we in ons gebed Jezus voor ons karretje kunnen spannen, maar dat we moeten bidden *in zijn naam*, in Zijn Geest. Wij kijken soms te ver weg als we ons in het gebed tot God wenden. Net als Filippus. Die vraagt: Heer, toon ons de Vader. "Nou ken je me al zo lang, Filippus, zegt Jezus met een licht verwijt, en nog ken je me niet?"

De Vader is niet ver weg, hij is niet aan de overkant, hij is heel dichtbij, zo dichtbij als Jezus was voor z'n leerlingen. Als we daar eens op durfden vertrouwen, dat God zo dichtbij is als een mens maar kan zijn, een mens die liefheeft, dat wel: dat is het enige gebod dat Jezus ons geeft: hebt elkander lief.

Op Hemelvaart werden de leerlingen alweer naar elkaar terugverwezen. "Mannen van Galilea, wat staan jullie naar de hemel te staren?" Hier moet het gebeuren! En hier gebeurt het! God woont niet langer in een heiligdom, in een ark of een tempel, en ook niet per se in een kerk, of ver weg, in de hemel nee, hij woont onder de mensen, en als we naar Hem op zoek gaan, kunnen we hem vinden ook. Overal waar mensen enthousiast zijn, zich inzetten voor elkaar, in de Geest van Jezus van Nazareth, daar vinden wij sporen van God, en daar wordt ons gebed verhoord.

Bij Johannes vallen Pasen en Pinksteren op één dag Door de overwinning op de dood schenkt Jezus ons tevens zijn Geest. En nú zijn wij aan de beurt. Er is een doorgaande

³ de 'Dominee Jansen' uit de anecdote waar ik mee begin is uiteraard NIET mijn gewaardeerde collega ds. Harmen Jansen: die was toen (2006) nog helemaal niet in beeld! Op mijn website vindt u een geluidsopname van deze preek (<https://www.hogelaand.nl/over-mij/#afscheid>).

lijn van Vader naar Zoon naar Geest naar gemeente. In zo'n uitspraak zit natuurlijk ook een gevaar, want je zou als gemeente eens kunnen gaan denken dat je er al bent. Heerlijk zelfgenoegzaam achterover leunen in de wetenschap dat je het geloof hebt. Nee, we *hebben* niks, we *zijn* hooguit iets, en dan nog alleen door Jezus te kennen en zijn weg te gaan. Al te gemakkelijk roesten de vormen vast die ooit hebben volstaan. De kerk is *semper reformanda*, zij moet steeds nieuwe vormen vinden om in elke nieuwe tijd verstaanbaar te blijven.

Betekent dat je dan maar moet gaan morrelen aan oude en bijbelse geloofswaarheden? In het geheel niet! Maar de verpakking, daar moet je wel degelijk kritisch naar kijken. Dat is een kwestie van vertalen, van bij de tijd brengen. Toen Paus Johannes XXIII in 1958 aankondigde dat er een Concilie moest komen, zei hij dat de ramen van de kerk maar eens flink tegen elkaar moesten worden opengezet. Het was deze Paus die kort tevoren was gekozen, de Paus met de glimlach. Hij maakte zich grote zorgen over zijn kerk. en lag al nachten wakker, verzonken in gebed, en vroeg maar steeds aan God hoe dat nou moest met die grote wereldkerk van hem. De derde nacht bad hij; "Heer God, 't is úw kerk, ik ga slapen." Hij was iemand die vertrouwdde op de Geest, op God die hier en nu aanwezig is om ons vooruit te helpen. Want dat misschien nog wel de mooiste vertaling: de vooruit-helper.

Maar heeft die Geest de kerk nou zo vooruitgeholpen? Of is het een aflopende zaak? Laten we het maar eerlijk zeggen: er zijn in Nederland weinig tot geen gemeenten die groeien, en als ze al groeien, lukt ze dat omdat ze gelovigen uit andere kerken wegzui- gen. Maar misschien moet er eerst iets worden afgebroken voordat er iets nieuws kan ontstaan. Ook wij bevinden ons in een situatie van krimp. Drie jaar terug federeerden de Gereformeerde kerk en de Hervormde gemeente.

Daar hebben we veel bij gewonnen, er is een rijk aanbod van diensten, van activiteiten, er is een nieuw elan op veel gebieden, de organisatie loopt gesmeerd, maar er worden ook dingen gemist: de kleine overzichtelijke gemeenschap van de hervormde kerk waar iedereen elkaar kende; en: we zitten nog steeds niet allemaal met elkaar in één dienst op zondagochtend.

Voor mij is de grote vraag: niet, hoe krijgen we dat allemaal weer terug? maar, hoe lukt het ons om in een tijd waarin mensen zo ontzettend hun eigen gang gaan, - ik net zo goed - weer iets te voelen van gemeenschap en verbondenheid? Dat hoeft van mij dan niet eens doordat iedereen op zondag weer in één gebouw gaat zitten, - hoewel ik het natuurlijk stiekem toch prachtig zou vinden, maar ik weet niet of het reëel is. Ik zie veel meer in het aanleggen van wat ik maar even noem: *dwarsverbanden*: hoe kun je - vanuit je eigen geloof in de toekomst, vanuit je vertrouwen op God en op elkaar, vanuit de geloofsgemeenschap die er op de achtergrond altijd is, hoe kun je dan het gist zijn dat het brood doet rijzen, het zout dat smaak geeft aan het geheel?

Dat vraagt om passie voor mensen, zonder angst, om bereidheid een taal te leren waarin mensen elkaar verstaan. Om bereidheid elkaar te ontmoeten, en elkaars vreugde en verdriet aan te horen. Vertel elkaar hoe je het volhoudt ondanks alles wat je hebt meegemaakt. Vertel elkaar over je twijfels, je dankbaarheid, je geloof. Want dát zijn de grote daden des Heren waar de leerlingen op Pinksteren over spraken. En laten we daarbij vooral gebruik maken van de dwarsverbanden die er al zijn: de eigen straat, de school, je familie, de voetbalclub.

Pinksteren is juist dat het geloof níet wordt opgesloten in een of andere bovenzaal, niet in de Torenkerk, en niet in 'ons centrum', maar dat je eropuit gaat, de straat op, en de mensen vertelt wat je passie is. Zo kan de hele wereld een brandhaard worden van Gods Geest. Het gebed is: díe passie van brandstof voorzien, samen rondom het vuur, en laat dan de verhalen maar komen, het leven dat je deelt, en het vertrouwen in elkaar. Dáár ontstaat kerk, elke keer weer, mensen die elkaar verstaan, en – al is het maar even – een reisgenoot vinden.

Zondag 19 juni 2016

Lezen: Prediker 2,1-11 en Lucas 12,13-21 (31)

Wie bepaalt er wat hoort en wat niet hoort? Hoe ga je om met ruzies en conflicten? Ze kunnen een bron van ellende zijn, en degene die advies geeft wordt door de tegenpartij al snel in het kamp van de ander geplaatst. In de tijd van Jezus was het heel gewoon dat je dit soort kwesties voorlegde aan een Rabbi, en ook Jezus krijgt daar dus mee te maken.

Ook elders bij Lucas lezen we over dit soort alledaagse kwesties, bijvoorbeeld in het verhaal dat Marta zich ergert aan haar zus: Marta deed het huishouden, en Maria luisterde naar Jezus. "Kunt u haar niet zeggen dat ze me komt helpen?" En dan blijkt dat niet de hardwerkende Marta, maar de luisterende Maria het beste deel heeft gekozen.

En vandaag is het een man die met een erfeniskwestie zit. "Zeg tegen mijn broer dat hij de erfenis met me moet delen." En dan geeft Jezus een wat dubbelzinnig antwoord, namelijk: "Wie heeft mij als rechter of bemiddelaar over jullie aangesteld?" Van de ene kant zegt hij: ik laat me niet voor jouw karretje spannen, van de andere kant zou je als lezer ook kunnen denken: Gód heeft hem als bemiddelaar en rechter aangesteld. De schrijver, Lucas, laat dat in het midden. En Jezus geeft verder helemaal geen antwoord op zijn vraag, hij gaat in op de hebzucht, op het 'steeds meer' willen hebben. Dat komt dichtbij, want het evangelie wordt akelig concreet als het om bezittingen gaat: verkoop wat je bezit en geef het aan de armen, en dat alles in navolging van Johannes de Doper die al eerder zei: "Wie twee hemden heeft, moet er een geven aan iemand die er geen heeft, en wie te eten heeft, laat die ook delen."

En juist dat hele concrete, dat steekt, ook persoonlijk - omdat ik, vind ik, het heel goed heb, en dan heb ik het nog niet eens over mensen die zonder blikken of blozen miljoenen incasseren. Dat zijn bedragen waar ik me geen voorstelling van kan maken. Het roept het gevoel van onmacht op, verontwaardiging ook. Zet daarnaast de armoede – in de wereld, maar ook hier in Winsum en De Marne, en het gevoel dat de boel ontzettend scheef zit is compleet. Dat zou mij kunnen verleiden tot een donderpreek over hoe slecht het is om rijk te zijn, en dat u al uw geld aan de kerk moet geven, maar dat is me nou weer net te gemakkelijk, bovendien moet ik dat dan zelf ook doen, en als ik eerlijk ben: dat wil ik ook helemaal niet.

Laat ik proberen om los te komen van mijn primaire reactie, en het spoor volgen van het verhaal dat Jezus vertelt. Het gaat om iets wat tot op de dag van vandaag ruzies en conflicten kan veroorzaken: de verdeling van een erfenis. Families raken tot op het bot verdeeld, en verhoudingen grondig verstoord, vaak voor de rest van het leven. Jezus gaat er niet op in of ze die erfenis wel of niet moeten delen, hij kijkt naar het motief dat eraan ten grondslag ligt: en daarom vertelt hij het verhaal van een succesvolle boer, die steeds grotere schuren wil bouwen om z'n oogst in op te slaan. Het opmerkelijke

van die parabel is dat de man zeven keer het woordje IK gebruikt, en dat z'n enige gesprekspartner hij zelf is:

Wat moet ik doen? Ik heb geen ruimte om mijn voorraden op te slaan. Wat ik zal doen is dit: ik breek mijn schuren af en bouw grotere, waar ik al mijn graan en goederen kan opslaan, en dan zal ik tegen mezelf zeggen: Je hebt veel goederen in voorraad, genoeg voor vele jaren! Neem rust, eet, drink en vermaak je.

Geweldig toch! Hij heeft het voor elkaar, net als de man die in het boek Prediker aan het woord is, en voor zichzelf een paradijs op aarde gecreëerd heeft. Met eigen inspanning heeft hij alles gekregen wat z'n hart verlangde, maar als hij goed kijkt, ziet hij dat dat alles lucht is, en het najagen van wind. Het heeft geen enkel nut. En de rijke man in de parabel krijgt de horen: Dwaas, vannacht nog ga je dood, en wat heb je dan aan alles wat je verzameld hebt? Voor wie is de erfenis? Voor wie is het? En van wie is het eigenlijk?

En dan komen we bij wat volgens mij de kern van de zaak is: alles wat we hebben, hebben we gekregen, tot ons eigen lichaam, ons eigen leven aan toe. Dat zijn we niet gewend om zo te denken, we zijn gewend te denken in termen van eigendom. Mijn huis, mijn geld, mijn land, en dat mijn kan ook collectief worden: ons kerk, ons volk. Nee, zegt Jezus: niets is van jou: je hebt het allemaal gekregen, je hebt het allemaal te leen. En pas als je dát beseft kun je zorgeloos leven. Want veel bezitten is veel te verliezen hebben, en veel te verliezen hebben, is leven met angst. Alleen wie niets te verliezen heeft, leeft in vrijheid.

De kern van hebzucht is dus angst. En angst kun je alleen maar overwinnen door vertrouwen – vertrouwen dat er voor je gezorgd wordt ook zónder de materiële zekerheid van de wieg tot het graf. Dat het niet gaat om hebben, maar om zijn. Zo iemand geniet van de kleine dingen van elke dag, en kijkt niet verder vooruit dan nodig is. Dan kun je leven in het hier en nu, en krijg je oog voor de lelies en de vogels: ze worden een voorbeeld voor ons mensen. De lezing eindigt met: Zoek eerst het Koninkrijk van God en die andere dingen krijg je er vanzelf bij.

Hoe dat Koninkrijk van God eruit ziet, leren we uit het Onze Vader: niks of niemand boven God stellen leven alsof het Koninkrijk er al is genoeg nemen met het dagelijks brood mensen een nieuwe kans geven En hoe je het ook wendt of keert: dat Koninkrijk ziet er toch echt iets anders uit dan een wereld die gebaseerd is op concurrentie. Al in 1776 schreef Adam Smith dat als ieder nou maar opkwam voor zichzelf, dat er dan een onzichtbare hand zou zijn, die voor een eerlijke verdeling van alle rijkdommen zou zorgen. Nou, niet dus. Maar het kan anders. Ook in kloosters werd en wordt het bezit gezamenlijk gedeeld. Ze doen dat op grond van wat Lucas schrijft over de eerste christengemeenten: *Allen die het geloof hadden aanvaard, bleven bijeen en hadden alles gemeenschappelijk. Ze verkochten al hun bezittingen en verdeelden de opbrengst onder degenen die iets nodig hadden. Elke dag kwamen ze trouw en eensgezind samen in de tempel, braken het brood bij elkaar thuis en gebruikten hun maaltijden in een geest van eenvoud en vol vreugde. Ze loofden God en stonden in de gunst bij het hele volk.*

Kortom: de vraag is niet zozeer of je rijk mag zijn, alswel: wat dóe je met je rijkdom? Nog één voorbeeld, dat u vast wel kent: Franciscus van Assisi. Hij heeft afstand gedaan van het oude, en zal voortaan knecht zijn, in dienst van een andere Vader. In een beroemde fresco van Giotto zie je de scene op het marktplein afgebeeld, uit de hemel steekt een hand.

Voor Franciscus was het niet langer z'n geld, maar z'n geloof wat hem begeleidde, en de rest van z'n leven werd gekenmerkt door eenvoud. Hij leefde niet langer van geld en bezit maar van de macht van de liefde. Hij preekte tegen de vogels, omdat dieren dichter bij de schepper staan dan mensen.

Dat werd niet gewaardeerd, ook niet door de kerkelijke leiders, maar wél door de talloze navolgers - tot op de dag van vandaag - mensen die zich minderbroeders noemen, en die leven van goedheid, vertrouwen en genade. Het is ongetwijfeld hierom dat de huidige Paus de naam Franciscus gekozen heeft. Al deze voorbeelden houden ons een spiegel voor: wat doen wij met ónze erfenis, met al wat ons is toevertrouwd? Kunnen wij leven van goedheid, vertrouwen en genade?

Het was het leven zoals Jezus ons dat voorhield, vol vertrouwen dat de vader er in zou voorzien, elke dag weer, elk uur weer.

Zondag 21 juni 2015

Lezen: Job 30,15-26 en 38,1+8-11

In een gezin, vader, moeder en drie kinderen, die goed gelovig en kerkelijk zijn, zingt met name het tweede kind, een jongetje, graag Psalmen en hij spreekt vaak zijn verlangen uit Jezus te zien. Plotseling, op een dag, komt dat jongetje bij het spelen onder de auto en overlijdt aan zijn verwondingen. Het verdriet van de ouders is groot maar ze kunnen het verwerken. Ze schrijven in de overlijdensadvertentie 'de Heere heeft gegeven en de Heere heeft genomen' en zo ervaren ze het ook vanuit hun geloof. En onderling en tegen vrienden en kennissen zeggen ze: 'Hij wilde toch altijd zo graag bij Jezus zijn, wie weet is het goed zo'.

Een jaar gaat voorbij in droefheid, maar ook in een zekere rust. Na dat jaar slaat de stemming om. Vooral de moeder komt in opstand en kan het niet verkroppen alle vriendjes van haar zoontje te zien opgroeien, terwijl haar zoontje er niet meer is. Ze gaan verhuizen, want ze kan niet meer leven in het oude huis waarin alles aan hem herinnert, terwijl buiten de andere kinderen doorleven. De mensen om haar heen zijn verschrikt en verbaasd: 'Hoe komt dat nu ineens? Ze had het zo goed verwerkt en het geloof was haar toch tot steun geweest?'

Wanneer ze ook na de verhuizing volhardt in haar gedrag, beginnen ze haar na verloop van tijd onredelijk te vinden, want, zeggen ze, het leven gaat door en ze heeft nog twee kinderen. Die kan ze toch niet alleen met ellende opvoeden? Zelfs haar man kan haar niet meer volgen en gaat van haar vervreemden.

Waar was die redelijke vrouw gebleven die hij getrouwd had en met wie hij al het leed gedragen had? Gaandeweg valt ze ook van haar geloof af. Ze kan niet verkroppen dat een liefdevolle God, een machtige en rechtvaardige God haar dit leed aandoet. 'Het is een smoesje, een zoethoudertje van de kerk geweest mij met een dergelijk beeld van God op te zadelen', zegt ze en ze zet die God overboord. Tot op heden leeft ze in een goddeloze wereld voort, verbitterd en teleurgesteld, meer bezig met haar overleden zoontje dan met de levenden, die er toch niets van begrijpen. (uit: Meneer en mevrouw Job, van Ellen van Wolde)

Een treurig verhaal als inleiding op een preek over Job. Het boek Job raakt de kern van ons geloof, van ons eigen lijden. Want wij mensen verliezen veel, vroeg of laat: mensen om ons heen, onze ouders, en soms een kind, ons werk, onze hoop. Al die ellende! Hoe is dat te rijmen met de liefdevolle God die we hebben leren kennen, waarin we geloven, en van wie we hulp en steun verwachten? Liefdevol? Vast wel. Almachtig? 't Zal wel. Het boek Job kan ons helpen. Al is het alleen maar door de herkenning: hij zit in hetzelfde schuitje als wij, de vragen die hij stelt, z'n twijfels, z'n opstandigheid: het zijn onze vragen, onze twijfels, onze opstandigheid. En die hebben te maken met hoe het ons gaat in kwade dagen.

Laten we wel wezen: in goede dagen is er niks aan de hand, zoals er in een huwelijk niks aan de hand is als je nog verliefd bent, en het leven aankunt. In goede dagen is het makkelijk om de zon te zien schijnen, vertrouwen te hebben in de mens, in de toekomst, in God, in jezelf. Dankbaarheid overheerst, al dan niet uitgesproken, want dat het goed gaat vinden we maar al te vaak van-zelf-sprekend, haast alsof we er recht op hebben. Maar een ongeval, ziekte, of een plotseling verlies kan roet in het eten gooien. En dan staan we in een keer aan de kant van Job, de man die het zo goed ging, vrouw, kinderen, landerijen, en wat al niet. Een model-leven, om jaloers op te zijn. Maar dan komt er iemand die een spaak in het wiel steekt: de Satan, waar geen mens meer in gelooft, omdat we toch allemaal in het goede geloven, en de Satan afdoen als een verzinzel uit de oude doos. Maar laten we hem maar eens voorstellen als een keurige meneer, een officier van justitie. Een aanklager dus.

Hij daagt God uit: ja, geen wonder dat Job vroom is, hij heeft immers alles? God heeft hem toch altijd de hand boven het hoofd gehouden? Natuurlijk blijf je dan geloven! En God gaat de uitdaging aan, onder één voorwaarde: van Job zelf blijf je af. En dan verliest Job alles: z'n dienaren, z'n vee, en al z'n kinderen, in één keer. En Job spreekt dan de beroemde woorden: "De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam des Heren zij geloofd." Woorden die ons tegen de borst stuiten, omdat we er een passief soort onderdanigheid in horen. En daar verzetten we ons tegen, uit alle macht. Maar waar wij boos zouden worden op God, schrijft Job God geen dingen toe die Hem niet pasten. Dan gaat de aanklager verder: je moet eens aan z'n vlees en z'n botten komen, dan zul je eens zien! Ook dat mag van God, maar: van zijn leven blijf je af! Job wordt dan overdekt met zweren, en gaat op de mesthoop zitten. Mevrouw Job komt dan plotseling opdagen en zegt: "Geloof je nog steeds? Zet die God toch aan de kant, en sterf!" Jobs antwoord is: zouden we het goede wel van God moeten aannemen, en het slechte niet?

En dan komen z'n vrienden om hem te bezoeken. Prachtig dat ze eerst zeven dagen en zeven nachten bij hem op grond gaan zitten, zonder te praten. Dat is nog eens solidariteit. "Want ze zagen wel: zijn verdriet was zeer mateloos." Job begint zelf met praten en vervloekt de dag dat hij geboren is. "Weg met de dag waarop ik ben geboren, vergeet de nacht waarin mijn leven begon! De dag van mijn geboorte had er niet moeten zijn. God had die dag niet moeten laten beginnen, het had niet licht moeten worden. Die dag had donker moeten blijven, een zwarte wolk had die dag moeten verbergen. Was de zon maar niet opgekomen, dan had die dag niet bestaan." Eén jammerklacht, een hoofdstuk lang. En daarna, het hele boek door, gaan de vrienden met hem in discussie: eerst nog inlevend, maar allengs wordt het hard tegen hard. Job heeft vast iets fout gedaan, dat kan niet anders, God is toch rechtvaardig? Ja, dat vindt Job zelf ook, en daarom begrijpt hij het niet: hij hééft toch niks mis gedaan, hééft zichzelf toch niks te verwijten? Hij richt z'n klacht tot God, z'n onbegrip, z'n vragen.

En dan... dan komt het antwoord van God. Maar is het eigenlijk wel een antwoord? God gaat nergens in op Jobs argumenten, hij stelt er alleen iets anders tegenover. We krijgen iets te horen waardoor we de zaak van een totaal andere kant bekijken, zoals wanneer je omgekeerd door een verrekijker kijkt, of duizelig wordt door de oneindigheid

van het heelal. Wij krijgen éven een inkijkje in de manier waarop God naar het geheel kijkt. In m'n eigen woorden: wat weten wij er eigenlijk van? Het is allemaal te groot, te onbevattelijk, te ongrijpbaar. Maar het is wél een kouwe douche – die lieve, zorgzame, altijd aanwezige God blijkt ook kantjes te hebben die ons helemaal niet zinnen. Dé grote fout, die zowel Job als z'n vrienden maken is dat zij geloven in een voor-wat-hoort-wat-God.

Maar deze God onttrekt zich aan onze logica, aan onze manier van denken, van geloven. Sterker nog: dat alles wordt ons uit handen geslagen. Alleen is het niet Gód die ons uit handen wordt geslagen, het is ons godsbeeld, het idee dat wij van God hebben waar we op stuk lopen. Nogmaals: niet als het ons goed gaat, dan kunnen we Hem maken naar ons beeld en onze gelijkenis. Maar als het misgaat, als we op de proef worden gesteld, alles verliezen, inclusief ons vertrouwen en ons geloof, dán verdwijnt ook die zelfbedachte god achter de schaduw van onze ellende. Maar in die leegte klinkt de stem: "Waar was jij toen ik de aarde grondvestte?"

Die stem laat ons weten dat alles wat zich in en om ons heen bevindt uiteindelijk valt onder de macht van Hem die de aarde schiep. Niet alleen het leven, maar ook de dood, niet alleen het licht maar ook het duister, niet alleen ons geordende bestaan, maar ook de chaos. En wij krijgen het niet op één noemer – we zullen moeten leren leven met die dubbelheid van onze eigen blik, en die van God – vreemd aan onze manier van kijken. En waar Job alleen maar zichzelf beklagt, en in z'n schulpt kruipt, dood wil, daar trekt God met een wijds gebaar het gordijn van de schepping open, en laat Job zien dat alles, maar dan ook echt alles, bij Hem vandaan komt. Het hele leven, met al z'n tegenstrijdigheden. Het is één grote beweging van hebben naar zijn. Dat wij zijn is het grootste wonder dat er is. Maar we hebben nergens recht op. Niets is ons eigendom.

Dat vraagt een radicale omkering van denken, een afstand doen van vertrouwde denkbeelden. Het is net alsof je uit een donkere grot naar het licht wordt getild. Daar zien wij alles wat is. Daarom zegt Job aan het eind: "Slechts van horen zeggen had ik van U vernomen, maar nu heeft mijn oog U aanschouwd." Zijn geloof is uitgezuiverd, ontdaan van zelfbedachte vroomheid en goedheid, van z'n eigen ideeën over voor-wat-hoort-wat. Kunnen wij dat ook: het idee loslaten dat wij punten kunnen halen voor onze goedheid, zodat we recht hebben op, zeg het maar: op gezondheid, op geluk, op een mooi leven? Wie dat kan, en God weet met hoeveel strijd dat gepaard gaat, die leeft het leven zoals dat op hem afkomt, in het vertrouwen dat er Één is die alles omvat, Één die ook ons bestaan gewild heeft.

Dit ene weten wij

Dit ene weten wij
en aan dit één houden we ons vast
in donkere uren:
er is een Woord,
dat eeuwiglijk zal duren,
en wie 't verstaat,
die is niet meer alleen.

Henriëtte Roland Holst-van der Schalk

Zondag 24 juli 2016

Lezen: Genesis 18:20-33 en Lucas 11,1-13

Is dat eigenlijk wel bidden, wat Abraham doet? Nee, hij lijkt hier meer op een advocaat, een pleitredenaar. En God is de rechter-commissaris, de onderzoeker. Mooi toch eigenlijk dat in de Bijbel verhalen staan die God zo dichtbij brengen, zo dichtbij als Abraham, die niet voor niks de vader van alle gelovigen heet. Is dat omdat Abraham zo'n supergelovige was? Iemand die geen twijfel kent, geen vragen? Nee, dan kijken we met een te moderne bril naar dit verhaal. Abraham was bovenal: de rechtvaardige, de tsaddik. Iemand die z'n eigen belangen opzij heeft gezet voor de zaak van God. Hier, in het verhaal over Sodom en Gomorra, dwingt Abraham God om stil te staan bij wat rechtvaardig is: eerst is God aan het woord:

Dan zegt de Ene: het schreeuwen uit Sodom en Gomorra is overvloedig en hun zonde zwaar, bovenmate, laat ik toch neerdalen en zien: het geschreeuw uit haar dat tot mij is gekomen, hebben ze het gedaan, alles daar, of niet,- ik wil het weten!

Wat was dat geschreeuw dat tot God kwam? Wat was de zonde van Sodom? Volgens de rabbijnen wordt met het geschreeuw bedoeld: het schreeuwen van een meisje, zij had in haar waterkruik eten gesmokkeld voor de armen. Hierom veroordeelden de bewoners het meisje tot de marteldood. Ingesmeerd met honing werd zij opgegeten door de mieren. En haar geschreeuw was volgens de joodse uitleggers het schreeuwen dat opklonk uit deze steden... en dat door de Eeuwige werd gehoord. In Sodom en Gomorra heerste de wet van het ieder voor zich, en werd met name de wet van de gastvrijheid met voeten getreden.

Is dat niet gewoon ook onze wereld – waarin dag in dag uit mensen worden gemarteld en gedood en zelfs een jongen van 12 jaar wordt onthoofd? Geen wonder dat God er genoeg van heeft; dat hebben wij toch ook? Dat is toch niet een wereld waarin wij willen leven? Geen wonder dat steeds meer mensen zich afsluiten voor het nieuws, de TV laten voor wat hij is, en in de strip van Trouw iedereen naar een nieuwsvrije camping gaat, zonder meningen en zonder politiek.

Dat had Abraham ook kunnen doen: zich afkeren van die door en door slechte wereld. Dat had God ook kunnen doen, en een keer hééft ie het gedaan, door de boel onder water te laten lopen, zo teleurgesteld en boos was hij over wat de mensen ervan gemaakt hadden, of liever gezegd: over wat ze er niet van gemaakt hadden. Maar Hij kreeg er spijt van, en zou het nooit meer doen. In Noach sloot Hij een verbond, en gaf als teken daarvan de regenboog.

Dat betekende niet dat het vanaf toen allemaal koek en ei was – nee: de vrije wil van mens brengt hem tot de afgrond. Maar Abraham gaat nu tussen God en die afgrond in staan, en als een ouwe sjacheraar eens zien tot hoever hij kan gaan. Vijftig, vijftig min 5, 45, 30, 20, 10. Dat is toch wel het minimum wat nodig is. En elke keer zegt God: omwille van die rechtvaardigen zal ik de stad niet vernietigen. En het verhaal zegt ons eigenlijk: God ziet – ondanks die overmacht aan kwaad – het goede, hoe klein dat ook is. Dat heet gerechtigheid: het goede zien, hoe weinig het ook is. Daarom heet Abraham de Vader van alle gelovigen: omdat hij God bij de les houdt, en omdat hij het vertrouwen heeft dat Gods beslissing goed is.

We kunnen dit toepassen op de wereld om ons heen en op onszelf: als wijzelf vinden dat ons leven mislukt is, zal God altijd nog iets vinden dat goed is, en als wij de wereld mislukt vinden ziet God altijd nog hoop voor de toekomst. Anders had Hij z'n zoon niet naar ons gezonden. Jezus, de rechtvaardige bij uitstek. Zoals Johannes zegt:

God heeft zijn Zoon niet naar de wereld gezonden om de wereld te veroordelen, maar om door Hem de wereld te redden. (Jh 3,17)

Wie zijn wij dan om de wereld, of onszelf te veroordelen...

En zo kom ik op Jezus, en hoe wij moeten bidden. Dan klinkt het Onze Vader, korter dan bij Mattheus, en daarom nog meer tot de kern teruggebracht. Maar eerst wat het gebed NIET is: het is géén verplicht nummer, en het is al helemaal geen verlanglijstje. Bidden is iets wat ons zet op het spoor van Abraham, de vader van alle gelovigen.

Het is, in mijn woorden: onderweg zijn, op weg naar Gods nieuwe wereld, en daarvoor stáán. Het is: kijken met Gods ogen naar de wereld en naar ons eigen leven, het goede zien, het goede doen, hoe weinig we er soms ook van bakken. Vallen en opstaan, en steeds opnieuw beginnen. Bidden is: dat we ons dat steeds voor ogen houden. dat we telkens weer de bril zoeken waarmee we Gods Rijk kunnen zien. Wie die bril opzet zal zíen dat het al begonnen is.

En nu kijk ik wat nauwkeuriger naar dat gebed:

1. "Laat uw naam geheiligd worden." Dat is een vaste uitdrukking in de joodse traditie, die – schrik niet, betekent: martelaarschap. Dat is niet alleen: lijden of sterven voor het geloof, maar bovenal: *getuige* zijn van het geloof: getuigen niet door met sandwichborden door de stad te lopen, of te pas en te onpas met mensen over het geloof praten, nee, het is: gerechtigheid doen, in de betekenis waarin ik het net heb uitgelegd: het goede zien temidden van het kwade, en het goede doen als antwoord op het kwade. Dát is: Gods naam heiligen. Daar tegenover staat het ontwijden van Gods naam: dat doe je wanneer je met je mond vrome praatjes verkondigt, maar er niet naar leeft. Hou dan maar liever je mond, en getuig met je leven. Gods naam wordt ontwijd waar mensen lijden door anderen: waar mensen worden gekleineerd en genegeerd, vooral wanneer dat in de kerk gebeurt.

2. Het tweede onderdeel van dit gebed gaat over onszelf: "Geef ons dagelijks het brood dat wij nodig hebben." Dagelijks, niet voor de rest van ons leven, of zelfs maar de rest van de week, nee, geef ons brood, geef ons kracht, om deze dag door te komen. Wie depressief is, of iets heeft meegemaakt waardoor z'n leven op z'n kop staat, wordt 's morgens vaak wakker met de gedachte: hoe kom ik de dag door. En 's avonds blijkt vaak dat je de dag tóch bent doorgekomen. Het is goed om dan dankbaar te zijn voor die éne dag dat je het weer gered hebt, en je af te vragen: wat was het nou dat mij die kracht gaf? Zo wordt je gebed verhoord.

3. "Vergeef ons onze zonden want ook wijzelf vergeven iedereen die ons iets schuldig is." Dit deel van het gebed gaat over de gemeenschap waarin in wij leven; over hoe je met elkaar omgaat, en telkens weer een nieuw begin kunt maken. Moeilijk! Want soms liggen dingen ons zwaar op de maag, willen we wel vergeven, maar kunnen niet vergeten, en voelen ons dan ook nog eens schuldig als dat niet lukt. Ik noem dat altijd maar de losse eindjes van ons leven, de dingen die niet af zijn, niet uitgesproken, niet vereffend. Zoals de dichter zegt:

*Wat ik gewild heb
wat ik gedaan heb
wat mij gedaan werd
wat ik misdaan heb*

*Wat ongezegd bleef
wat onverzoend bleef
wat niet gekend werd
wat ongebruikt bleef*

*Al het beschamende,
neem het van mij.
en dat ik dit was en geen ander.
Dit was mijn liefde.
Dit ben ik.*

Wie dat kan zeggen, vergeeft daarmee ook zichzelf, laat de hoge eisen los die hem soms z'n leven lang op z'n nek hebben gezeten: Dit was het, dit ben ik. En de rest? Ik leg het in uw hand. Met de woorden van de psalmist:

*Leg uw leven de Heer in de hand, bouw op hem: hij zal het volvoeren.
(Ps.37:5 Vert. Ida Gerhardt)*

4. En zo kom ik op het laatste: "Breng ons niet in beproeving" Nou, dat betekent heel simpel: Volhouden, en je niet van de wijs laten brengen.

Er valt nog veel meer over het gebed te zeggen, maar voor vandaag laat ik het hierbij. Ik wens u, mij, ons allen toe, dat wij op de juiste manier leren bidden. Omdat wij alleen zó Gods nieuwe wereld zullen zien.

Zondag 28 juli 2013

Lezen: Genesis 18:20-33 en Lucas 11,1-13

Als je vroeger priester wilde worden, waren de opleidingen er al vroeg bij. Zo ging je als jongetje van twaalf al naar het klein-seminarie. Moederziel alleen, ver van huis, haard en vrienden, moest je je maar zien te redden in een wildvreemde omgeving. Een van die jongetjes waagde het om in de tuin een pater aan te spreken die in z'n gebedenboek aan het lezen was. "Stil! Ik bid!"- snauwde deze hem toe. Nou, als dat bidden is, dacht hij, dan maar geen priester.

Want hoewel bidden inderdaad de stilte nodig heeft, past een bestraffende toon totaal niet bij de innerlijke houding die het gebed vraagt. We hebben het daar vorige week al over gehad: over de innerlijke ruimte die je in jezelf kunt maken door het gebed. Het stil gebed, daar ging het toen om, als tegenwicht tegen drukte en activisme. "Het beste deel" koos Maria, omdat het gebed iets is wat altijd beschikbaar is, je tot je centrum brengt, tot God. Door de innerlijke stilte geef je God de kans om tot je te spreken.

Maar het gebed heeft meer kanten: zo heeft ieder mens het nodig zichzelf uit te spreken, woorden te geven aan z'n nood, z'n verlangen. En dat is nog niet zo eenvoudig. Vandaar dat de leerlingen van Jezus vragen: Heer, leer ons bidden zoals ook Johannes zijn leerlingen heeft geleerd.

Waar staat dit hoofdstuk? Wat gaat eraan vooraf, en wat volgt er? Lucas beschrijft het levensverhaal van Jezus als een opgang naar Jeruzalem. Zijn evangelie is een reisverhaal. Maar hier wordt de reis even onderbroken. Op deze plek, waar het over het gebed gaat, staat Jezus stil, en gaat in op de vraag van z'n leerlingen. "Heer, leer ons bidden." Konden ze dat dan niet?

Natuurlijk wel, maar ze wilden leren bidden zoals Johannes dat had gedaan. Johannes was de voorloper van Jezus, en in zijn boodschap stond de komst van het Koninkrijk centraal. En wat blijkt: ook in het gebed dat wij kennen als het Onze Vader (volgens de versie van Matteüs) gaat het om dat Koninkrijk.

Om meteen maar een wijd verbreid misverstand te noemen: het gaat dus niet om het indienen van een wensenlijstje, ook al zijn er kerken, vooral in Amerika, die dat juist wél propageren. Zo zeggen ze bijvoorbeeld dat je niet alleen moet bidden om een auto, nee, je moet er meteen ook het merk en het typenummer bij noemen. Dat scheelt God een hoop gezoek.

Wie dat doet maakt van God een soort Sinterklaas. Opmerkelijk in de verhalen van vandaag is juist dat het gebed niet gericht is op het eigen heil maar op dat van een ander. Abraham bidt niet voor zichzelf, maar voor Sodom. Zelfs als er maar tien rechtvaardigen over zijn, zal God de stad niet vernietigen. God houdt dus rekening met de gerechtigheid van de stad, Hij kan zijn oordeel opschorten en aanpassen. Jammer dat zelfs die tien er niet te vinden zijn, het aantal dat nodig is om een dienst te houden.

Wat God op Sodom tegen heeft, is de manier waarop met gasten en met vreemdelingen wordt omgegaan. En zo iets moet met wortel en tak worden uitgeroeid, daar mag je zelfs niet naar terugkijken, zoals de vrouw van Lot later merkt. Abraham neemt het op voor de stad; hij ziet nog kansen, hij ziet nog mensen – hoe weinig ook – die een wending zouden kunnen geven aan het noodlot. Helaas, ze zijn er niet, en God straft de stad.

Nu kunnen wij daar nog maar moeilijk mee overweg, met een straffende God, maar wat in het Oude Testament 'straf van God' wordt genoemd, is in feite niets anders dan de consequentie van het eigen wangedrag. Het kwaad straft zichzelf, zo simpel is het.

En in het evangelieverhaal legt Jezus uit wat bidden is aan de hand van een heel simpel voorbeeld: iemand heeft brood nodig voor een onverwachte gast. Ook hier wordt uitgelegd wat bidden is: je vraagt iets voor een ander. Als iedereen dat zou doen, dan hoefden we niet eens meer voor onszelf te bidden. Dan zou het Koninkrijk van God zichtbaar worden in de manier waarop we elkaar het leven gunnen. Op de manier van vrienden, en zoals God zich een vriend toont. Niet voor niets gebruikt Jezus juist dat beeld als hij uitlegt wat gebed is.

Ik ga nu wat meer in detail in op dat gebed, op het Onze Vader, ook al staat 'onze' alleen bij Matteüs. Gods naam moet worden geheiligd. Wat betekent dat? Dat betekent dat er niets of niemand boven God gesteld mag worden: geen macht, geen geld of goed, geen bezit of belang. Wie God boven alles stelt, krijgt ongetwijfeld ruzie met machthebbers die zichzelf het belangrijkste vinden, die als een god vereerd willen worden, zoals dat het geval was met de keizers in het Romeinse rijk. Wie daar niet aan meedeed, werd vervolgd. 'Gods naam heiligen' betekent bij Lucas daarom hetzelfde als: getuigen van je geloof, martelaar zijn.

Úw Koninkrijk kome úw Koninkrijk, dat is deze aarde zoals God die in gedachten had vanaf den beginne: een plek voor iedereen, van vrede, van geluk. Wie voor dát Koninkrijk bidt, is daarmee zelf al bewoner van dat Koninkrijk geworden, verplicht zich tot leven alsof het al zover is.

De rest van het gebed laat dan zien hoe het Koninkrijk er uit ziet:

- dat er brood is van dag tot dag, kortom: dat we ons geen zorgen maken voor wat verder weg ligt dan de volgende dag. Aan Gods hand redden we het wel.

- verder: dat wie schulden hebben weer een nieuwe kans krijgen, makkelijk gezegd in het algemeen, maar stel dat je een pedofiele broer hebt, moet je dan de familiebanden verbreken? Leest u Trouw van gisteren, waarin die vraag aan de orde komt.

Dan komt het dichtbij. Hoe ga je om met ex-gevangenen, met mensen die door eigen schuld een puinhoop van hun bestaan hebben gemaakt?

En toch: zoals wij met die mensen omgaan, zo gaat God met ons om. Zoals wij vergeven, - dat is: een nieuwe kans geven, - zo vergeeft God ons, elke dag weer. Wie zo leeft, heeft begrepen hoe dat Koninkrijk van God er uitziet.

En dan nog dat vreemde zinnetje: breng ons niet in beproeving. Betekent dat dat God er de oorzaak van is dat wij beproefd worden? Dat gaat er bij mij niet in. Ik leg het maar zo uit: als wij leven vanuit de nieuwgeboden kans, laat ons dan vooral niet omzien naar wat geweest is, laat ons standvastig zijn in die nieuwe houding die wij leren door zo te bidden.

Het Onze Vader is dus, hoe kort ook, een complete handleiding voor het Koninkrijk, het is de bril waardoor wij de nieuwe werkelijkheid zien die al tevoorschijn komt in het oude. Onze gewone bril is daarvoor ongeschikt, die laat ons meestal niet verder kijken dan onze eigen neus lang is. Ik eindig daarom met een gedichtje, dat ik vanaf deze plek al vaker heb gelezen,

Ik vroeg om Kracht... en ontving moeilijkheden om me sterk te maken.

Ik vroeg om Wijsheid... en ik kreeg problemen om op te lossen.

Ik vroeg om Moed.... En ik kreeg obstakels om te overwinnen.

Ik vroeg om Liefde... En ik kreeg mensen op mijn weg die ik kon helpen.

Ik vroeg om Gunsten... En ik ontving kansen.

Ik kreeg Niets wat ik wilde... Maar ik ontving ALLES wat ik nodig had.

Houdt God van vrouwen? - 17 augustus 2014

Lezen: Matteüs 15,21-28

"Houdt God van vrouwen?" - Nee, het is geen vraag van mij, maar de titel van een documentaire die gaat over een vrouw uit Staphorst. Ze is lid van de SGP, maar omdat ze vrouw is, mag ze niet meepraten. Als u de documentaire nog niet gezien heeft: "Houdt God van Vrouwen?" en 'Het Vermoeden'

Ze heet Hilligje Kok-Bisschop, en het is indrukwekkend hoe een orthodox-gereformeerde vrouw opkomt voor het recht om gehoord te worden en te mogen meepraten. Wat voor ons al lang een vanzelfsprekende zaak is, is daar nauwelijks bespreekbaar; vrouwen mogen zingen in een koor, ze mogen dweilen en boenen, maar voor de rest dient zij haar mond te houden.

De situatie wordt er niet beter op als ook nog blijkt dat een van haar kinderen homo-seksueel is; dat leidt tot gesis en geblaas in kerk en dorp dat volkomen heenwalst over wie hij is, nota bene uit naam van het geloof. De houding van z'n omgeving, het gepest op school: het had deze jongen er bijna toe gebracht een eind aan z'n leven te maken. Z'n moeder laat hem niet los, ook al heeft ze het er heel moeilijk mee. Ze blijft voor hem opkomen. Haar gevecht tegen de bierkaai is indrukwekkend, en getuigt van een groot hart en een groot geloof.

Zo schrijft zij aan de dominee en de kerkenraad: "Voor God moeten we rekenschap geven, niet in wat voor kerk we zitten, maar wat we gedaan hebben met ons leven en hoe we getuigen van de hoop die in ons leeft." Gehoor krijgt ze niet, maar ze gaat dóór.

Aan deze vrouw moest ik denken toen ik het evangelie voor vandaag onder ogen kreeg. Een Kanaänitische: "*vremd volk*"- ze hoort er niet bij. Maar... ze erkent Jezus als Heer, en doet een dringend beroep op Hem. Z'n leerlingen en Hij wijzen haar in eerste instantie af, maar zij gaat door! De vrouw uit Staphorst zei: "Ik voel de ruimte van het

evangelie in mijn hart, en dan maakt het niet met wie ik omga. God maakt geen onderscheid: ook buiten de kerk zijn er mensen die geloven."

En wat in Staphorst niet gebeurt, gebeurt hier wel: doordat ze zo aandringt, gaat Jezus anders tegen de zaak aan kijken; door haar grote geloof, door haar vertrouwen wordt haar dochter genezen. Aan het eind van het Matteüsevangelie zal Jezus zeggen: "Ga dus op weg en maak alle volken tot mijn leerlingen."

Dat is ook het mooie van het werk van Janina⁴: zij komt in een omgeving waarin gehandicapten worden uitgesloten, er niet bij horen, waar men zich er voor schaamt. Maar door het respect van de buitenlandse vrijwilligers voor mensen met een beperking, groeit ook het respect van de plaatselijke medewerkers. Mensen met een beperking blijken mensen te zijn met mogelijkheden.

Wij doen dat overigens ook, zonder ons dat bewust te zijn; vinden mensen met een beperking zielig. Vroeger werd ook gezegd: *die en die hebben een onvolwaardig kind*, een vreselijk woord, dat overigens nog steeds met deze betekenis in De Dikke Van Dale staat. U weet dat er begin augustus nog ophef was, omdat een echtpaar uit Australië een tweeling had "besteld" bij een draagmoeder uit Thailand. Het gezonde meisje namen ze mee naar huis maar het jongetje, dat het downsyndroom heeft, en een hartafwijking, lieten ze in Thailand achter⁵.

We hebben allemaal onze beperkingen, onze handicap, maar meestal blijven die verborgen, en iedereen zal moeten leren ermee te leven: met je fysieke of geestelijke beperkingen, met de afhankelijkheid als je ouder wordt, met de eenzaamheid als je je lief verliest.

Maar je komt dat te boven doordat je weer in de gemeenschap wordt opgenomen, of dat nou is door Be More, de organisatie waar Janina voor werkte, of in je familie, of in de kerk. *Het niet langer uitgesloten zijn is de genezing*. Je hoort erbij, omdat God zelf niemand uitsluit. Als wij Hem Vader noemen, betekent dat automatisch dat wij broeders en zusters zijn, ongevraagd.

Jesaja zegt (Jes.57:6-7): "En de vreemdeling die zich met de HEER heeft verbonden om hem te dienen en zijn naam lief te hebben, om dienaar van de HEER te zijn – ieder die de sabbat in acht neemt en niet ontwijdt, ieder die vasthoudt aan mijn verbond –, hem breng ik naar mijn heilige berg, hem schenk ik vreugde in mijn huis van gebed; zijn offers zijn welkom op mijn altaar. *Mijn tempel zal heten 'Huis van gebed voor alle volken'.*"

Kortom: God liefhebben boven alles en je naaste als jezelf, daarmee is de hele wet vervuld. Psalm 12 drukt het zó uit: "*De nood van armen, het klagen van geringen, Ik duld het niet meer, zegt de Heer, Ik red wie er om vraagt.*"

En wij? Ook al kennen wij zélf geen nood of verdrukking, dan nóg worden wij opgeroepen om de nood en de verdrukking van de *anderen* te zien, voor hen te bidden, en ons concreet voor hen in te zetten. En wat dat aangaat valt er nog genoeg te doen. Zó toont God zijn Naam, laat hij zien wie Hij is. Want de eeuwen door stijgt het hulpgeroep van mensen op tot God, en de eeuwen door heeft Hij mensen nodig die zijn ogen zijn, en zijn oren, om te redden wie er om vraagt, over grenzen heen en ongeacht wie je bent. Dan zal Hij met ons zijn, alle dagen, tot aan de voleinding van de wereld.

⁴ Janina Faber heeft in deze dienst verteld over haar vrijwilligerswerk in Zuid-Afrika.

⁵ Ik heb dit, aan het eind van de dienst al, gecorrigeerd: het blijkt dat de draagmoeder zélf wilde dat het kind met Downsyndroom in een tehuis zou worden opgenomen.

23 augustus 2015

"Stel je een loodrechte, steile rots voor met een uitstekende rand aan de top. Stel je dan voor hoe iemand zich voelt als hij zijn voet op de rand van de afgrond zet en beneden zich alleen maar een enorme diepte ziet. Naar mijn oordeel is dit wat de ziel ervaart, wanneer zij verder gaat dan materiële zaken in haar zoeken naar datgene wat geen dimensie heeft en sinds eeuwigheid bestaat. Want dan is er geen enkel houvast meer, noch tijd, noch plaats, geen maat voor iets anders. Met onze geest kunnen wij er niet bij. Zo wordt de ziel die zich voortdurend elk herkenningspunt ziet ontglippen, duizelig en verward en zij keert eens te meer terug tot wat haar zo nauw verwant is, tevreden dat zij tenminste dit weet over God: dat God volkomen verschilt van alles wat de ziel kent." - (Gregorius van Nyssa, 4e eeuw)

Lezen: I Kon.16:29-7:6 en Marcus 8:1-21

Deze week viel mij een artikel op in Trouw (20 augustus 2015), een interview met als titel: "Geloven is voor haar verleden tijd." Foto erbij van een knappe vrouw, Inge Boscha, die vertelt hoe ze haar geloof is kwijtgeraakt. Ze was streng opgevoed, er waren mannen in pak die haar vertelden hoe ze moest geloven, maar nu is ze, in haar eigen woorden: een afvallige.

Ik kom ze veel tegen, mensen die hun geloof zijn kwijtgeraakt, dat wil zeggen: het traditionele geloof met al z'n regels en dogma's. Soms zijn ze ontredderd, en blijven ze twijfelen, maar meestal voelen ze het als een bevrijding. Hoe kan dat? Wat is daar gebeurd? Zijn ze God kwijtgeraakt? Ik denk vooral dat ze hun *Godsbeéld* zijn kwijtgeraakt. Daarom wil ik met u kort, té kort, kort kijken naar de ontwikkeling van het Godsbeeld in het Oude Testament: we gaan er meestal gemakshalve van uit dat we in het hele Oude Testament, en vooruit – laten we het Nieuwe Testament er ook maar bij nemen, maar één en dezelfde God tegenkomen. Maar aan dat geloof in die éne God is een hele ontwikkeling vooraf gegaan. Er waren meerdere goden, er waren godenzonen, er waren er die mannelijk en vrouwelijk in één waren; ze hadden verschillende namen, verschillende functies.

De God die in het Hebreeuws met de vier letters wordt aangeduid: JHWH, - de naam die niet mag worden uitgesproken, - die God had concurrentie van andere goden en godinnen. In de Bijbel kun je dat nog heel goed zien aan de twee scheppingsverhalen in Genesis: daar worden twee verschillende namen voor God gebruikt. Een daarvan is zelfs een meervoudswoord: elohim. Maar in de loop van de geschiedenis van Israël wordt dit uiteindelijk het geloof in één, unieke God. Dat heet het monotheïsme. De kern daarvan is de geloofsbelijdenis van Israël: "Hoor Israël, de Eeuwige is onze God, de Eeuwige is één."

Twee bijzonderheden: het is een god van wie je geen beeld mag maken, en het is een god die luistert en die spreekt. Ik ga op beide in:

het is haast onvermijdelijk dat als je in God gelooft, dat je dan een beeld hebt van die God: liefdevol, vader, herder, of juist streng, woedend, rechter, almachtig, of liefdevol – twee eigenschappen die elkaar lijken uit te sluiten. Het bekendst is natuurlijk het beeld van God als oude man, gezeten op de wolken, met een witte baard. Een beeld afkomstig uit het boek Daniël, maar dat zich diep in ons onderbewuste heeft vastgezet, mede onder invloed van Sinterklaas. Die beelden krijg je mee in je jeugd, en het is heel moeilijk, zo niet onmogelijk, om ervan af te komen.

Het bepaalt je geloof, het bepaalt hoe je in het leven staat, het bepaalt of de grondtoon van je leven angst is, of juist vertrouwen en vreugde. Het maakt voor je geloof nogal wat uit of je zelf een liefdevolle vader hebt gehad, of juist een vader die je geslagen heeft en misbruikt. Dat bepaalt je godsbeeld – in het eerste geval is het vrij eenvoudig om te geloven in God als een liefdevolle Vader, in het tweede geval is dat vrijwel onmogelijk en is het voor je psychische gezondheid waarschijnlijk beter dat beeld zo snel mogelijk overboord te zetten. Mooi zo, want daarmee geef je meteen gevolg aan de bijbelse opdracht dat wij van God geen beeld mogen maken: want zo'n beeld wordt onmiddellijk een afgod - de 10 geboden beginnen er mee.

Hoe kunnen we dat doen bij beelden die zo diep in ons zitten? We kunnen toch niet zonder die beelden? We leven ook nog eens in een beeldcultuur – ons hele denken is er van doordrongen. Hoe kunnen we dan in God geloven als we geen beeld van hem mogen maken? Om te beginnen door overal als het ware maar eens een minteken voor te zetten: God zit níet op een wolkje, God heeft geen witte baard, hij zit niet op een troon, enzovoort. Als je dat doet, doe je hetzelfde als wanneer je een ui pelt: laagje voor laagje gaat eraf. Je kunt nog heel lang zien dat het een ui is. Totdat... ja totdat je alle laagjes hebt afgepeld, en er niets meer overblijft. Al die laagjes, dat zijn onze godsbeelden, het zijn vaak de projecties van onze eigen wensen en verlangens, van hoe we tegen onze eigen vader aankeken. Maar dat alles is god NIET.

Wie dat beseft, valt in een gat. Hij is god kwijt, althans: hij is de *godsbeelden* kwijt die hem tot dan toe de zekerheid des geloofs boden. En dat is precies wat veel mensen overkomt die hun geloof zijn kwijtgeraakt: de beelden die ze hadden – ze kloppen niet meer. Het overkomt velen die theologie gaan studeren, of de cursus theologische vorming voor gemeenteleden. Mensen die de moed hebben hun eigen geloof onder de loep te nemen. Ik zou zeggen: mooi zo, want dan begint het pas. Pas als we de leegte van onze eigen godsvoorstellingen durven te verdragen, pas als we onze eigen godsbeelden als beelden doorzien, pas dan komt er ruimte voor iets anders.

Maar eerst ervaren we geen ruimte, maar leegte, en dat is beangstigend. Het is een pijnlijk proces, - en alle grote theologen en mystici zijn daar doorheen gegaan: Thomas van Aquino kreeg op het einde van z'n leven een mystieke ervaring en zei: alles wat ik tot nog toe geschreven heb - en dat was heel wat - alles komt mij voor als stro. Johannes van het Kruis noemt die ervaring: de donkere nacht van het geloof. Je kunt niet meer bidden, of je betrapt jezelf erop dat je geloof er alleen maar is om zelf mooie gevoelens te krijgen. We hebben ons eigen IK verward met God. Maar die uitzuivering hebben we nodig, het geloof gaat dezelfde weg als de graankorrel die in de aarde sterft om veel vrucht te dragen. Het is een pijnlijk en ontredderend proces. omdat we ontdekken dat wat we god noemden, in feite een afgod was, een maaksel van onze eigen handen.

Maar dan pas, door die leegte heen, door de donkere nacht van het kruis, ontdek je dat God God is, dat wij niet over Hem kunnen beschikken, en dat Hij geheel anders is dan wij mensen. We moeten leren ons te verzoenen met onze machteloosheid ten opzichte van God. Pas dan mogen we soms de genade ervaren dat Gods liefde in ons wordt uitgestort, en dat we één mogen worden met de onbevattelijke en onbegrijpelijke God, dat wij een maaksel zijn van Zijn handen, en gemaakt naar Zijn beeld en gelijkenis, en dat ons leven gedragen wordt door Zijn liefdevolle macht.

De profeten hebben daar een dagtaak aan gehad: ze houden ons een namelijk een spiegel voor: wie of wat vereer je nou écht? De God van de Bijbel hoort het roepen van armen en verdrukten. Maar deze God werd door koning Achab vervangen door een andere: Baäl en de godin Asjera kwamen er voor in de plaats. Baäl is de god van hebben en van bezit, van macht en invloed, niet van mededogen en barmhartigheid. Dát laat de profeet Elia horen, de man die hier in het boek Koningen zomaar uit de lucht kwam

vallen. Ze waren niet geliefd, die profeten, en zetten hun leven op het spel. Vandaar dat hij moet vluchten, naar de woestijn – daar wordt hij gevoed met water en brood, daar hoort hij de stem van de enige echte God. Profeten spreken een woord dat het volk dwingt om tot bezinning te komen: waar zijn wij nou helemaal mee bezig?

Dat gold ook voor Jezus, die was ook niet geliefd bij de vertegenwoordigers van de officiële godsdienst. Hij doorzag hun schijnheiligheid, hun machtsspelletjes, en hun ik-betrokkenheid. De Farizeeën wilden een teken uit de hemel. Ze wilden het bewijs dat hij van God kwam. Zo gek is dat overigens niet: zoeken wij ook niet tekenen dat God bestaat, dat Hij eindelijk ingrijpt of iets van zich laat horen? Maar áls Hij spreekt of ingrijpt, kijken wij er meestal over heen. Hij is een God tot wie het geklaag van de Israëlieten is doorgedrongen, en Hij stelt Mozes aan om namens Hem het volk te bevrijden. Hij grijpt niet zelf in!

En God toont zich bij uitstek in Jezus, die medelijden heeft met al die mensen die niet te eten hebben. We hebben gehoord wat z'n leerlingen ervan dachten: Eten? Hier? Voor al die mensen? En druppel op een gloeiende plaat. Doe het toch maar, zegt Jezus, zegt God, doe het maar met wat je hebt, met die paar broden en die paar vissen. God spreekt tot ons in wie niets hebben, in wie alles zijn kwijtgeraakt, in het kind dat geslagen wordt, het meisje dat misbruikt wordt door haar loverboy, in de mensen die de hel van Noord-Afrika ontvluchten. Zó spreekt de Heer.

En dat is een hele andere God dan de god van de moraal die ons leven op de rails houdt en ons het prettige gevoel geeft dat we de zaakjes toch maar mooi op orde hebben. Deze God bevrijdt ons namelijk van onszelf, leert ons delen wat we hebben, om het te vermenigvuldigen; deze God sluit mensen niet op in getallen en statistieken, in regeltjes, dogma's en moraal, maar ziet op wie niks heeft. En zo leert Hij ons waar wij ons op moeten richten, of liever gezegd: op wie. Ik eindig met een gedeelte van het liedje - Jij mens, van Louise Korthals:

*Jij mens die ooit kwam hier in Gods paradijzen
Die vis werd en aap werd en rechtop ging staan
Jij mens die met wetenschap licht kon bewijzen
Jij mens die kwam kijken met bijna, bijna niks aan*

*Waarom wil je haten, verwoesten en moorden
Waarom is jouw geloof zoveel beter dan best
Waarom doen jouw daden mij snakken naar woorden
Waarom is met zeeën jouw dorst niet gelest*

*Mens, als je voor God speelt, als je zo graag voor God speelt
Doe dan in godsnaam je best!*

Vredeszondag 2014

Lezen: Jona 3,10 – 4,11 en Matteüs 20,1-16

Terugkijkend op de grote vredesdemonstratie van 1981, viel me op hoeveel onvrede de demonstranten zelf in zich hadden. Ze demonstreerden voor vrede, ik stond daar zelf ook achter, maar het gebeurde vanuit een grote innerlijke onvrede met hoe het er in de wereld aan toe ging. In zekere zin is dat nog steeds zo: als ik 's morgens wakker word, is het meestal heel vredig in en om me heen, totdat ik de krant lees: dan word ik vervuld met onvrede, en neem ik me voor om de volgende dag de krant te laten liggen tot het middaguur, als ik wat meer gewapend ben tegen alle ellende die op me afkomt. Zomaar wat artikelen uit de krant van vrijdag:

- De Islamitische Staat, en de djihadgezinnen bij ons,
- boeren met windmolens die niet meer praten met de burens,
- vrouwen die massaal worden ontslagen,
- de OV-bedrijven die 16 miljoen opstrijken doordat mensen vergeten uit te checken,
- de plastic-soep in de oceaan,
- zwijnen die worden gered door de brandweer en weer afgeschoten door een jager.
- Vluchtelingen en asielzoekers in Calais, die vrachtwagens en veerboten bestormen om een nieuw leven tegemoet te gaan.

Verder berichten over fraude en zakkenvullerij, uiteraard geheel marktconform, en volgens de geldende regels. En ja, ook één positief bericht: de brief van Bisschop Bonny van Antwerpen voor de bisschoppensynode over gezin en relaties.

Als ik het rijtje zo opschrijf, werkt het eerlijk gezegd een beetje op m'n lachspieren: zoveel ellende, en dat allemaal gepresenteerd bij mijn ontbijt. Wat te doen? We kunnen een andere krant lezen, maar de kans dat daar nóg meer ellende in staat is groot, het liefst kruip ik dus weer in m'n bed.

Wij staan als eenling tegenover de overmacht van het kwaad dat op deze manier de huiskamer binnenkomt, en ons met één overheersend gevoel laat zitten: ONVREDE. Deze innerlijke reactie herkent u ongetwijfeld. Waarom moet dit allemaal zo, wat kan ik eraan doen, en: waarom grijpt God niet in? "Waarom grijpt Gij niet in, met sterke arm?" – ook de psalmist vraagt het zich af.

Maar we staan er alleen voor, alleen voor deze boze buitenwereld zonder God, en waar wij niets aan kunnen doen. Wij staan in de schoenen van Jona, de schertsprofeet. Dat mannetje dat we altijd een beetje zielig vinden, omdat hij z'n roeping ontloopt: hij moet naar Nineve, maar gaat naar Tarsis, precies de andere kant op: hij loopt weg voor wat hij moet doen. Dat is ook onze valkuil.

Nineve, een reusachtige stad, drie dagen had je nodig om er doorheen te komen. Nineve: dat is de grote, boze buitenwereld, waar wij ons het liefste voor verstoppen. We willen er niks mee te maken hebben, en wenden ons hoofd af, net als Jona. en verstoppen ons. Maar één ding vergeten we: dat God juist deze rottige wereld heeft uitgekozen om te redden. Waar wij geen toekomst en geen heil meer zien, geeft Gód de hoop niet op.

Daarover gaat het boek Jona, en over onze weerstand daartegen, ons gebrek aan hoop, aan vertrouwen, onze innerlijke onvrede en agressie, onze onbewuste, maar diepe wens dat de hele boel met de grond gelijk gemaakt wordt, zodat we ervan af zijn.

Maar God kijkt anders, en dwingt Jona om anders te kijken. Als Jona boven op de heuvel zit, en afwacht hoe Nineve wordt opgeruimd, laat God een wonderboom opschieten, zo zegt het verhaal – Jona vindt schaduw, maar als die boom vervolgens verdort, wordt Jona woedend. Gods antwoord is:

'Als jij al verdriet hebt om die wonderboom, waar jij geen enkele moeite voor hebt hoeven doen en die jij niet hebt laten groeien, een plant die in één nacht opkwam en in één nacht verging, zou ik dan geen verdriet hebben om Nineve?'

Dit verhaal laat ons onze eigen blinde vlek zien: boos als ons iets wordt afgepakt, én boos als de ander niet wordt gestraft.

Wat is dan de blik waarmee we moeten kijken? Dit verhaal poogt ons op het spoor te zetten van hoe God kijkt, met de blik van de compassie, van mededogen. En dan zetten we, ook als we de krant lezen, een andere bril op: dan zien we het gezwoeg van politici om er wat van te maken, en de hoop van asielzoekers op een beter bestaan.

Dan kan de onvrede oplossen in innerlijke vrede en mededogen, omdat we geloven dat God deze wereld niet in de steek laat, en dat wij daar een rol in mogen spelen, niet door weg te lopen, maar door er op in te gaan, door de boodschap van verzoening en vergeving zelf uit te dragen, en vanuit innerlijke rust te reageren op alle onrust om ons heen. Het is makkelijker gezegd dan gedaan, maar een andere weg is er niet, dan alleen: je wapenen met vrede. Zo laat je zien wat je geloof waard is.

En dat alles zal ons ongetwijfeld een beloning opleveren..... Toch? Tenminste, dat is wat Petrus verlangt:

Daarop antwoordde Petrus en zeide tot Hem: Zie, wij hebben alles prijsgegeven en zijn U gevolgd; wat zal dan ons deel zijn? Jezus zeide tot hen: Voorwaar, Ik zeg u, gij, die Mij gevolgd zijt, zult in de wedergeboorte, wanneer de Zoon des mensen op de troon zijner heerlijkheid zal zitten, ook op twaalf tronen zitten om de twaalf stammen van Israël te richten. En een ieder, die huizen of broeders of zusters of vader of moeder of kinderen of akkers heeft prijsgegeven om mijn naam, zal vele malen meer terugontvangen en het eeuwige leven erven. Maar vele eersten zullen de laatsten zijn, en vele laatsten de eersten. Mt.19,27-30

En dan vertelt hij die merkwaardige gelijkenis over de arbeiders van het elfde uur, met een Heer des Huizes die veel mensen nodig heeft voor het werk in z'n wijngaard. Zo'n heer des huizes bestaat gelukkig, in elke tijd wel één; iemand die mensen aanneemt die niemand nodig heeft. In Mensingeweer was er een boer Dijksterhuis die ook mensen aannam die elders niet aan de bak kwamen.

Want ze zijn er nog steeds: de arbeidsgehandicapten, de mensen die niet meer terecht kunnen in de veilige omgeving van een sociale werkplaats, omdat die wegbezuinigd zijn. Die heen en weer geschoven worden van het een tijdelijke contract naar het andere, of geen baan meer kunnen krijgen omdat ze 'te oud' zijn. Ze hebben geen rechten meer, maar zijn afhankelijk geworden. Ze zien hun inkomsten dramatisch zakken, moeten hun huis verkopen, krijgen spanningen in hun relatie, raken verward. Economisch afgeschreven. Maar de Heer des Huizes van de parabel heeft een *andere* opvatting van economie: *iedereen* mag meedoen in de wijngaard, en iedereen krijgt, niet wat hij *verdiend* heeft, maar wat hij *nodig* heeft. Een daginkomen, dat was afgesproken met de arbeiders van het eerste uur, én met die van het laatste uur. De eersten krijgen geen bonus, allen krijgen wat nodig is om te leven.

In Nederland zijn we al een eind in die richting, met de AOW namelijk, een basisinkomen voor ouderen. Zoiets, maar dan voor iedereen, is nog geen realiteit. Hoewel: er zijn al wel plaatsen waar deze goddelijke economie werkelijkheid is: ik denk aan kloosters, waar iedereen afstand doet van persoonlijk bezit, z'n talenten inzet voor de gemeenschap, en van de gemeenschap terugkrijgt wat hij nodig heeft. Het gezamenlijk bezit, de gelofte van armoede, helpt tegen jaloezie en na-ijver. Hoe kom je er achter wat mensen nodig hebben? Ik citeer Bert van der Woude, in zijn prachtige commentaar op Jona:

"Hoe kom je er achter wat mensen nodig hebben? Het is het laatste wat God aan Jona vraagt. Je zou het zo kunnen zeggen: Heb je ooit een mens, met name in dat boze Nineve, werkelijk liefgehad? Veroordelen is zo makkelijk, vooral wanneer daar agressieve of gekwetste gevoelens, of teleurgestelde liefde achter schuil gaan. Liefde die omgeslagen is in afwijzing en de wens tot vernietiging. Zou jij, Jona, zeg eens eerlijk, zou jij iets van droefheid bij jezelf bespeuren als Nineve er niet was? Wat begrijp je van

het leven als je zo makkelijk en zonder verdriet over het bestaan van mensen heen-stapt? Hoe kun je dan verwachten dat men jouw teruggetrokkenheid merkt en betreurt? Zit niet in je wens te willen sterven een laatste hunkering naar aandacht en grootheid? Je maakt jezelf kapot als niemand ja tegen jou mag zeggen. Maar jij kunt dat ook: ja tegen een ander zeggen!"

Ja tegen een ander zeggen, ja zeggen tegen mensen die niemand wil, dát is wat de Heer des Huizes doet. En door de volgorde van uitbetalen pepert hij het de hardst werkenden nog eens flink in: het gaat er niet om hoeveel je hebt bijgedragen, maar dát je hebt bijgedragen. En je krijgt, niet wat je verdiend hebt, maar wat je nodig hebt.

Daarom zit in deze koffer van de goddelijke economie een grote bril, waarmee we uitgenodigd worden om anders tegen de wereld aan te kijken, namelijk met de ogen van Hem die ons geschapen heeft als broeders en zusters in één wereld.

DERDE ZONDAG
IN SEPTEMBER

Zondag 2 oktober 2016

Het gevecht van Jacob en de engel

Gedicht - (Huub Oosterhuis)

*Jij bent van jou, onachterhaalbaar eigen.
Ik ben van mij, geen ander zal mij krijgen.*

*Wat ik jou vraag, wat jij mij vraagt
is leeg en zonder zin gevraagd.
Een oogwenk ver in vreemd gebied,
ooit verder komen doen wij niet.*

*Ik wou een leven meer, mocht ik jou vinden.
Ik bond mij aan je vast, kon ik mij binden.
Ik zou in jou vergaan, en jij ontstaan in mij, en wij in wij.
Eens lag ik neer, versteend van kou,
Ik droomde dat ik vocht met jou.*

*Die nacht werd mij een nieuwe naam gegeven,
geschonken werd mij nog een tijd van leven.
En even, tot de morgen daagt,
is wat ik vraag en wat jij vraagt vervuld en een.
Toen ging jij heen, en bleef ik met mijn droom alleen.*

Lezen: Openb.12,7-12 en Genesis 32,22-31

Gevechten zijn aan de orde van de dag, maar wanneer hebt u zelf voor het laatst gevochten? Ja, dat zal wel lang geleden zijn! Met een vriendje, of een buurjongen, tot degene die won bovenop lag, en je dwong om 'genade, genade' te roepen. En als dat er niet snel genoeg uit kwam, spierballen rollen, totdat je je had overgegeven. Maar een gevecht kun je ook in je eentje voeren: als je met jezelf overhoop ligt, of met God.

Wat gebeurt daar eigenlijk, in die nachtelijke strijd, aan de rivier de Jabbok? Jacob is op weg naar huis, na twintig jaar durft hij het eindelijk aan om z'n broer Esau onder

ogen te komen. Hij heeft hem bedrogen, van jongsafaan: met behulp van z'n moeder Rebecca heeft hij eerst het eerstgeboorterecht aan Esau ontfutseld, voor een bord soep, en daarna z'n arme vader Isaac de zegen ontstolen door net te doen alsof hij z'n tweelingbroer was. Daar was wel wat slimigheid voor nodig, want Esau was rossig, en behaard, een echte jager terwijl Jacob glad was, een moederskindje, die het liefste thuis bleef. Hielenlichter, oplichter, dat betekent z'n naam. Esau was woedend en Jacob moest vluchten.

Maar Jacob kreeg in het buitenland z'n trekken thuis: de bedrieger werd bedrogen, hij moest zeven jaar werken voor Laban voordat hij Rachel kon krijgen, maar in de huwelijksnacht was Rachel verwisseld met haar zus Lea. En hij moest nogmaals zeven jaar werken. In totaal bleef hij twintig jaar bij Laban, maar nu is hij op weg naar huis, naar Esau. Hij wil het weer goedmaken. Maar dat gaat zomaar niet: Jacob voelt heel goed aan dat hij Esau niet kan lijmen met wat schapen en runderen. Hij is bang.

En angst is een samentrekkende beweging die de ziel opsluit in zichzelf. Angst hoort bij duisternis – een kind is bang in het donker, niet overdag. En als Jacob al z'n maatregelen genomen heeft, z'n vrouwen, z'n kinderen en z'n bezittingen heeft overgezet, blijft hij alleen achter. En een man worstelde met hem totdat de dag aanbrak. Wie is die man? En wat is dat voor een worsteling? Er zijn, met name joodse uitleggers, die zeggen dat het de duivel was. Maar de tekst laat het in het midden: een engel, de duivel, god, je diepste zelf?

We weten het niet, en het is misschien ook niet zo belangrijk. Wat belangrijk is, is de nacht, het duister waarin alles je ontnomen is, je niet meer weet hoe je verder moet, je verteerd wordt door schuld en schaamte, depressie of diepe rouw. "En gij mijn God, Gij zijt ver weg. Helpt Gij mij niet, zijt Gij niet mijn sterkte?" (Ps.22)

Ook de psalmist kent deze duisternis, ook Jezus – aan het kruis kent Hij de ontredding die elk van ons op z'n tijd kent als hij de controle kwijt is, als iets anders sterker is dan jij, en je gevangen zit in je onvermogen. Maar uiteindelijk, mag je hopen, overwin je jezelf, ongeschonden kom je er niet van af – er blijven littekens, je gaat mank en wordt nooit meer de oude. Nee, dat klopt – je wordt nooit meer de oude. Maar wél gaat de zon op, en krijg je een nieuwe naam, de naam: God overwint - en je kunt weer verder, na je strijd, het verleden ligt achter je, en je gaat een nieuwe toekomst tegemoet. En de zegen? Hij heeft hem gekregen dit keer, en niet ontfutseld, zoals in zijn jeugd. Hij heeft 'genade, genade' geroepen, zich gewonnen gegeven, en toen inderdaad die genade gekregen. En de zon ging over hem op.

Geeft dit hoop? Ja, voor wie het achter de rug heeft! Maar zeg het niet te hard tegen mensen die depressief zijn bijvoorbeeld, want jouw optimistische 'achter de wolken schijnt de zon' is voor hen op dat moment een leugen. Ze moeten de strijd helemaal zelf voeren. Zelf, maar niet alleen. Wie het kan opbrengen, kan er naast gaan staan, of zitten, op de bodem van de put. Dat is al moeilijk genoeg: getuige zijn van iemands strijd, het met die ander uithouden, zonder goede raad en welgemeende adviezen. Nee, de strijd dúurt de hele nacht. En die zal ieder zélf moeten voeren.

Wie er midden in zit is ook God vaak kwijt. Kan niet meer bidden, is de woorden kwijt, of gelooft er simpelweg niet meer in. Willem Barnard heeft er een indrukwekkend gedicht over geschreven:

DE SPELBREKER

*Meermalen midden in
mijn tederste gedachten,
vaak als ik mij bezin
op wat ons nog te wachten*

*staat, weet ik zeker: hij
zal tussenbeide komen
en zo lang strijden tot
mij alles is ontnomen.*

*Spelbreker die beslag
legt op mij en mijn leven,
voortaan, iedere dag
die gij mij nog zult geven,
zal ik u haten, gij,
tot ge mij kleingekregen
hebt met uw liefde, tot
ik tegen dat gezag
ben uitgevochten, tegen
die naam niets meer vermag
en uw genadeslag
aanvaard heb als uw zegen,
god, stikdonkere god.*

Het is de donkere nacht van de ziel, het loslaten van alles wat zekerheid bood, zelfs van de hoop op de toekomst. Is dat niet de kern van Jezus' uitroep aan het kruis: Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten? En tegelijkertijd is die uitroep ónze hoop. Te weten dat God zélf – ook al zien wij het niet – aanwezig is in de diepste duisternis. En al die verhalen uit de Bijbel vertellen hetzelfde: het wordt licht en je krijgt een nieuwe naam; je wordt gered in de leeuwenkuil; op de derde dag is de dood overwonnen. Dat Jezus die duisternis op zich nam, is ónze redding. "Zo heeft God het laten gebeuren, wij zien het maar begrijpen het niet." (Ps.118).

Het vraagt geduld, uithoudingsvermogen, het vraagt strijd. Een strijd die er zelfs in kan bestaan dat je niet meer kúnt strijden. Dan mag je geloven dat ánderen het voor je doen; dat vertelt dat andere verhaal uit het boek Openbaring. Het kwaad is zó verweven met de schepping dat de strijd tussen goed en kwaad zelfs in de hemel plaatsvond. Dáár is het kwaad overwonnen, maar hier op aarde is de duivel nog buitengewoon actief. Hoe die te overwinnen? Door er op te vertrouwen dat ook Michael voor ons strijdt. dat hij ons inspireert om moedig te strijden tot het eind aan toe. Hij doodt het kwaad niet, maar houdt het er wel onder.

Ook het gebed kan ons helpen het vol te houden: "uw wil geschiede, op aarde zoals in de hemel." Wie dat bidt, heeft het hemels sjabloon voor ogen: zoals het daar is zo moet het hier ook worden. Dat gebed volhouden, als een strijd in de nacht, daar komt het op aan. Zelfs als je geen antwoord krijgt, zelfs als je denkt dat je maar wat in het luchtledige zit te bidden. Maar wie het volhoudt, zal licht zien gloren en dat zijn de mensen die, zoals Johannes zegt: "niet aan het leven gehecht zijn, en hun dood hebben aanvaard." Hun dood hebben aanvaard – dat is het tijdelijke, het voorbijgaande. Ze aanvaardden die dood, in het geloof dat er nieuw leven op ze wacht. Het leven van Pasen, een nieuwe schepping, voor ieder mens. Niet alleen straks, maar nú al, voor wie het waagstuk van het geloof aandurft.

Dit geloof geven wij aan elkaar door in de kerk, we doen dat door ons leven te delen, om maar even bij het thema van de gemeentezondag te blijven. Want alleen wie z'n strijd deelt, z'n vragen, zal de steun krijgen die hij nodig heeft. We zitten in die zin allemaal in hetzelfde schuitje. Maar we delen onze zoektocht naar God, dwars door de wegen en omwegen van ons leven heen. Want Hij staat aan het begin en aan het einde,

door zijn zoon Jezus Christus, die met ons zal zijn, alle dagen, tot aan de voleinding van de aarde.

Lucasviering

"Door de nacht..." - een themadienst rond angst, onzekerheid en depressie

Lezen: Genesis 32,22-31 en Psalm 30

Jaren geleden sprak ik geregeld met een man die aan depressies leed; hij vertelde me het volgende: Bij de dokter kwam een man die over depressieve gevoelens klaagde. Na geluisterd te hebben ze de dokter: 'Weet u wat: er is momenteel een circus in de stad, en daar hebben ze een geweldige clown – ik weet zeker dat u daar enorm van opknaapt.' 'Dokter', antwoordde de man: 'die clown, dat ben ik'.

Deze anecdoten maakt een paar dingen duidelijk: de buitenkant, hoe iemand lijkt, zegt niks over wat er echt in iemand omgaat; en: de zogenaamde hulpverlener weet er geen raad mee.

Kierkegaard schreef: "Het ganse bestaan beangstigt mij, van de kleinste mug tot de geheimen der incarnatie; alles is onverklaarbaar voor me, ikzelf het meest; heel het bestaan is voor mij bedorven, ikzelf het meest. Groot is mijn leed, grenzeloos, niemand weet het, behalve God in de hemel, en Hij wil me niet troosten." En: "Van kinds af leefde ik onder de druk van een vreselijke zwaarmoedigheid en de hevigheid ervan was evenredig aan de behendigheid waarmee ik bij machte was deze zwaarmoedigheid te verbergen achter het masker van een voorgewende opgewektheid en levenslust."

Het is ontstellend als je hoort dat iemand er zo erg aan toe was, dat hij, in het uiterste geval, een eind aan zijn leven heeft gemaakt; er was vaak geen enkele aanwijzing dat iemand zó ver heen was. Wat moet zo iemand eenzaam zijn geweest, alleen met zijn of haar worsteling. De ontredderde achterblijvers worden niet zelden verteerd door schuldgevoelens: had ik niet meer kunnen doen, heb ik alle signalen wel opgevangen.

Als iemand al met z'n gevoelens naar buiten komt, - een stap op zich - voelt de omgeving zich vaak onthand: depressief? hoe moet ik daar nou op reageren? En wat gaan we doen: opbeuren, adviezen geven, op iemand inpraten.

- ach iedereen heeft wel eens dipje
- achter de wolken schijnt de zon
- 't komt vast wel weer goed
- ik heb ook een tante gehad die...

Maar het is geen dipje, en ik zie alleen maar duisternis en ik geloof er niet in dat het weer goed komt, en zo'n tante heb ik ook niet.

Wat wél blijkt te werken is: er zijn, trouw naast iemand gaan staan, het met hem of haar uithouden op de bodem van de put, woorden vinden voor wat er in hem omgaat,

of muziek, want de laag van het verstand, van het gepraat, raakt niet aan de diepte van de angst en van de depressie.

Dat vraagt veel van de omgeving, dat uit te houden: want de herhaalde verhalen roepen ook irritatie op, en ongeduld, ze kunnen raken aan eigen onverwerkte gevoelens.

Het vraagt vooral: luisteren, en de moeizame weg gaan, samen met de ander, met vragen als: hoe heeft het zover kunnen komen, wat is er aan vooraf gegaan, voordat ik vastliep als een fietser in een zandpad. Waar is de depressie een teken van, waar ligt de sleutel om mezelf te begrijpen? Wij allemaal begrijpen onszelf vanuit een bepaalde constructie: dat ben ik – maar die constructie blijkt niet meer te kloppen – ik moet mezelf reconstrueren, m'n levensverhaal met terugwerkende kracht anders begrijpen, anders waarderen.

En dat gaat niet zomaar, dat is een heel gevecht, een gevecht met jezelf, met de ander met God. Want ook God is vaak ver weg. Daarover gaat het verhaal van Jakob aan de Jabbok. Jakob moet eindelijk zichzelf onder ogen zien, z'n voortdurende bedrog, z'n schuldgevoelens uit een ver verleden, en z'n angst om z'n broer Esau te ontmoeten. Hij vecht – in het duister – met een man.

Een gevecht met onszelf is ook altijd een gevecht met God, onze eigen duistere kanten vormen ook de vragen bij een al te mooi, al te bedacht en afgerond Godsbeeld.

Delen – vechten – het uithouden daar kom je verder mee. Daarom vieren we liturgie, in het ritme van het jaar, van de seizoenen, van licht en duisternis, winter en lente, Kerstmis en Pasen, geboorte, dood en wederopstanding. Daarom vieren we het Avondmaal, als gedachtenis aan Hem die onze duisternis heeft gekend, die niet als een Deus ex machina uit de hemel kwam, een God uit de hoge hoed, maar ons leven heeft gedeeld, om het van binnenuit te vernieuwen.

Begin van de Confessiones, de Belijdenissen van Augustinus.

“Groot zijt Gij, Heer, en hoog te prijzen. Groot is uw macht en uw wijsheid kent geen grenzen. En loven wil U een mens, deel van uw schepping, een mens die de last van zijn sterfelijkheid meedraagt, en in zijn zondigheid ervan getuigt dat Gij de hoogmoedigen weerstaat. En toch wil hij U loven, die mens, deel van Uw schepping. Gijzelf doet hem die vreugde vinden in het zingen van Uw lof, want Gij hebt ons gemaakt naar U toe, en onrustig is ons hart tot het rust vindt in U.”

Zondag 16 oktober 2016 - Over het zonder ophouden bidden.

Lezen: Exodus 17:8-13 en Lucas 18,1-8

In het jaar 2000, ergens in het voorjaar, kwam ik bij de Torenkerk een verdwaalde bewoner tegen van het Asielzoekerscentrum. Hij wilde graag bidden in de kerk en de zegen krijgen. Dat kon, en jarenlang hoorde hij tot de trouwe kerkgangsters. Eerder al was hij bij een andere kerk hier in Winsum geweest, waar men hem zelfs per auto kwam ophalen, maar toen ik hem vroeg waarom hij dáár niet was gebleven, was zijn antwoord: die kerk staat verkeerd.

Wat bleek het geval: alleen de Torenkerk was in de richting van het Oosten gebouwd, net als de kerken uit het land waar hij vandaan kwam, en een van de oudste christelijke culturen ter wereld. Voor hem was het vanzelfsprekend: een kerk staat naar het Oosten, naar de opgaande zon, en anders is het geen kerk. Punt uit.

Er was nóg een verschil in geloofsbeleving: ik had deze man een keer uitgenodigd in een gespreksgroep om te vertellen over waarom hij naar Nederland was gevlucht. Een indrukwekkend verhaal vol omwegen en moeilijkheden. Een van de mensen uit de gespreksgroep vroeg toen of hij nooit boos op God was geweest. Hij was zichtbaar verontwaardigd door de vraag: Boos op God? Integendeel: God had hem juist door alle moeilijkheden heen gesleept.

Wat een verschil met onze manier van het geloof beleven: als wij moeilijkheden hebben vragen we ons af waar God is, en hoe Hij het allemaal kan toelaten, terwijl deze man God aan zijn zijde wist. En voor ons is bidden niet gebonden aan een gebouw, terwijl dat voor hem juist heel belangrijk was, en dan vooral dat het in de goede richting stond.

Ik heb veel van deze man geleerd, en ooit heb ik zelfs de voorbeden in de Torenkerk met het gezicht naar het Oosten gehouden. Want wat is bidden? Is dat het obligaat afraffelen van een oude tekst? Is het het inleveren van een wensenlijstje? Is het praten met God? Meestal denken we er niet zo over na, dat doen we pas als ons leven op z'n kop staat. Maar juist dan is onze ervaring dat God ons helemaal niet hoort, laat staan verhoort, óók niet om van het gezeur af te zijn. Dat suggereert Jezus immers: als een onrechtvaardige rechter al gehoor geeft aan het gezeur van een weduwe, hoeveel te meer zal God dan niet luisteren naar ons gebed.

Het is een vreemd verhaal dat Jezus hier vertelt. Hij wil ermee duidelijk maken dat je nooit moet stoppen met bidden. Een weduwe komt er in voor, en een rechter. Die weduwe staat er alleen voor, maar ze heeft bepaald geen last van een 'voltooid leven'; nee, ze heeft duidelijk nog een appeltje met iemand te schillen en doet daarvoor een beroep op de rechter. Een slechte rechter is het, die geen ontzag heeft voor God, en zich aan de mensen niets gelegen laat liggen. Ja, dat gaat gelijk op.

En die weduwe blijft maar klagen, net als de psalmist die zegt: "Heer mijn God, ik roep U elke dag, elke nacht weer kom ik bij U klagen." (Ps.88) Het is een gerechtvaardigde klacht, niet zomaar zeuren uit ontevredenheid. Het is dus terecht dat ze maar doorgaat, dat ze recht zoekt. En ze krijgt haar zin.

Het gaat hier over volhouden, en het gaat over gerechtigheid. Om met dit laatste te beginnen: uiteindelijk zal het recht zegevieren. Als je daar niet meer in gelooft, ja, dan kun je net zo goed meteen ophouden met eerlijk zijn en met je inzet voor een betere wereld. Dan is je leven voltooid voor je oud bent, en raak je vergiftigd door cynisme en onverschilligheid. Het verhaal over de weduwe en de onrechtvaardige wil ons dat duidelijk maken: doe dat níet – laat je niet moedeloos maken, wordt niet cynisch, wordt niet onverschillig.

En het volhouden hangt daarmee samen: het heeft te maken met de diepe wens dat het beter moet en beter kan; en dat moet je je niet laten afnemen omdat het niet meteen gebeurt.

Kijk, en dáárvoor dient het gebed. En dan kom terug op die vreemdeling die lette op de bouwrichting van de kerk: net als een kerkgebouw plaatsen wij ons met ons gebed innerlijk óók in de richting van het licht, van de opkomende zon.

Gelukkig is ook dit kerkgebouw sinds de verbouwing gericht op die opkomende zon. Dat heeft ook wel wat onpraktische kanten, want het is vervelend om tegen de zon in te moeten kijken, en dan moeten er weer extra gordijnen komen en zo, maar ik wil er toch wél graag aan vasthouden dat wij – als we bidden – ons oriënteren op het licht.

En als wij dat licht niet zien, dat we dan het geduld opbrengen om er op te wachten. De nacht uit te houden, de lange nacht van strijd en zorgen. Ik heb het daar de vorige keer uitvoerig over gehad toen het ging over de strijd van Jakob aan de Jabbok. Maar net zoals we er in de nacht absoluut zeker van zijn dat de zon weer opkomt, zo mogen we er in het gebed absoluut op vertrouwen dat ons innerlijk licht weer gaat schijnen.

En die vraag stelt Jezus: God verschaft spoedig recht, maar als de Mensenzoon komt, zal hij dan het geloof vinden op aarde? Het geloof – dat is: erop vertrouwen dat het goed komt. Alleen is dat niet zomaar een eigenschap, of een overtuiging. "Nou, ik geloof niet in God hoor, ja maar ik wel." En weer een ander: "Ik weet het niet, maar ik geloof wel dat er iets is." Zo'n discussie heeft er he-le-maal niets mee te maken. Waar het wél mee te maken heeft? Met moed.

Geloven is: het waagstuk aangaan van het vertrouwen. Het is: de strijd aangaan, net zolang totdat je de zegen krijgt. Niet stoppen, niet denken dat je leven al voltooid is, maar net zolang doorgaan totdat je God ontmoet. Of liever gezegd: totdat God jón ontmoet. Bidden is: de weerstanden en gedachten wegnemen die God verhinderen om zich aan ons te laten zien zodat de innerlijke leegte een ruimte wordt, een ruimte waarin God en mens elkaar ontmoeten. Daar heb je een dagtaak aan.

Wie daar hun dagtaak van gemaakt hebben? Monniken, in een klooster. Zij bidden zonder ophouden, en voelen zich net als Mozes: zij bidden voor wie andere dingen aan hun hoofd hebben. Een van de voorwaarden daarvoor is dat het innerlijk stil wordt. In een boekje van Abdij Koningshoven bij Tilburg staat:

"Als God binnenkomt in een leven is dit meestal langs de deur van stilte. De eenzaamheid en de stilte scheppen immers de ruimte waarbinnen we God zuiverder kunnen ervaren. En daar vinden we meteen ons diepste zelf, want op de bodem van ons hart en in de diepte van onze ziel, daar woont God."

Maar dat is precies waar wij voor weglopen, voor de eenzaamheid en de stilte. Wij laten ons het liefst afleiden – ik ook hoor, begrijpt u me goed - zodat we een zinvol en betekenisvol leven leiden, prettig, voor onszelf, en voor anderen. Wie dat ontnomen wordt, valt in een gat. Maar wie eenmaal z'n eigen innerlijke kerk heeft ontdekt, die kan het aan – omdat hij wéét hoe betrekkelijk de buitenkant is. Monniken in een klooster doen daar welbewust afstand van: zij leggen de gelofte af van stabiliteit, armoede, zuiverheid, en gehoorzaamheid. Daarmee gaan zij tegen de stroom in: want wat is normaal gesproken belangrijk? Zoveel mogelijk meemaken, zoveel mogelijk zien, anders wordt het saai. Zoveel mogelijk vergaren en begeren, en eigen baas zijn. Het is de terreur van geld, seks en macht, waar zij iets anders tegenover stellen: zij verdragen de saaiheid en de eenzaamheid, zij doen afstand van eigen bezit, en bezitten alles gemeenschappelijk; ze komen niets tekort. ze doen afstand van hun begeerten, om vrij te zijn voor God en voor álle mensen, en ze luisteren naar de abt en naar elkaar; dat is gehoorzaamheid.

Ik ga hier zo uitvoerig op in, omdat het ook voor óns een weg kan zijn; niet dat wij allemaal in een klooster moeten intreden, maar wél kunnen wij – naar behoefte en mogelijkheid – de stilte opzoeken om zó Gods aanwezigheid op het spoor te komen. Waarom willen we anders een kaarsje branden in een kerk, als we op reis zijn? Omdat we in zo'n eeuwenoude kerk Gods aanwezigheid als het ware voelen.

Maar, hoor ik sommigen al denken: is dat geen rooms gedoe, en zweverig? Ja, dat klopt, het ís ook rooms, en u zult begrijpen dat ik daar niet zoveel op tegen heb, en ja, het ís zweverig, omdat het ons optilt uit de loden last die ons zo vaak terneerdrukt. Juist het vinden van de innerlijke ruimte kan ons helpen met het inzicht dat ons leven nooit voltooid is, dat we tot onze laatste ademtocht op zoek zijn naar, en verlangen naar God. Hij is de enige die ons diepste verlangen kan vervullen; en al die andere

verlangens zullen ons uiteindelijk nooit bevredigen. Wie dat ontdekt heeft, was Augustinus, en ik lees een klein stuk uit zijn Belijdenissen:

*Veel te laat heb ik jou liefgekregen
schoonheid, wat ben je oud, wat ben je nieuw,
veel te laat heb ik jou liefgekregen.*

*Binnen in mij was je, ik was buiten,
en ik zocht jou als een ziende blinde
buiten mij, en uitgestort als water
liep ik van jou weg, en liep verloren
tussen zoveel schoonheid die niet jij was.*

*Toen heb jij geroepen en geschreeuwd,
door mijn doofheid ben jij heengebroken.
Oogverblindend ben jij opgedaagd
om mijn blindheid op de vlucht te jagen.*

*Geuren deed jij en ik haalde adem,
nog snak ik naar adem en naar jou.
Proeven deed ik jou en sindsdien dorst ik,
honger ik naar jou. Mij, lichtgeraakte,
heb jij doen ontbranden. En nu brand ik
lichterlaaie naar jou toe, om vrede.*

Huub Oosterhuis / Augustinus / Boek X, c.XVII, nr.38

Deze verheven taal zal niet ieders taal zijn, maar soms openbaart zich in ons leven iets wat er op lijkt: een innerlijke vrede, een samenzijn waarin de tijd stil staat, de zon die door de wolken breekt.

Het gebed kunnen we het beste beginnen met ons het goede te binnen te roepen dat we hebben ervaren; al is het maar één ding van de dag. Daarom begint een gebed met dankbaarheid. Dankbaarheid is het beste medicijn tegen onvrede. Vervolgens kunnen we volop onze klacht uiten. Dat doen de psalmen ook.

Daarom is het zo belangrijk om de Psalmen te lezen, dag in dag uit. Omdat ze – ook al zijn ze duizenden jaren geleden geschreven – alle menselijke emoties bevatten die wij ook kennen: van diepe neerslachtigheid tot juichende vreugde, en van grote woede tot innerlijke rust. Dat mag allemaal aan bod komen in ons gebed. Vooral niet denken dat ons gebed niet netjes is, of dat we God er verdriet mee doen. Hij kan wel een stootje hebben, want Hij heeft ons zelf gemaakt en kent ons dieper dan wij onszelf kennen. En als we geen woorden hebben: ook goed. Dan is het genoeg om stil te zijn.

Ik ken mensen die het stil gebed het mooiste onderdeel van de dienst vinden. In die stilte is God aanwezig, ongrijpbaar, maar reëel. Dan ontdekken we Hem die vrede geeft, omdat Hij woont in de diepte van wie wij zijn. En dan mogen we erop vertrouwen, zoals het lied zegt:

*Die wolken, lucht en winden
wijst spoor en loop en baan,
zal ook wel wegen vinden
waarlangs uw voet kan gaan.*

Oogstdienst 2014 - De wijze en de dwaze maagden

Lezen: Spreuken 9,1-6 en Mattheus: 25,1-13

In 1952 schreef de Franse schrijver Samuel Beckett een toneelstuk met de titel "Wachten op Godot". Het stuk behoort tot het zogenaamde 'nieuwe theater'; een verhaal zit er nauwelijks in, en voor zover het er in zit, ontbreekt de samenhang, maar één ding is duidelijk: de twee hoofdpersonen doen niets anders dan wachten, wachten en nog eens wachten. We horen flarden van gesprekken, maar de leegte en de zinloosheid overheersen.

De twee mannen wachten op Godot, maar wanneer ze een afspraak hebben kunnen ze zich niet herinneren, ja eigenlijk weten ze niet eens óf ze wel een afspraak hebben. "Niets is zeker". De tweede akte van het toneelstuk speelt zich af op de volgende dag. Eigenlijk gebeurt weer precies hetzelfde, namelijk niets, maar het verschil is dat de boom waar de twee mannen staan te wachten nu vol blaadjes zit.

Het is niet zo moeilijk om hierin een overeenkomst te zien met de vijgenboom die weer gaat bloeien; de grote zomer is in aantocht. Het toneelstuk bevat trouwens allerlei min of meer bedekte toespelingen op de Bijbel en op God. Zo ligt het voor de hand om in Godot een verwijzing te zien naar God. God, die op zich laat wachten, over wie in een ver verleden wel geschreven is, maar die zich nu niet meer laat zien.

In hetzelfde jaar dat Beckett zijn toneelstuk schreef, schreef de joodse filosoof Martin Buber een boek met de titel Godsverduistering. Een wereld zonder God, een wereld waarin het hemelse licht verduisterd is; het is de wereld waarin wij leven. We hebben God niet meer nodig om deze wereld te begrijpen, we kunnen toe met onze eigen wijsheid. En voor zover het woord God wél gebruikt werd om deze wereld te verklaren, is het maar al te vaak misbruikt, bezoedeld, door mensen aangewend om hun eigen gelijk te halen.

Maar misschien moeten we het woord God juist daarom wél gebruiken, omdat mensen door de eeuwen heen op Hém gewacht hebben, hun hoop op Hem hebben gesteld, hun toevlucht bij Hém hebben gezocht en tegen Hém hebben gevloekt als het noodlot hen trof. En hoevelen hebben niet de ervaring opgedaan dat hun leven werd verlicht, opgeheldert door met anderen over God te praten. Waar er twee of drie in Zijn Naam bijeen zijn, daar is Hij in hun midden.

Als je met mensen praat over kerk en geloof, komt vrijwel altijd het diepste uit die mens naar boven; z'n geloof, maar ook z'n ongeloof, z'n vreugde en z'n angst, z'n hoop en z'n wanhoop. Maar toch: wachten op iemand van wie je niet weet wanneer die komt, ja, of die wel komt. De eerste christenen kenden dat gevoel maar al te goed: ze leefden in de verwachting van de spoedige wederkomst van Christus. En toen Hij maar niet kwam, en toen ook nog eens Jeruzalem verwoest werd, begonnen ze te twifelen.

Voor deze mensen, en dus ook voor ons schreef Mattheus het verhaal van de vijf verstandige en de vijf dwaze meisjes. Het Rijk van God wordt vergeleken met een bruiloft waar iedereen met spanning wacht op de bruidegom. De man laat echter nogal op zich wachten, zodat iedereen in slaap valt, ook de meisjes die de bruidegom moeten inhalen: alle tien dommelen ze in slaap. Toch is er een verschil: de helft van de meisjes heeft zich voorbereid de andere helft niet. Allen hebben ze lampen bij zich, maar niet allen hebben ze voldoende olie om de lamp te kunnen ontsteken als het grote moment daar is. Je kunt dus op twee manieren wachten: voorbereid, of onvoorbereid. Gij kent dag noch uur, zo eindigt de parabel.

En zoals wij overvallen worden door de plotselinge dood van iemand die ons na staat, zo worden wij ook overvallen door de komst van het Koninkrijk. De bruidegom komt

midden in de nacht, staat er, en iedereen slaapt. Maar juist dan, midden in de nacht, wordt alles duidelijk, zoals bij de oogst duidelijk wordt welk gewas wél, en welk gewas géén vrucht heeft gedragen. Dan wordt duidelijk of we er op voorbereid waren, of we voldoende olie, voldoende brandstof bij ons hebben, of we onze talenten hebben gebruikt, en of we oog hadden voor onze medemensen. Waren we wakker, waren we erbij, of hebben we de hele tijd zitten suffen, dat is de vraag.

De wijze meisjes van de parabel hadden ervoor gezorgd dat ze voldoende olie bij zich hadden. Misschien mogen we deze olie wel zien als de brandstof voor het licht dat wijzelf nodig hebben tijdens het wachten; want als ons leven wachten is, en het wachten zinloos, dan moeten we iets hebben om ons op de been te houden, anders is ons wachten net zo zinloos als het wachten op Godot in het toneelstuk van Beckett.

Die brandstof, die olie is het geloof, het geloof dat deze wereld níet aan z'n lot wordt overgelaten, maar dat God een verbond met ons heeft gesloten. Die brandstof is de hoop dat het goede uiteindelijk overwint. Die brandstof is de liefde waarmee mensen elkaar belangeloos helpen. Geloof en hoop en liefde zijn geen restanten van een achterhaald wereldbeeld, nee het zijn deugden die juist in een van god verlaten wereld hard nodig zijn; het getuigt van wijsheid om te geloven, te hopen en lief te hebben. Er is al genoeg cynisme, bitterheid en haat.

Ieder mens kan wijs worden, dat is geen kwestie van intelligentie en goed kunnen leren, dat is een kwestie van oog hebben voor wat belangrijk is in het leven, dat is weten te leven met de beperkingen die het leven nu eenmaal met zich meebrengt, en dat is besef hebben van de eigen tekortkomingen, kritiek kunnen incasseren en er iets mee doen. Zoals het boek Spreuken zegt: "Laat uw onverstand varen en gij zult leven". Wijsheid is de oogst van inzicht, en hoewel het vaak geassocieerd wordt met ouderdom, heeft het niets met leeftijd te maken.

Hoe wijs zijn de opmerkingen die kinderen kunnen maken! Wij vieren vandaag de oogst van dit jaar; daarmee lopen we vooruit op die grote dag waarop de oogst van deze wereld zal worden binnengehaald: zoals u kunt zien aan het kunstwerk: de wereld van mos, gekroond met een lauwerkrans; daarop staan zeven kaarsen: het zijn de zeven zuilen van de wijsheid, en de zeven gaven van de Heilige Geest. De wijsheid was volgens het boek spreuken de eerste scheppingsdaad van God, zij was en is de uitvoerster van God scheppingswerken. Wijsheid heeft scheppingskracht, dwaasheid vernietigt. Als wij díe wijsheid zoeken dan zijn wij als de meisjes die niet alleen hun lampen in orde hadden, maar ook nog zorgden voor de olie, om de lampen brandende te houden als het moment daar is: de dag van de grote oogst, de wederkomst van Christus, Die wijsheid geeft ons het geduld om ondanks de zinloosheid om ons heen en ondanks de godsverduistering te wachten. Want wij wachten niet tevergeefs; wat gezaaid is komt op, en zal eens worden geoogst.

Allerzielen 2011 - In memoriam Danny Patrick Pol

** 8 augustus 1986 - †29 januari 2011*

Met de moed der wanhoop heeft Danny de stap gezet. Want dat heb je wel nodig: moed. De dood in de ogen kijken, en waarom? In de hoop op iets beters, iets moois, een wereld zonder strijd, zonder lijden. Dat vraagt om respect voor wat hij deed. Hij was op zoek naar een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, hij geloofde in God. De wereld

was voor hem een hel, die hij wilde ontvluchten, naar boven, naar de hemel, naar God – retour afzender.

Op school was hij vaak afwezig, hij werd gepest, hij ontvluchtte de school, en was het liefst op zichzelf. Hij was, hoe onbegrijpelijk, niet tevreden met z'n uiterlijk, met zichzelf. Je niet geaccepteerd weten is op die leeftijd dodelijk. Er moet iets in hem zijn geknapt, want was hij niet altijd een vrolijke jongen, die je altijd groette, zorgzaam voor dieren, graag op de boerderij? De wereld van de drugs en bijbehorende vrienden, bood hem een toevluchtsoord, maar het was toch niet wat hij zocht. Wat hij wel zocht kunnen we slechts raden, want er blijven zoveel vragen, zoveel verdriet, zoveel boosheid ook: waarom heb je ons niet om hulp gevraagd? kenden we je dan zo slecht? wat hadden we méér moeten doen? waarom heb je ons verlaten? Tot zover, en niet verder liet hij zich kennen.

Hulp wilde hij ook niet. Hij streed zelf, alleen met z'n muziek, liggend op z'n bank, voelde de aanwezigheid van zijn overleden oom Bert, en dat gaf hem kracht. Hij verlangde naar het voorjaar, naar de zon. Hij had een hang naar het licht, als tegenbeeld van de duisternis waar hij onder leed. Zoals een zonnebloem zich keert naar het licht, gouden stralen rondom een donker centrum, zo verlangde hij naar het eeuwig licht, naar God, van wie de psalmschrijver zegt: "Voor U is de nacht even licht als de dag, de duisternis even stralend als het licht". We kunnen hem nabij zijn, met goede gedachten en herinneringen, door met liefde aan hem te denken, door respect voor wat hij deed, hoeveel pijn het ook kost, en hoe oneens we het er ook mee zijn. Zo helpen wij hem op de reis naar het licht, waar hij – dat geloven wij – welkom is in Gods huis. Daar, in die nieuwe hemel, is het gedaan met pijn en verdriet, met lijden aan het leven, dáár zal hij leven, eindelijk. Moge dat zijn vader Johan, zijn moeder Ineke en haar vriend Kees, z'n oma en verdere familie en vrienden tot steun zijn.

Gedicht

*Wat is er in je omgegaan
eer wat je deed, gebeurde?*

*O, diepbetreurde,
dit raakt niet meer bij ons vandaan.
Een wereld is in ons vergaan.*

*Ontvang heer God uw kind,
voor wie dit leven veel te veel werd,
in uw onaantastbaar paradijs,
waarin geen grijs de geest omnevelt,
waar het ongestoord en ongehinderd
wandelt in het wit.*

*Wij gaan straks naar zijn laatste rustplaats
en zeggen ondanks ons verdriet:
hij kwam terecht.*

(Geert Boogaard)

Eeuwigheidszondag 2014

Lezen: Jesaja 67:17-25 en Openbaring 21:1-7

Van degenen wier namen wij straks noemen, ging een enkeling plotseling, de meesten na een lange ziekte. En ook al zag je het aankomen, de dood kwam altijd ontijdig. Een grimmige spelbreker is het, de dood. Hij breekt het leven, de liefde, de zorg, het samenzijn, hij breekt óns. Wie net iemand verloren heeft, heeft z'n toekomst verloren.

En na de volle kerk, is daar het lege huis. Het leven gaat door, - zegt men - maar er is niks meer aan. Wij kunnen ons immers geen leven voorstellen, zonder degene die in ons leven een plaats had. Hij of zij is een deel van onszelf geworden, en van zoveel anderen. Het geliefde lichaam: een wassen beeld. Vergankelijk als de herfstbladeren.

En toch is dat maar de helft van het verhaal. Want wat wás het dat dat lichaam tot leven wekte, dat maakte dat het bewoog, leefde, liefhad, kéék? Waar is dat nu? Toch niet op het kerkhof of in een urn.

Wie serieus naar een antwoord zoekt komt uit bij de ziel – als we tenminste even afstand nemen van het idee dat wij ons brein zijn, of dat ons leven samenvalt met materie. Want die materie is vergankelijk. De ziel. Dat is: ons bewustzijn; wie wij in diepste wezen zijn.

Deze week zagen wij op een gespreksavond een uitzending met de cardioloog Pim van Lommel. Hij was gefascineerd door de vele verhalen die hij hoorde van patiënten over wat ze hadden meegemaakt tijdens een operatie, die klinisch dood waren na een hartstilstand, of in coma hadden gelegen. Velen hadden een bijna-dood-ervaring gehad, en die kwamen vrijwel allemaal op hetzelfde neer: kleuren, een landschap van ongekende schoonheid, muziek, ontmoetingen met overledenen, een wereld van licht en van liefde.

Ze hadden even aan de andere kant mogen kijken, en eigenlijk waren ze daar het liefst gebleven, zo mooi was het. Zij zagen 'de nieuwe hemel' waar het boek Openbaring het over heeft. Maar ze moesten terug, naar deze wereld, en de opdracht was duidelijk: er moest ook een 'nieuwe aarde' komen.

Die nieuwe hemel en die nieuwe aarde gaan niet alleen over de toekomst; het is geen worst die ons wordt voorgehouden; nee, ze zijn er nú al, voor wie het wil zien. De mensen die terugkeerden van de andere kant, hébben het gezien, en ze ondergingen een complete verandering: ze waren niet langer bang voor de dood, ze hadden inzicht gekregen in wat het leven eigenlijk is, voelden zich met alles en iedereen diep verbonden, en kregen een grote compassie met de hele werkelijkheid.

Dit heldere bewustzijn maakte dat deze mensen na hun BDE-ervaring totaal geen belangstelling meer hadden voor materie, een mooi huis, een perfect lijf. Ons lichaam is een jas die we op enig moment uitdoen, maar wie wij in diepste wezen zijn, blijft. Dát ontdekten ze, en vanaf nu wilden ze leven vanuit de onvoorwaardelijke liefde die ze zelf hadden gevoeld. Ze ontdekten de waarheid van wat Jimmy Hendrix ooit zei: "Wanneer de macht van de liefde sterker wordt dan de liefde voor de macht, pas dan zal de wereld veranderen."

Ook Paulus schrijft in zijn tweede brief aan de Korintiërs over iemand die een dergelijke ervaring heeft gehad: *"Ik ken een volgeling van Christus die veertien jaar geleden tot in de derde hemel werd weggevoerd – in zijn lichaam of buiten zijn lichaam, dat weet ik niet, dat weet God alleen. Maar ik weet dat deze man – in zijn lichaam of zonder zijn lichaam, dat weet ik niet, dat weet God alleen – werd weggevoerd tot in het paradijs en dat hij daar woorden hoorde die door geen mens mogen worden uitgesproken."* (2 Kor.12:2-4). Waarschijnlijk was het Paulus zelf; hij was 'in de derde hemel' geweest.

De eerste hemel is die van vogels, vlinders en wolken, de tweede die van zon, maan en sterren, en de derde is de hemel van God.

Maar als wij alleen de bril opzetten van wat we kunnen meten en wegen, dan zullen we nooit gevoelig worden voor die andere dimensie, de wereld van wie ons zijn voorgegaan. Wie daar wél voor openstaat zal ontdekken wat op een van de rouwkaarten stond: *"De dood is slechts een horizon en niets anders dan de beperking van ons zien."*

Dat wil niet zeggen dat er geen verdriet meer is, natuurlijk is dat er ook, het hoort bij ons aardse mensenleven. Maar dat er méér is dan dat, ook daarvan getuigt een bedankkaart: *"Ziek zijn, je voorbereiden op de dood, hoe verdrietig ook, het leidde tot verdieping in de relaties met de mensen om ons heen."* De dankbaarheid die daaruit spreekt, helpt om het verdriet draaglijk maken.

En óók mogen we geloven dat we worden geholpen vanaf de andere kant, dat de gestorvenen een taak hebben en ons troosten vanaf de overzijde, als we tenminste stil van binnen kunnen worden, en ons afstemmen op hun frequentie.

Deze week nog zei een vrouw mij dat ze tijdens een wanhopig gebed een hand op haar schouder gevoeld had. Haar verhaal deed me denken aan het verhaal over de engel van de laatste troost. Het stond centraal bij een van de afscheidsdiensten van het afgelopen jaar.

Het gaat over een Rabbi die het kwaad probeert te bestrijden. Hij slaagt niet in z'n missie, voelt zich mislukt. Het licht laat hem in de steek, en de mensen aan wie hij gevraagd hem te helpen haken af. Het verhaal eindigt met de woorden: *'Toen de Rabbi in het dal was aangekomen voelde hij een arm op zijn schouders. Toen hij zich omkeerde zag hij de engel met lichtend voorhoofd.'* Hij wist dat het de engel van de dood en van de wedergeboorte was. En dat inzicht troostte hem.'

Het is daarom dat we vandaag de overledenen herdenken in het perspectief niet van de dood, maar van het Licht dat met Pasen de dood heeft overwonnen. Christus zelf is door de dood heengegaan, maar heeft zo ook de toegang tot eeuwig leven geopend. Dat wij in dat geloof, door onze tranen heen, ons leven voortzetten, in Zijn geest, in dankbaarheid voor wat zij, die ons zijn voorgegaan ons hebben gegeven. En moge het licht dat we voor hen ontsteken ook onszelf verlichten.

Losse artikelen

Stilte

'Stilte!' – het is de vaak wanhopige uitroep van de leraar die een rumoerige klas tot rust probeert te brengen. Maar zelfs als hij gehoor krijgt, is het in de puberbreinen verre van stil. Stilte, uiterlijk en innerlijk, is iets anders dan het ontbreken van gepraat.

Gepraat is alomtegenwoordig, op radio en TV, in vergaderingen en op verjaardagsfeestjes, op Facebook en Whatsapp. Vaak als wij praten is de ander alleen maar publiek voor ons eigen gebabbel. Is het een keer stil, dan wordt de stilte onmiddellijk doorbroken, bijvoorbeeld met de opmerking 'de dominee komt voorbij'. Want we voelen ons ongemakkelijk als er niet gepraat wordt.

In het klooster waar ik veel kwam (het heeft helaas opgehouden te bestaan), stond boven de ingang: "Stilte". Vroeger stond er: "Slot". Klooster komt namelijk van claustrum, en dat betekent: afgesloten zijn. Dat was niet voor niks. Wie het klooster betrad, kwam terecht in een besloten ruimte van stilte.

Je kwam als eerste in de kloostergang. Eigenlijk zijn dat vier gangen in de vorm van een vierkant, met in het midden een tuintje, soms een waterput. Daaromheen speelt zich het leven af: de belangrijkste ruimtes liggen aan de vier zijden van de kloostergang: refter (eetzaal), bibliotheek, kapittelzaal (ontmoetingsruimte) en kerk. Maar in het midden is het stil, zoals bij een draaischijf: alles beweegt, behalve het middelpunt.

Dat centrum te zoeken, is het doel niet alleen van kloosterlingen, maar van iedereen die op zoek is naar de kern van z'n bestaan. En dat kan alleen maar als je, letterlijk, tot stilstand komt. Je kunt dat oefenen door te mediteren. Zie de artikelen daarover in de afgelopen nummers van Klankbord. En elke woensdagavond is er van 7 tot half 8 een stiltemeditatie in de Torenkerk. Daarbij is iedereen van harte welkom – ervaring met meditatie hoef je niet te hebben.

Wat doet de stilte met ons? Om te beginnen brengt hij ons vaak in verwarring: want plotseling zijn we niet meer afgeleid door buiten, en worden we ons er plotseling van bewust dat ook binnenin ons allerlei gebabbel gaande is: gedachten – soms hele rare – , maar vooral ook oordelen over anderen en over onszelf. De stilte zoeken is een poging om je bewust te zijn van die oordelen, en ze los te laten. Dat is een levenslange les. Maar soms lukt het, en dan voel je dat je niet langer leeft in het verleden (wat er allemaal fout is gegaan), of in de toekomst (wat je allemaal nog moet of wil), maar in het hier en nu, met als wonderlijk effect dat het besef van tijd verdwijnt. Het hier en nu wordt een poort tot de eeuwigheid.

Wat gebeurt er in die stilte? Daar kun je alleen maar over praten in dichtelijke taal, zoals de Psalmist zegt: "De stilte zingt u toe, o Here" (Ps.65), of: "Mijn ziel is stil tot God mijn Heer" (Ps.62), "Totdat ik in de tempel ging, uw heil'ge stilte mij ontving" (Ps. 73), "Beid Gods tijd, wees stil, leer het verstaan, dat Hij het land geeft aan wie op Hem wachten" (Ps.37).

In de stilte betreden we het gebied van de mystiek, van het verborgene, dat alleen dan openbaar wordt als alle andere stemmen in en om ons heen tot zwijgen zijn gebracht. Pas in de stilte ontmoeten we God, en geven we Hem de kans om tot ons te spreken. De Quakers (een kerkgenootschap dat in de 17e eeuw in Engeland is ontstaan) beginnen hun vergaderingen daarom altijd met stilte. In de stilte zoeken ze het innerlijke licht en Gods leiding.

Wij kunnen daarvan leren dat onze vergaderingen en onze gesprekken geen eindeloze monologen hoeven te zijn, maar dat het gaat om een afwisseling van luisteren en

spreken, om gezamenlijk het centrum te zoeken. Zoals de Dalai Lama zei: "Als je praat, herhaal je alleen maar wat je al weet. Maar pas als je luistert, kun je iets nieuws leren."

Mensen die daar als het ware tijdens hun leven al hun 'beroep' van maken, zijn monniken. Zij treden in in een klooster, en doen afstand van wereldse zaken om zich helemaal te richten op God. In West-Europa zijn in veertig, vijftig jaar veel kloosters leeggelopen, maar voor zover ze nog bestaan, trekken ze een enorme hoeveelheid gasten. Mensen die even tot rust willen komen, even de dagelijkse sores willen vergeten, en zich richten op wat wezenlijk is. Ook in onze gemeente gaat sinds jaar en dag een groep belangstellenden een weekend naar een klooster.

Toch zijn er nog steeds mensen die intreden. Op 6 oktober stond in Trouw een interview met een jonge vrouw van 26 jaar, Julia, die voor de rest van haar leven kiest voor het kloosterleven, en dan nog wel de strenge variant, waarbij het gemeenschapsleven tot een minimum beperkt is. De film 'Into great silence' (2006) gaat over een dergelijk leven; hij speelt zich af in La Grande Chartreuse, een kartuizer klooster in de Alpen. Ja, hij gaat niet alleen over een klooster: als je het geduld kunt opbrengen deze film (van bijna drie uur) uit te zitten, word je als het ware zelf opgenomen in het kloosterleven, en kun je voelen wat het is om zo'n leven te leiden. Een van de dingen waar je doorheen moet is de saaiheid en eentonigheid van het bestaan. In onze drukke wereld is saaiheid, verveling en eentonigheid een vloek: alles moet leuk zijn en afwisselend. Zonder vermaak en opwinding is je leven eigenlijk mislukt.

In een klooster laat je dat alles achter je. Wat niet betekent dat het leven dan somber wordt, integendeel. Al die dingen die jou vermaken, moeten maar al te vaak een innerlijke leegte verbergen. Dat uit zich vervolgens weer in de ontstellende hoeveelheid mensen die aan een depressie lijden. Depressies zijn de achterkant van de vermaakindustrie.

In een klooster gaat men bewust de confrontatie aan met de leegte. En dat valt niet mee. Want ons hoofd tolt van de gedachten, herinneringen, wensen en verlangens. Die komen, juist in de stilte, allemaal naar boven. De woestijnvaders zagen daarin vaak 'demonen' – gedachten en gevoelens die ons in bezit hebben, in plaats van dat wij er de baas over zijn.

Maar als we de saaiheid en eentonigheid uithouden, dan kunnen we innerlijke vrede en rust gaan ervaren. Kloosterlingen stralen dat vaak uit, in hun gezicht, hun houding, hun manier van praten. Je krijgt het gevoel: ze weten waar het om gaat!

Iets van dat kloosterleven zouden we allemaal in ons leven moeten inbouwen: laat niet de drukte van elke dag bepalend zijn; doe een dag in de week, een half uur per dag iets anders dan gewoon. Dat is loslaten. Loslaten is dan een uiting van vertrouwen hebben, vertrouwen dat het wezenlijke van ons bestaan niet ligt in de drukte van alledag, niet in onze eigen belangrijkheid, maar in de gerichtheid op God, bij wie wij vandaan komen, en naar wie wij toelevens.

Meer dan ons brein

Een van de duidelijkste herinneringen die ik aan mijn lagereschooltijd heb, is een muziekles uit de tweede klas, waarin de beminlijke meneer De Wit ons vroeg: "Waar zit onze ziel?" Wat een moeilijke vraag! Ongetwijfeld zou hij vandaag de dag door een onderwijsbegeleider bestraffend worden toegesproken, omdat zo'n vraag voor een kind

van die leeftijd veel te moeilijk is. Maar op mij maakte hij een onuitwisbare indruk, en nog steeds houdt de vraag naar de ziel mij bezig.

Dick Swaab, neurobioloog aan de UvA, heeft er wel een antwoord op: de ziel bestaat niet: "Wij zijn ons brein". In 2010 beschreef hij zijn inzichten uitgebreid in het gelijknamige boek. Emoties, gedachten, geloof, hoop en wanhoop: het wordt allemaal door de hersenen geproduceerd, ongeveer zoals ons lichaam zweet produceert bij inspanning. De geniale Engelse natuurkundige Stephen Hawking doet iets soortgelijks voor het heelal. In zijn boek "The grand design" ("Het grote ontwerp"- 2010) zegt hij dat het heelal zichzelf spontaan geschapen heeft uit het niets. Er was geen God nodig om het heelal te activeren.

De denkfout die in dit soort redeneringen wordt gemaakt is dat het voor de mens mogelijk zou zijn zich buiten de werkelijkheid te plaatsen om die van daaruit te begrijpen. Maar wij zijn altijd onderdeel van de werkelijkheid die we zelf waarnemen! En onze eigen positie beïnvloedt onze waarneming. We kunnen dus niet op het standpunt van God gaan staan om de wereld te begrijpen, laat staan op een standpunt buiten God.

Albert Einstein († 1955) beseftte dat, en baseerde er z'n onbegrijpelijke relativiteitstheorie op, die o.a. zegt dat niets sneller kan gaan dan het licht, en dat licht soms uit golven en soms uit deeltjes lijkt te bestaan. In een interview legde hij ooit uit dat de mens het wezen van God niet kan kennen: "Ik ben geen atheïst. We zijn als een klein kind dat een enorme bibliotheek binnenstapt met boeken in vele verschillende talen. Het kind beseft dat iemand die boeken moet hebben geschreven, maar weet niet hoe. Het vermoedt vagelijk een geheimzinnige orde in de rangschikking van de boeken maar weet niet welke. Dit lijkt me de houding van zelfs de intelligentste mens ten opzichte van God. Wij zien een heelal dat prachtig geordend is, en gehoorzaamt aan bepaalde wetten, maar we begrijpen deze wetten slechts vaag. Onze beperkte geest kan de mysterieuze kracht niet vatten waardoor de constellaties worden bewogen."

Voor Einstein was verbeelding belangrijker dan kennis. We kunnen denken over het denken, en dat is de basis van onze vrijheid, onze individualiteit en creativiteit. Daar gebruiken we onze hersenen voor, maar we vallen er niet mee samen. Redeneringen van Swaab, Hawking e.d. zijn puur materialistisch, en verwijzen alles wat met liefde, vertrouwen, hoop en geloof te maken heeft naar het rijk der fabelen. Voor mij is het eerder omgekeerd: liefde, vertrouwen, hoop en geloof zijn zichtbare en voelbare krachten die deze materiële wereld kunnen veranderen. Daarom waren ze er het eerst, 'in den beginne'. Inderdaad: we kunnen dat niet in een laboratorium bewijzen. Zijn ze daarom een product van onze hersenen? Wie het leven leeft, wie hoopt, gelooft en liefheeft weet wel beter.

In de dienst met jong en oud van 3 juni, met als thema 'Meer dan ons brein', zijn we getuige van een gesprek van een wetenschapper met een gelovige student. Die student was Albert Einstein, en hij maakt zijn professor duidelijk dat niet alleen geloof gebaseerd is op vertrouwen, maar dat voor de wetenschap precies hetzelfde geldt.

Altijd is Kortjakje ziek, midden in de week maar zondag niet. Zondag gaat zij naar de kerk.

Wat doet zij in de kerk?

Onze gemeente kent veel soorten diensten: Diensten met jong en oud, Taizédiensten, Vespers, Lucasvieringen, Grunneger dainsten, noem maar op. Maar wat is een dienst eigenlijk? Waarom gaan wij eigenlijk naar de kerk?

Over dit onderwerp heeft de taakgroep Eredienst op 14 maart 2011 een bezinningsavond georganiseerd. Inleider was Sieds Prins uit Kantens. Sieds was jarenlang pastor in de Dominicuskerk in Amsterdam, en docent pastoraaltheologie in Utrecht. Toen hij in de Dominicus begon, was de liturgie (=orde van dienst) verstand: men wist eigenlijk niet meer goed waarom men de dienst deed zoals men hem deed. Maar in plaats van allerlei 'leuke dingen' te gaan doen, ging men terug naar de bron: want de eredienst begon al ver voor de Reformatie. En juist de traditie van de eerste eeuwen bleek 'voedsel voor de ziel' te zijn. Want daarom komen we op zondag bijeen: om antwoorden te zoeken en te vinden op fundamentele levensvragen, manna te krijgen voor onderweg. De betekenis van rituelen werd opnieuw ontdekt: hoe het je de handen laten wassen symbool kan worden van Gods vergeving. Hoe iemand door de ziekenzalving vrede kan vinden met het einde van haar leven. Hoe het delen van Brood en van Wijn teken kan zijn van het delen van vreugde en verdriet. Het werd een wekelijks gebeuren. Daarom is Kortjakje op zondag niet ziek: het doet haar goed om naar de kerk te gaan.

Wat is een kerkdienst?

De kern van de zondagse eredienst is eigenlijk een mysterie. We komen bijeen 'rondom de leegte', rondom Iemand die we niet kunnen zien, maar waarvan we geloven dat Hij ons ziet. Die omkering is noodzakelijk: wij zitten op zondag niet in de kerk om vermaakt te worden, maar om ons te verdiepen in een geheim, ja, om te ontdekken dat wijzelf ten diepste uit dit geheim voortkomen, er zelfs één mee kunnen worden. Het wezenlijke van de kerkdienst komt 'van de andere kant'. Je kunt het zien, soms even, in een (stil) gebed, in een bijbeltekst, een lied, of misschien zelfs in de preek. We komen om God te ontmoeten, en ons door Hem te laten ontmoeten.

Je kunt die ontmoeting pas ervaren als je openstaat voor dat geheim, bereid bent je dagelijkse beslommingen achter je te laten, en je te verdiepen in een andere, een vreemde wereld, de wereld van God. 'Hemel' heet dat, en die bestaat uit het visioen van vrede en gerechtigheid voor alle mensen op aarde. De Bijbel vertelt daarover, in vreemde verhalen, die onze eigen kaders doorbreken.

Wij komen niet bij elkaar omdat wij in God geloven, maar omdat God in óns gelooft! Dát is waar het om gaat: dat we ons door God aanvaard weten, zonder dat we daar iets voor hoeven te doen (genade heet dat). Maar dat betekent vervolgens wél dat we ook onszelf en elkaar zullen aanvaarden. Omdat ons dat gewoonlijk niet in één keer lukt, proberen we elke week weer een nieuw begin te maken, met God, met onszelf en met elkaar. De zondag is de eerste dag van de nieuwe week! En: geloven doe je wel zelf, maar niet alleen. Daarom komen we als gemeente bij elkaar, zoeken we elkaar op als steun bij het waagstuk van het geloof. De gemeente is een oefenplaats, de kerkgang een geloofsbelijdenis.

Het besef dat we aanvaard worden kan ons vervullen met een diepe vreugde. Maar het vraagt wel van ons dat we méédoen: als je op een feest bent uitgenodigd en je blijft de hele avond aan de kant staan, dan is dat feest saai. Dat geldt ook voor de kerkdienst: als je er alleen maar komt om er iets van mee te nemen, en niet bereid bent jezelf in de waagschaal te gooien, dan gebeurt er niets. Dan is je houding consumptief.

Meedoen met de eredienst is een goede gewoonte. Als je iedere zondag weer opnieuw de keuze moet maken of je wel of niet gaat, krijgt de eredienst een zwaarte die die niet hoeft te hebben. De dienst moet dan aan allerlei opgeschroefde eisen voldoen, en de teleurstelling is dan eigenlijk al ingebakken. Van de andere kant: als je alleen maar gaat vanuit een soort automatisme, en alles wel best vindt, dan blijft het gebeuren leeg. Bewust meedoen, onafhankelijk van je stemming of je gezondheid, in het besef dat God jou nodig heeft voor de komst van Zijn Rijk, daar gaat het om.

Door het duister naar het licht

Elke zondag vieren we Pasen. Pasen is Kruis én Opstanding. Dood en leven zijn twee kanten van dezelfde medaille. In elke dienst maken we een beweging van het duister naar het licht.

Als we een oude kerk binnenkomen dan lopen we vanzelf in de richting van waar het licht vandaan komt, omdat kerken van oudsher west-oost gebouwd werden: veel (oude) kerkgebouwen, zo ook de Torenkerk, zijn ge-oriënt-eerd op het Oosten. De eredienst, de liturgie doet ook niets anders dan ons oriënteren op het licht. We laten het donker achter ons: dat doen we tijdens het eerste gedeelte van de dienst, de Voorbereiding. Als het goed is zijn we voor de dienst stil, en luisteren we naar orgelmuziek, om ons innerlijk te richten op wat komen gaat. Kletsen is leuk, maar dat zouden we toch echt moeten beperken tot de hal.

Na het ontsteken van de Paaskaars, benoemen we in het Kyriëgebed het duister: je moet eerst je onmacht uitroepen en je schuld onder ogen zien, voordat je verder kunt. Wij brengen de nood van de wereld voor het aangezicht van God. Maar als we dat gedaan hebben, dan volgt onmiddellijk het Gloria, de lofzang, omdat God groter is dan onze onmacht, groter dan alle schuld. Pas als we dat beseffen, kunnen we open staan voor zijn Woord, en treden we binnen in de geheimzinnige tempel van wat God ons te zeggen heeft.

Het tweede gedeelte van de dienst, de Dienst van het Woord, beginnen we met luisteren. Luisteren naar het Oude en het Nieuwe Testament, meestal volgens een bepaald rooster. Dan volgt de preek, de uitleg van het Woord, waarbij dat wat we gehoord hebben, wordt betrokken op het leven hier en nu. Nu is het gekke dat luisteren op eenrichtingsverkeer lijkt, maar dat is maar schijn. Tijdens het luisteren komt er een innerlijk gesprek op gang, waarbij je alles wat je hoort als vanzelf betreft op jÓuw leven. Vandaar dat iedereen, hoe gek dat ook lijkt, na afloop van de dienst een andere preek gehoord heeft.

Het derde gedeelte van de dienst, Doop en/of Avondmaal, slaan we op zondag meestal over. Helaas. Want Woord en Sacrament horen toch echt bij elkaar! In dit derde gedeelte maken we daadwerkelijk ernst met wat we gehoord hebben, maken we een nieuw begin met God, onszelf en elkaar, en delen we de Maaltijd, waarbij Christus zelf aanwezig is. Dit nieuwe begin oriënteert ons op de weg terug, de kerk uit, want de kerk is er niet voor zichzelf: zij is er voor de wereld. Vandaar dat er altijd een collecte is (in de eerste plaats voor anderen), en dat we voorbede doen. Tot slot verlaten we de kerk als gezegende mensen.

Zo is er een innerlijke beweging in de dienst: van het donker naar het Licht, van buiten naar binnen, en weer van binnen naar buiten. Scharnierpunt is het Woord. Wat intussen plaats grijpt is een innerlijke verandering, waardoor we er, Deo volente, als andere mensen uitkomen.

Verwachting

Wie de auto neemt om van A naar B te gaan, verwacht dat hij die reis volgens de geplande route kan maken. Maar niet zelden gebeurt het dan dat tussen A en B werkzaamheden zijn, een wegomlegging of opstoppingen, waardoor de reis een grote ergernis wordt. En de volgende keer is tussen A en B wéér iets aan de hand, maar op een andere plek. Zo lijkt het wegennet op een huis dat permanent verbouwd wordt, en waar je voortdurend elders moet bivakkeren: nooit is het af. Het stelt je geduld op de proef.

Over de vertraging die we deze herfst bij Ranum opliepen hoorde ik iemand zeggen: ik rijd liever tien minuten om dan dat ik vijf minuten voor het stoplicht sta. Dat ongeduld herken ik wel, de behoefte om iets te doen, eerder dan iets te laten. Activiteit, in plaats van passiviteit. Een wens, een verlangen, moet zo snel mogelijk bevredigd worden, want anders... Ja, wát anders? Is het de angst tekort te komen, iets te missen, achter de feiten aan te lopen, die maakt dat we permanent Facebook moeten checken, onze mail willen lezen en moeten weten wat er in de wereld gebeurt? Maar die gedrevenheid heeft ook een schaduwzijde: ik heb namelijk nooit meer rust. Want de wereld buiten mij gaat telkens maar door, net als de werkzaamheden tussen punt A en B.

En toch leren we onze kinderen dat ze moeten wachten met eten totdat iedereen aan tafel zit, en niet, net als de hond, alles meteen naar binnen mogen schrokken. En het wensenlijstje voor verjaardag, Sinterklaas of Kerst wordt pas vervuld op de dag zelf, en niet als je het lijstje maakt. In dat uitstel van de onmiddellijke behoeftebevrediging leren wij te wachten, en leren wij wat verwachting is. Het spreekwoord zegt: "Het bezit van de zaak is het einde van het vermaak".

De kerk heeft in de gang door het jaar en in de liturgie die verwachting tot kunst verheven. De grote feesten worden voorafgegaan door een periode van voorbereiding: Advent en de Veertigdagentijd. Je leeft ergens naar toe. En het wonderlijke is dat je tijdens het wachten al vervuld wordt met de vreugde van het feest, van Kerstmis, van Pasen. Omdat wachten zo moeilijk is, kun je het oefenen door het uitstellen van je directe behoeften: minder eten, minder snoep, minder computer, minder van alles wat de leegte moet vullen.

Zo leven we naar Kerst toe, geholpen door Sinterklaas, die ons (hopelijk) blijft verrassen. Want verwachting is niet dat er gebeurt wat je al van tevoren had gedacht of gepland, nee de vervulling ervan blijft een verrassing. Hoewel Kerst elk jaar weer terugkomt, is het ook elk jaar weer nieuw, omdat je zelf veranderd bent, teleurstellingen hebt gehad, verlies hebt geleden. Elk jaar opnieuw moeten we dan onze houding bepalen: wat verwacht ik, waar hoop ik op, wat wil er in mij geboren worden aan nieuw leven, aan vertrouwen?

God werd mens in Jezus, 'midden in de winternacht'. De wereld om ons heen is duister. Maar juist in dat duister, in de verwarring wordt de wereld even stilgezet (tijdens de zonnewende), en worden wij bepaald bij wat de kern is van ons bestaan, de spil waar alles om draait. Dat is God. Als we Hem zoeken, vinden we ons eigen centrum, onze rust, en blijven we van daaruit vol vreugde uitzien naar zijn komst.

Geld, geloof en gemeente

Over het leven van de eerste christengemeente schrijft Lucas:

*Allen die het geloof hadden aanvaard, bleven bijeen
en hadden alles gemeenschappelijk.
Ze verkochten al hun bezittingen
en verdeelden de opbrengst onder degenen die iets nodig hadden.
Elke dag kwamen ze trouw en eensgezind samen in de tempel,
braken het brood bij elkaar thuis
en gebruikten hun maaltijden in een geest van eenvoud en vol vreugde.
Ze loofden God en stonden in de gunst bij het hele volk. (Hand.2:44v)*

Een ideaal uit een ver verleden? Het klinkt zo simpel zoals het er staat, en tegelijkertijd staat het zo ver af van onze realiteit. In de kerk praten we liever niet over geld. We nemen wat kleingeld mee voor de collecte, we doen mee met de actie Kerkbalans, maar voor de rest is geld een privé-aangelegenheid. De kerk is één van de vele 'goede doelen'. We geven wat we willen en kunnen missen, precies zoals we geld geven aan de Nierstichting, het Rode Kruis of de Zending. Daarbij ligt de maatstaf die we hanteren - hoe groot onze bijdrage ook is - bij onszelf. We gaan uit van wat wij kunnen missen: we bepalen de norm zélf. In het bovengenoemde bijbelgedeelte staat echter iets geheel anders: de eerste christenen deelden uit *naar ieders behoefte*. Dat wil zeggen: de norm voor wat je geeft ligt niet bij jezelf, maar bij de ander. Zo wordt de werkelijkheid, ónze werkelijkheid, op z'n kop gezet. Het gaat er niet langer om wat ík kan *missen*, nee het gaat om wat de ánder *nodig heeft*.

De enige plek waar dit misschien nog zo beleefd wordt is in kloostergemeenschappen, waar je bij je intrede de 'gelofte van armoede' aflegt. Dat wil zeggen: je ziet af van persoonlijke bezittingen, én je ziet af van 'loon naar werken'. De gemeenschap zorgt voor je.

Voor ons echter, in de gewone-mensenwereld, is dit een moeilijk punt. Als we zoiets horen, dan gaan we, net als de rijke jongeling, bedroefd heen (Lucas 18). Deze man had aan al z'n godsdienstige verplichtingen voldaan, en tóch vond Jezus dat het hem aan één ding ontbrak: 'Verkoop alles wat je bezit, en deel het uit aan de armen. Daarna zal je een schat bezitten in de hemel.' Toen de jongeman dát hoorde, was hij zeer ontdaan, want hij was zeer rijk.

Om de gemeente van Jezus Christus ook vandaag de dag tot een levende gemeenschap te maken, moet ieder iets doen wat voor die gemeenschap nodig is. Dat is immers de opdracht waaraan wij worden herinnerd wanneer wij, net als de eerste christengemeente, de Maaltijd van de Heer vieren: het delen van brood en wijn is het teken dat wij ook onszelf willen delen met elkaar. Hoe doen we dat concreet?

Heel belangrijk is het *vrijwilligerswerk*: mensen bezoeken, de kerk versieren, catechese geven; ieder heeft bepaalde talenten die hij of zij kan inzetten 'tot opbouw van het lichaam van Christus'. Soms zie je je eigen mogelijkheden niet, of ben je te onzeker. Anderen kunnen je dan wijzen op je kwaliteiten.

Naast het vrijwilligerswerk is de *kerkelijke bijdrage* van groot belang: gezien de afbraak van het sociale stelsel in Nederland en de toenemende armoede is er in de nabije toekomst een steeds grotere taak voor de diaconie weggelegd. Maar ook is er geld nodig voor het instandhouden van de eigen gemeenschap; daar horen de gebouwen bij, en de mensen die voor hun inkomen van de gemeenschap afhankelijk zijn.

Het is vandaag de dag heel moeilijk om een (h)echte gemeenschap te zijn: het individualisme staat dat in de weg. Tegelijkertijd leidt dat individualisme tot steeds grotere eenzaamheid, en tot steeds minder aandacht voor elkaar. Eenzaamheid, gebrek aan aandacht, haast: het zijn ziekten van onze tijd. Willen wij daar als gelovige mensen iets tegenover stellen, dan vraagt dat een investering (jazeker!) in de eigen gemeenschap. En dan zal blijken dat hoe meer je als individu iets geeft aan de gemeenschap, hoe beter de gemeenschap voor jou zorgt.

Daarbij zit wél een addertje onder het gras: het 'voor wat, hoort wat'-principe moet je loslaten. Je moet niet iets geven of iets doen omdat je er wat voor terugkrijgt. De enige goede reden is: omdat de gemeenschap jónu nodig heeft!

Angst en vertrouwen

Deze zomer lazen we verhalen over Jona, en over Jezus die over het water loopt. Het zijn verhalen over angst, en hoe die te overwinnen. Om te beginnen kan dat blijkbaar niet anders dan dat we die angst onder ogen zien: Jona moet eerst afdalen: naar de haven, naar het schip, naar het ruim van het schip, en in de buik van de vis. Het zijn evenzovele confrontaties met z'n diepste zelf. Hij was weggelopen voor z'n roeping: zei 'ja', maar deed 'nee'. Hij was bang iets te verliezen. Ook Petrus is bang: na eerst heel overmoedig uit de boot te zijn gestapt om naar Jezus toe te lopen, komt hij er plotseling achter dat wind en water sterker zijn dan hij dacht. Zowel Jona als Petrus worden pas gered als ze om hulp hebben geschreeuwd. In de zondagse liturgie vinden we dat terug in het Kyriëgebed ("Heer, ontferm U!"), onmiddellijk gevolgd door het Glorialied.

Om hulp vragen is niet altijd makkelijk: je wilt een ander niet belasten met jouw sores, je denkt het zelf wel te kunnen, je schaamt je, of je steekt je kop in het zand. 'Niet klagen, maar dragen'. En toch is klagen heel bijbels! In de klacht erken je je onmacht, je afhankelijkheid, je nood. Je erkent hem tegenover jezelf, de ander en God.

Klagen is niet hetzelfde als zeuren: wie klaagt, wil ergens uit komen; wie zeurt, blijft in hetzelfde kringetje ronddraaien. Zeuren heeft een vergiftigende werking op elke gemeenschap, of het nou het gezin is, een voetbalclub of een kerk. Datgene waarover gezeurd wordt, komt namelijk slechts zelden terecht bij de instantie die er wat aan kan doen. Je uit je bezwaren wél op een verjaardagsfeestje, maar niet op de jaarvergadering. Want "ze" doen er toch niks aan. Zo zet je jezelf buiten de gemeenschap, en verspeel je je recht om mee te praten, en deel te worden van de oplossing.

De klacht is echter van een andere orde: wie oprecht klaagt, laat zien dat hij lijdt, dat hij gerechtigheid zoekt. Hij wil gehoor vinden. In veel psalmen klaagt de psalmist z'n nood. En het wonderlijke is dat hij gehoor vindt en dat z'n gebed verhoord wordt (hoevel niet altijd: zie Psalm 88). Er is moed voor nodig om te durven klagen, om je nood bij iemand anders te durven neerleggen en eerlijk uit te spreken wat je dwars zit.

Jona en Petrus doen dat, getergd door water en wind. En ze worden gered door Hem die al op de eerste bladzijde van de bijbel 'boven de wateren' zweeft, dat wil zeggen heer en meester is over de krachten van de chaos. Jezus zegt: 'Vrees niet. Ik ben (het)'. Hij spreekt hier de Godsnaam uit, waarmee de Eeuwige zich aan Mozes bekend had gemaakt (Ex.3,14). De Eeuwige heeft het lijden van zijn volk gehoord en gezien; Hij staat op de bres voor wie in angst en nood gevangen zijn. Hij brengt aan land wie dreigen te verzuipen.

De aanwezigheid van de Eeuwige kan onze ziel tot rust brengen, en onze angst overwinnen. Hij geeft ons de moed om onze kleingelovigheid en onze kortzichtigheid los te laten, en het leven te leven zoals het bedoeld is: bevrijd, en zonder angst. Zie Psalm 46: Een vaste burcht is onze God.

Voor het nieuwe seizoen wens ik ons toe dat dit vertrouwen de basis is en blijft van waaruit wij met elkaar kerk zijn!

Sorry

Wielrenners die jarenlang hebben gelogen over hun dopinggebruik, bankiers die ondanks de crisis doorgaan met stuitende zelfverrijking, fraude bij bouwbedrijven en omkoping van onkreukbaar geachte ambtenaren. Het is aan de orde van de dag, en roept

- terecht - onze ergernis op, omdat het ingaat tegen ons gevoel van eerlijkheid en rechtvaardigheid.

Soms hoor je sorry, en lijkt het alsof er spijt wordt betuigd. Maar wordt dat 'sorry' niet te gemakkelijk gezegd? Gaan we daarna niet gewoon over tot de orde van de dag, zoals Hans Achterhuis onlangs in een interview beweerde (Trouw, 11 februari)?

Ook in de kerk zijn er dingen gebeurd die niet deugen, en misschien gebeuren er nog steeds dingen die niet deugen. Hoewel ik de PGWO een fantastische gemeente vind, kom ik in gesprekken soms toch nog de wonden uit het verleden tegen: wonden die geslagen zijn door ruzie met een predikant of binnen de kerkenraad. Mensen die er alleen voorstonden terwijl hun leven op z'n kop stond. En 'de kerk' stond erbij en keek er naar. Mensen die zich niet gekend, of zelfs genegeerd voelden. In de verhalen herken ik de gemeente van nu niet, maar ze maken wel deel uit van ons gezamenlijke verleden. Wat te doen? Het verleden kan niet ongedaan gemaakt worden. Je kunt wel 'sorry' zeggen, maar haalt dat nog wat uit?

De voorbereidingstijd op Pasen is een tijd van boete en bezinning, van vergeving en verzoening. Dat betekent niet alleen dat we oog moeten hebben voor ons eigen aandeel in conflicten of ruzies, maar bovenal bereid moeten zijn om te luisteren naar elkaar, naar de verhalen over vroeger. Zonder te oordelen, zonder je te verdedigen. Misschien kun je er dan samen een streep onder zetten.

Een van de dingen die zo'n proces verhindert, is wrok. Wrok kan worden gekoesterd – het is wraak die op de loer ligt tot hij de kans krijgt. Maar de kerk leeft van vergeving, niet van wrok. Want wrok houdt het verleden vast en de toekomst tegen. Vergeven is: loslaten. Overigens is het beslist niet zo dat iedereen die last heeft van het verleden wrok koestert. Wél merk ik de behoefte om 'je verhaal te doen'.

Laten we, als we met elkaar aan een nieuwe kerk bouwen, het oude afbreken en vergeten. Een nieuw begin maken, niet alleen met het gebouw, maar vooral met onszelf. Daar hoort ook bij dat je aan de bel trekt als je je onheus bejegend voelt. Laat weten dat je er bent, en geef mensen de kans te veranderen. Veel ellende ontstaat door onoplettendheid en miscommunicatie, en niet omdat iemand jou bewust wil dwarszitten.

Als we op zo'n manier openstaan voor elkaar, brengen we de vergeving in de praktijk. De voorbereidingstijd op Pasen kan ons daarbij helpen. En neemt u vooral contact met me op als u zich in dit verhaal herkent.

Een moraal die niet deugt

De RK kerk vindt dat je wel homo mag zijn, maar 'het' niet mag doen. Eeuwenlang had seks slechts als *eerste* doel: voortplanting, en wel binnen het huwelijk. Pas sinds *Gaudium et Spes* (1964)^[1] wordt de 'wederzijdse zelfgave' écht belangrijk, uiteraard alleen binnen het huwelijk, en zonder de bevruchting te verhinderen (*Humanae Vitae* – 1968)^[2].

Bisschop Eijk deed – in navolging van 'Rome'- graag een beroep op allerlei neo-thomistische auteurs om de seksuele moraal aan zijn studenten te verduidelijken^[3]. Omdat deze schrijvers epigonen zijn van Thomas van Aquino, zou ik Thomas zelf er nog eens op na willen slaan.

In de *Summa contra Gentes* (I,91) lees ik: *Het is de liefde eigen om naar eenheid toe te bewegen, zoals Dionysius zegt. Wanneer namelijk wegens de gelijkheid (sic!) of de overeenstemming van degene die liefheeft en de beminde de emotie*

van de minnaar op de een of andere manier de vereniging betekent met de be-minde, dan zal hij z'n streven richten op een volmaakte eenheid, zodat de een-heid die al in het gevoel begonnen was, ook werkelijkheid wordt; vandaar dat het vrienden eigen is vreugde te scheppen in elkaars aanwezigheid, in het samen leven en in het samen eten.^[4]

Het onderscheid tussen seksuele *gerichtheid* en seksuele *beleving* berust dus op drijfzand. Daar komt bij dat *juist* door de onevenredig grote aandacht voor het zesde gebod, en de ernst van de overtredingen daarvan (materia gravis in sexto) seks en liefde van elkaar zijn losgemaakt, en de mens beschouwd wordt als een dier dat getemd moet worden.

De morele wet is gericht op het algemeen belang (bonum commune); net als het menselijk verstand, dat volgens Thomas deel heeft aan de goddelijke ratio, zodat we vertrouwen mogen hebben in de natuurlijke gerichtheid op het goede. *De ratio is de menselijke natuur; wat dan tegen de ratio ingaat, is tegen de natuur van de mens*^[5]. En bovendien: *Alles waartoe de mens een natuurlijke neiging heeft, neemt de natuurlijke rede waar als goed.... Dus: de voorschriften van de natuurwet zijn geordend volgens de natuurlijke neigingen*^[6].

Volgens Thomas (in navolging van Aristoteles) is er in de dingen een tweevou-dige orde: een ordening van de delen tot het geheel (zoals de delen van een huis op elkaar geordend zijn), én een ordening van de dingen op een doel^[7]. Met deze tweevoudige orde correspondeert een tweevoudige beschouwingwijze van God: God als *maker*, en God als *bestuurder* (de voorzienigheid).

Als je de seksuele moraal afleidt uit de zijnsorde (de ontologie) – zoals de kerk doet^[8] – , dan is het criterium van het morele handelen gegeven met wat in de dierenwereld ("de natuur") statistisch het meeste voorkomt: voortplanting (dier-lijk) = seksualiteit (menselijk), biologie = ethiek. Het potje moet op het dekseltje passen.

De morele wet dient echter niet vanuit de *zijnsorde* te worden afgeleid, maar vanuit de ordening *op een doel* (de finaliteit): het menselijk verstand heeft vol-gens Thomas immers deel aan de voorzienigheid^[9]! Het is daarom onjuist te zeggen dat bepaalde handelingen *intrinsiek ongeordend* zijn. Waar het om gaat is: zijn ze *gericht op het goede* (het bonum commune)? Deze norm geldt voor seksuele handelingen, zo goed als voor bisschoppelijke beleidsbeslissingen.

Het moge duidelijk zijn dat ik de kerkelijke leer inzake seksualiteit niet bevraag omdat zij mij niet *bevalt*, maar omdat ik haar naar eer en geweten niet *be-grijp* (logisch, theologisch, biologisch en psychologisch). Een beetje meer ver-trouwen op het menselijk verstand, en vooral het menselijk gevoel zou geen kwaad kunnen. Is het niet belangrijker te kijken naar wat mensen, homo, hetero, gehuwd of celibatair, met hun leven proberen te doen, en ze te steunen in hun streven naar het goede (in de zin van bonum commune)? Morele regels veran-deren nu eenmaal, ja, kunnen hun belang verliezen, wanneer de omstandigheden van tijd en plaats veranderen^[10]. Als de heilige en kerkleraar Thomas van Aquino dat al vindt, wie zou ik dan zijn om er anders over te denken^[11]?

[1] Misschien zelfs al sinds *Casti Connubii* (1930). Zie : J.H. vd Berg, *De huwelijksliefde in Casti Connubii en in het tweede Vaticaans concilie*, in: idem, *Geen toeval*, Kampen 1996 (107-118)

[2] Het blijft overigens een raadsel dat *Humanae Vitae* wél periodieke onthouding ("Vaticaanse roulette") toestaat, en ander – evenzeer bewust – ingrijpen in de voortplanting niet. *HV* is minder consequent

dan *Casti Connubii* (§ 64) , maar trekt ook niet de volledige consequenties uit *Gaudium et Spes*. Laten we niet vergeten dat HV voortkwam uit een *minderheidsstandpunt* van de theologencommissie!

[3] Zie Hervormd Nederland 1999,33-34-35, en het dossier Eijk van NRC op Internet.

[4] *Amoris est ad unionem movere. Cum enim propter similitudinem vel convenientiam amantis et amati, affectus amantis sit quodammodo unitus amato, tendit appetitus in perfectionem unionis, ut scilicet unio quae iam inchoata est in affectu, compleatur in actu; unde et amicorum proprium est mutua praesentia et convictu et collationibus gaudere.* (ScG I,91)

[5] De malo 14,2 ad 8

[6] *Omnia illa ad quae homo habet naturalem inclinationem, ratio naturaliter apprehendit ut bona... Secundum igitur ordinem inclinationum naturalium est ordo praeceptorum legis naturae* (STh I-II,94,2)

[7] cf In Eth Nic I,1

[8] Dit in tegenstelling tot de manier waarop de RK kerk haar *sociale leer* beargumenteert! Zie: M.-D.Chenu, *La "doctrine sociale" de l'Église comme idéologie*, Paris 1979. Ook doet - in het licht van de personalistische mensvisie van de huidige paus - de hele ontologische redenering tamelijk vreemd aan.

[9] *Inter caetera autem rationalis creatura excellentiori quodammodo divinae providentiae subjacet in quantum et ipsa fit providentiae particeps, sibi ipsi et aliis providens* (STh I-II,91,2)

[10] *Sed quantum ad proprias conclusiones practicae, nec est eadem veritas seu rectitudo apud omnes, nec etiam apud quos est eadem est aequaliter nota. Apud omnes enim hoc rectum est et verum, ut secundum rationem agatur. . . Quanto enim plures conditiones particulares apponuntur, tanto pluribus modis poterit deficere* (STh I-II,94,4). Nog duidelijker in IV Sent d33,1,2: *Sed quia actus humanos variari oportet secundum diversas conditiones personarum et temporum et aliarum circumstantium, ideo conclusiones praedictae a primis legis naturae praeceptis non procedunt ut semper efficaciam habentes, sed in maiori parte. Talis enim est tota materia moralis, ut patet per phil.in libr.eth.*

[11]Zie ook: Th.Beemer, *De fundering van de seksuele moraal in een door God ingestelde morele orde. Analyse en commentaar op grond van enkele recente kerkelijke documenten*. In: Th.Beemer (red.), *Het kerkelijk spreken over seksualiteit en huwelijk*, Nijmegen/Baarn 1983.

Inhoud

Inleiding	3
Kerstmacht 2014 - Mensingeweer	4
Kerstmis 2013	5
Kerstmorgen 2016	7
Heb je vijanden lief – 18 januari 2015	11
Zondag 26 januari 2014	13
Zondag 28 januari 2007	15
15 februari 2015	17
Zondag 11 maart 2007 - Wie is de schuldige?	20
Pasen 2015	21
Pasen 2016	24
Zondag 22 april 2001	26
Zondag 23 april 2006	28
Zondag 7 april 2013	29
Zondag 11 april 2010	31
Zondag 17 mei 2015 - Wezenzondag	33
Pinksteren 2001	35
Pinksteren 2006	38
Zondag 19 juni 2016	40
Zondag 21 juni 2015	42
Zondag 24 juli 2016	45
Zondag 28 juli 2013	47
Houdt God van vrouwen? - 17 augustus 2014	49
23 augustus 2015	51
Vredeszondag 2014	53
Zondag 2 oktober 2016	56
Lucasviering	59
Zondag 16 oktober 2016 - Over het zonder ophouden bidden.	60
Oogstdienst 2014 - De wijze en de dwaze maagden	64
Allerzielen 2011 - In memoriam Danny Patrick Pol	65
Eeuwigheidszondag 2014	67
Losse artikelen	69
Stilte	69
Meer dan ons brein	70

Altijd is Kortjakje ziek.....	71
Verwachting.....	73
Geld, geloof en gemeente	74
Angst en vertrouwen	76
Sorry	76
Een moraal die niet deugt	77